

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा

विश्वव्यापी रूपमा सोच रासी स्थानीय रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याऊ

(Think Globally Act Locally)

पाठ्यक्रम विकासका सन्दर्भमा विभिन्न अवधारणाहरू कार्यान्वयनमा आएका छन्। शैक्षिक योजना निर्माणमा विकेन्द्रित अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याएजस्टै पाठ्यक्रम निर्माणमा पनि Think Globally Act Locally अवधारणालाई प्रयोगमा ल्याइएको हो। यो सोचलाई मूर्त रूप दिनका लागि नै अहिले स्थानीय पाठ्यक्रमको आवश्यकता महसुस गरिएको हो। स्थानीय तहलाई सबल र सशक्तीकरण गर्दै स्थानीय आवश्यकतालाई पूरा गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेर नै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कार्यलाई प्रोत्साहन गरिएको हो। यसले शैक्षिक विकेन्द्रीकरणलाई प्रवर्धन गर्दछ र यो विकेन्द्रीकरणको महत्वपूर्ण प्रक्रिया पनि हो।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०४९ देखि नै नेपालमा स्थानीय पाठ्यक्रमको उठान भई राष्ट्रिय पाठ्यक्रममा व्यवस्था गरिएको थियो। त्यस्तै प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ ले स्थानीय पाठ्यक्रमलाई महत्व दिई प्राथमिक तहमा १०० पूर्णाङ्गिको छटौ स्थानीय पाठ्यक्रम र सामाजिक, शारीरिक एवम् सिर्जनात्मक कला विषयमा २० प्रतिशत स्थानीय विषयवस्तु रहने व्यवस्था गरेको छ भने आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६ ले पनि स्थानीय पाठ्यक्रमलाई थप महत्व दिई प्राथमिक तहमा पाठ्यघण्टा ५ तथा वार्षिक कार्यघण्टा १६० रहने व्यवस्था गरी स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विद्यालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

केन्द्र तहको पाठ्यक्रमले स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रावधान राखेर विद्यालय तहमा नै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण हुने र कार्यान्वयन हुने उल्लेख गरेपछि विद्यालय तहमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि प्रक्रिया सञ्चालन निर्देशिका भए पनि विद्यालय तहमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण हुन सकेनन्। स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सक्ने क्षमताको अभाव नै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण नहनुको एउटा प्रमुख कारण हुन गयो। यसरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको सवालमा धेरै प्रश्नहरू खडा हुने हुँदा र तिनको समाधानका लागि कार्यदल, शिक्षक, विद्यार्थी, शिक्षाविद्, प्राध्यापक, विशेषज्ञ तथा विज्ञहरू लगायत विभिन्न विधि तथा प्रविधिको समुचित प्रयोग र परिचालन आवश्यक हुन्छ। साथै स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका केही मान्यताहरू रहेका छन्। ती मान्यताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ, जुन निम्नानुसारका छन् :

१. स्थानीय आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न
२. आय आर्जन, श्रमप्रति सम्मान, कामप्रति लगाव बढाउन सहयोग पुऱ्याउन
३. स्थानीय ज्ञान तथा प्रविधिलाई विश्वव्यापीकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउन
४. सामाजिक विभिन्नताअनुरूपको पाठ्यवस्तुलाई प्रोत्साहित गर्न
५. व्यक्ति/समूह/समाजको आवश्यकता बुझी तिनलाई पूरा गर्न
६. स्थानीय महत्वपूर्ण चाडपर्व, स्थान विशेष, कला कौशल, व्यवसाय, घरेलु उद्योग, प्राकृतिक स्रोतको उचित सम्मान र परिचालन गरी संरक्षण र संवर्धन गर्न
७. पाठ्यक्रमलाई बढी उपयोगी, सान्दर्भिक र आवश्यकतामुखी बनाउन
८. स्थानीय तहका सरोकारवालाहरू र संस्थाको सक्षमता अभिवृद्धि गर्न

यसरी पाठ्यक्रमको स्थानीयकरणले केन्द्रीय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका विषयक्षेत्र, सहभागिता, निर्णय प्रक्रिया, अभिभावकको आवश्यकता आदिले स्थान पाउने हुँदा पाठ्यक्रमलाई समसामयिक, सान्दर्भिक, सन्तुलित र स्थानीय मूल्य मान्यता अनुरूप तुल्याउँछ। पाठ्यक्रमको स्थानीयकरणले स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने संस्थागत क्षमता विकास हुने, समुदाय र विद्यालयको सम्बन्ध सुधार हुने र अभिभावकले समेत पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा चासो राख्ने तथा स्थानीय सरोकारवालाको पाठ्यक्रम निर्माण, कार्यान्वयनदेखि अनुगमन मूल्याङ्कनसम्मका कार्यमा सक्रिय सहभागिता अभिवृद्धि गर्दछ। यसरी स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको प्रयोग गरी सिकारुमा अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन स्थानीय सरोकारवालाहरूको आवश्यकता र उनीहरूकै सहभागितामा स्थानीय विषयवस्तुलाई समावेश गरी निर्माण हुने पाठ्यक्रम नै यथार्थमा स्थानीय पाठ्यक्रम हो।

२. सुन्दरहरैचा नगरपालिकाको स्थानीय तहको पाठ्यक्रमको परिचय

मोरड प्रदेश नं. १ मा अवस्थित प्राकृतिक तथा ऐतिहासिक गौरव बोकेको जिल्ला हो। यस जिल्लाको क्षेत्रफल १,८५५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यस जिल्लालाई ८ वटा गाउँपालिका र ९ वटा नगरपालिका गरी १७ वटा स्थानीय तहमा विभाजन गरिएको छ। यी स्थानीय तहहरूमध्ये सुन्दरहरैचा भौगोलिक, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले आफैमा

विशिष्ट नगरपालिका हो। मोरड जिल्लामा नयाँ गठन भएका नगरपालिकाहरूमा धेरै सम्भावना बोकेको नगरपालिकाका रूपमा पनि सुन्दरहरैचा परिचित रहेको छ। यस नगरपालिकामा सचेत राजनीतिक दल र उत्प्रेरित नगरवासी समेत यस नगरपालिकाका दरिलो अनि दिगो विकासका स्रोतका रूपमा रहेका छन्।

सुन्दरहरैचा नगरपालिका मोरड जिल्लाको सदरमुकाम विराटनगरबाट १४ किलोमिटर उत्तरतर्फ ११०.१६ वर्ग किलोमिटरमा क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। यस नगरपालिकाको सिमाना पूर्वमा बेलबारी, पश्चिममा सुनसरी जिल्ला, उत्तरमा केराबारी र दक्षिणमा ग्रामथान गाउँपालिकासँग जोडिएको छ। मिति २०७३ फाल्गुण २७ गतेको निर्णयअनुसार साविक हैँचा, इन्द्रपुर, मृगौलिया, दुलारी र सुन्दरपुर गाउँ विकास समितिहरूको सुखद समायोजन हुँदै सुन्दरदुलारी र कोशीहैँचा नगरपालिका बनेपछि विकासका धेरै सम्भावनाहरू परिचालन गर्न सचेत राजनैतिक दलहरू र उत्साहित नगरवासीहरू जुटेर सुन्दरहरैचा नगरपालिका गठन भएको हो। विकासको मूलधारमा नगरवासीलाई समाहित गर्न यस नगरपालिकालाई १२ वटा वडाहरूमा विभाजन गरिएको छ। राजनैतिक दलहरू, जनप्रतिनिधिहरू र नगरवासीहरूले सहस्राब्दी विकास लक्ष्यअनुसार महानगर उन्मुख क्रियाकलापहरू तथा गतिविधिहरू सञ्चालन गरिरहेका परिप्रेक्ष्यमा वातावरण मैत्री, बालमैत्री र पूर्ण साक्षर नगरपालिका हुने गन्तव्यतर्फ यो नगरपालिका अघि बढिरहेको छ। यस नगरपालिकामा आधारभूतदेखि उच्च शिक्षासम्म प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्था उल्लेख्य मात्रामा रहेका छन्। यस नगरपालिकाका शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययन गर्नका लागि स्थानीय विद्यार्थीका अलावा अन्य छिमेकी गाउँपालिका तथा नगरपालिका तथा जिल्लाबाट समेत विद्यार्थीहरू आउने गरेका छन्। यस्ता सबै किसिमका अनुभवलाई समेटी यो स्थानीय तहको पाठ्यक्रमको निर्माण गरिएको छ।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (२०४९) देखि नै नेपालमा स्थानीय पाठ्यक्रमको उठान भई राष्ट्रिय पाठ्यक्रममा व्यवस्था गरिएको थियो। त्यस्तै प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (२०६२) ले स्थानीय पाठ्यक्रमलाई महत्त्व दिई प्राथमिक तहमा १०० पूर्णाङ्गिकको छुटौटै स्थानीय पाठ्यक्रम र सामाजिक, शारीरिक एवम् सिर्जनात्मक कला विषयमा २० प्रतिशत स्थानीय विषयवस्तु रहने व्यवस्था गरेको छ, भने आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम (२०७६) ले पनि स्थानीय पाठ्यक्रमलाई थप महत्त्व दिई प्राथमिक तहमा पाठ्यघण्टा ५ तथा वार्षिक कार्यघण्टा १६० रहने व्यवस्था गरी स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विद्यालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने प्रावधान अगाडि त्याएको छ।

सुन्दरहरैचा भूगोलका हिसाबले धेरै सानो देखिए तापनि प्राकृतिक तथा मानवीय स्रोतसाधनमा विविधतामय हुनाका साथै अमूल्य सम्पदाले भरिपूर्ण भएको सुन्दर नगरपालिका हो। यहाँ भौगोलिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, भाषिक, जातीय आदि कुराहरूमा विविधता छ। यस नगरमा बसोबास गर्ने नागरिकहरूको आवश्यकता र चाहना फरक फरक छन्। त्यसैले केन्द्रमा निर्माण गरेको पाठ्यक्रमका सबै अंश यस नगरको सेवाक्षेत्रका विद्यालयहरूमा हुबहु लागु गर्न नसकिने देखिन्छ।

यसरी स्थानीय पाठ्यक्रमको समन्वयमा शिक्षा ऐन नियममा भएको व्यवस्था, आवधिक योजनामा उल्लिखित विषय, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐनमा रहेको प्रावधान, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को मार्गचित्र र आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७६ स्थानीय पाठ्यक्रमलाई थप महत्त्व दिई प्राथमिक तहमा पाठ्यघण्टा ५ तथा वार्षिक कार्यघण्टा १६० रहने व्यवस्थामा आधारित भई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित आधारभूत तहअन्तर्गत कक्षा १ देखि ५ सम्मको यो हामी र हामी सुन्दरहरैचा, सुन्दरहरैचा नगरपालिका स्तरीय स्थानीय पाठ्यक्रम २०७७ को विकास गरिएको हो।

आपै मौलिकपन तथा सामाजिक, राजनैतिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सहिष्णुताले अब्बल मानिएको सुन्दरहरैचा नगरपालिकालाई अर्धसहरी क्षेत्रका रूपमा उद्योग, व्यापार, कलकारखाना, कृषि, शिक्षा, पर्यटन तथा पशुपालन आदिका क्षेत्रहरूमा भएको भौतिक पूर्वाधार विकास समेतले परिचित गराएको छ। यी क्षेत्रमा देखिएका आयआर्जन र रोजगारीका प्रशस्त सम्भावनहरूले नगरलाई भविष्यमा आत्मनिर्भरतात्पर उन्मुख गराउन योगदान दिने विश्वासका साथ नगरलाई पूर्ण खोप सुनिश्चित, खुल्ला दिसामुक्त र पूर्ण साक्षर नगरपालिकाका रूपमा घोषणा समेत गरिएको छ। त्यस्तै सङ्ग सञ्चाल विस्तार, नगरप्रमुखसँग उज्यालो सुन्दरहरैचा, प्रविधियुक्त सुन्दरहरैचा, जेष्ठ नागरिकसँग नगरपालिका, वृक्षरोपण, किसानसँग नगरप्रमुख, कृषिमा आधुनिकीकरण, किसानको सबलीकरण, सामाजिक क्षेत्रका कार्यक्रम, पूर्वाधार क्षेत्र, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र, संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, जनस्वास्थ्य क्षेत्र, यातायत क्षेत्र, शिक्षा क्षेत्र, सुरक्षा र ऊर्जा क्षेत्र तथा पर्यटकीय क्षेत्रलगायतका नगर विकास केन्द्रित कार्यक्रमहरूलाई समेत दृष्टिगत गरी नगर स्तरीय स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयक्षेत्र र विषयवस्तुहरू निर्माण गरी ती विषयवस्तुको समतलीय र लम्बीय सन्तुलन मिलाई क्रमागत स्तरीकरण गर्ने प्रयास गरिएको छ। यसका साथै सुन्दरहरैचा विकासको बगैँचा, विकासको आधार कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार बनाउने मूल लक्ष्यलाई स्थानीय पाठ्यक्रमले विषयक्षेत्र, विषयवस्तु, विषयविस्तृतीकरण र सक्षमताका रूपमा निर्धारण गरेको छ। यिनै क्षेत्र तथा विषयवस्तुहरूका आधारमा आधारभूत तह (कक्षा १-३ र कक्षा ४-५) का सक्षमताहरू पहिचान गरी शिक्षा पद्धतिमा आवश्यक सिकाइ उपलब्धि, क्रियाकलाप, विधि/प्रविधि तथा मूल्याङ्कनका विविध पक्षलाई निर्देश गर्ने हेतुले स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको छ।

पाठ्यक्रम सक्षमतामा आधारित हुनुपर्ने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय पाठ्यक्रमलाई विद्यार्थीको दैनिक जीवनयापन र व्यावसायिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र काम गर्ने तत्परतालाई व्यावहारिक रूपले उपयोग गर्न सक्ने बनाउने गरी यो नगर स्तरीय पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । यसमा विशेष गरेर परियोजना कार्यका आधारमा काम गरेर सिक्ने क्रियाकलापका माध्यमले व्यवहार निर्माणमा जोड दिने गरी पाठ्यवस्तुको संयोजन गरिएको छ । विद्यार्थीलाई स्थानीय समुदायमा नै गएर सिक्ने अवसर प्रदान गरी समय र परिस्थितिअनुसार विभिन्न परिवेशमा समायोजन हुन सक्ने बनाउनु यस स्थानीय पाठ्यक्रमको मुख्य प्रयास रहेको छ । यसका साथै आधारभूत तह कक्षा १-५ पूरा गरेका विद्यार्थीले हासिल गर्नुपर्ने सक्षमता र उक्त सक्षमता प्राप्तिका निमित्त अत्यावश्यक विषयगत सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण समेतलाई व्यवस्थित गरी यो नगर स्तरीय स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरिएको छ ।

विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम सक्षमतामा आधारित हुनुपर्ने तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दै विद्यालय शिक्षाबाट प्रदान गरिने सक्षमताहरू पहिचान गरी शिक्षालाई स्तरीय, सान्दर्भिक र जीवनोपयोगी तथा सक्षमतामा आधारित बनाउनु आवश्यक देखिएको छ । सिकारुहरूको दैनिक जीवनयापन र व्यावसायिक क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र काम गर्ने तत्परतालाई व्यावहारिक रूपले उपयोग गर्न सक्ने बनाउने गरी विकास गरिएको पाठ्यक्रम सक्षमतामा आधारित पाठ्यक्रम हो । यसमा काम गरेर सिक्ने क्रियाकलापका माध्यमले व्यवहार निर्माणमा जोड दिने गरी पाठ्यवस्तुको संयोजन गरिन्छ । विद्यार्थीलाई गरेर सिक्ने अवसर प्रदान गरी समय र परिस्थितिअनुसार समायोजन हुन सक्ने बनाउनु यसको मुख्य लक्ष्य हो । माध्यमिक तह पूरा गरेका व्यक्तिले हासिल गर्नुपर्ने सक्षमता र उक्त सक्षमता प्राप्तिका निमित्त अत्यावश्यक विषयगत सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धि समेतलाई व्यवस्थित गर्ने गरी माध्यमिक तहअन्तर्गत कक्षा ९-१० को सक्षमतालाई समेत आधार बनाई यो पाठ्यक्रमको निर्माण गरिएको छ ।

३. तहगत सक्षमता (कक्षा १-५)

आधारभूत तह कक्षा १-५ का अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित सक्षमता हासिल गर्नेछन् :

१. हाम्रो पालिकाको भौगोलिक, सामाजिक, ऐतिहासिक, धार्मिक, प्रशासनिक तथा प्रमुख सेवाहरूको जानकारी र व्यवस्थापनमा सहयोग
२. स्थानीय कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधारको पहिचान र तिनको विकास व्यवस्थापनमा सहयोग तथा व्यवहारकुशल सिप (Soft skills) को प्रयोग
३. स्थानीय जातजाति, भाषाभाषी, भेषभूषा, धर्मसंस्कृति, रीतिरिवाजप्रति सम्भाव जगाई समावेशी समाजको निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने
४. हाम्रा स्थानीय प्राकृतिक र मानव निर्मित स्रोत तथा सम्पदाको उपयोग र संरक्षण
५. हाम्रा स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु, जडीबुटीको खोज, उपयोग र संरक्षण
६. स्थानीय व्यवसाय र आधुनिक पेसाप्रति सम्मान तथा सामान्य स्वावलम्बन सिपको प्रयोग
७. स्थानीय शिक्षण संस्था, वित्तीय संस्था, सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संघसंस्थाको वोध र सेवा
८. पालिका क्षेत्रभित्रको सरसफाई र स्वच्छ खानेपानी सम्बन्धी व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान तथा समाधान
९. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्ति र रोजगारीप्रतिको सम्मान तथा व्यवहारकुशल सिप (Soft skills) को प्रयोग

४. तहगत सक्षमता (कक्षा १-३)

१. वडाको भौगोलिक क्षेत्रका सडक गल्ली, गोरेटोको रेखाङ्कन गर्न र क्षेत्रफल पत्ता लगाउन
२. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूसँग परिचित हुन
३. वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक स्वरूपको जानकारी लिन
४. वडा कार्यालयते दिने सेवाहरूको पहिचान गर्न
५. स्थानीय कृषि व्यवसाय र पशुपालनको जानकारी दिन
६. स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न
७. स्थानीयस्तरको विकासका पूर्वाधारको जानकारी दिन
८. जातजाति, भाषाभाषी, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति, खानेपानको पहिचान गर्न र सहभागिता जनाउन
९. स्थानीय संस्कृतिको वोध, अभ्यास र कदर गर्न
१०. स्थानीय स्रोत तथा सम्पदाहरूको पहिचान, संरक्षण र प्रयोग गर्न
११. सरकारी तथा गैरसरकारी शिक्षण संस्थाको परिचय दिन
१२. बैडक तथा वित्तीय संस्थाको चिनारी दिन
१३. सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संस्थाको परिचय दिन
१४. आफू र आफ्नो वरिपरिको सरसफाई गर्न
१५. स्वच्छ र सुरक्षित पानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्न
१६. सुरक्षित र स्वस्थ खानाको पहिचान र प्रयोग गर्न
१७. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूको पहिचान र सम्मान गर्न

१८. व्यक्तित्व विकासमा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन गर्न
१९. स्थानीय स्तरमा रोजगारका अवसरहरूको पहिचान गर्न

५. तहगत सक्षमता (कक्षा ४-५)

१. हाम्रो पालिकाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना, क्षेत्रफलको जानकारी र नक्साङ्कन
२. पालिकाभित्रको सामाजिक बनावट
३. ऐतिहासिक स्थल र तिनको सकारात्मक पक्षको अवलम्बन
४. पालिकाभित्रका प्रशासनिक व्यक्ति (जनप्रतिनिधि र कर्मचारी)को पहिचान र तिनका काम, कर्तव्य र अधिकार
५. आफ्नो बडा र नगरपालिका कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू
६. स्थानीय कृषि व्यवसाय र पशुपालनको, पहिचान, उत्पादन प्रक्रिया र तिनको विक्रीवितरण
७. पर्यटकीय स्थलहरूसँग परिचित, उपयोग र तिनको संरक्षण
८. पूर्वाधार निर्माणका कार्यको नाम, अवलोकन, सहभागिता र सहयोग
९. स्थानीय जातजाति, भाषाभाषी, भेषभूषा, धर्मसंस्कृति, रीतिरिवाजको पहिचान र सहभागिता
१०. स्थानीय प्राकृतिक र मानव निर्मित स्रोत तथा सम्पदाको उपयोगिता, खोजी र संरक्षण
११. स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु, जडीबुटीको पहिचान, उपयोग, खोजी र संरक्षण
१२. स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसायहरूको पहिचान, सम्मान र स्वावलम्बनका सिप
१३. स्थानीय शिक्षण संस्था, बैडक तथा सहकारी संस्था, सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संघसंस्थाले प्रदान गर्ने सेवा
१४. आफ्नो बडा र नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्थलहरूको सरसफाई, सहभागिता र महत्त्व
१५. स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको प्रयोग र उत्पादन प्रक्रिया
१६. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वको खोजी र तिनको सामाजिक योगदान
१७. सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता, सहभागिता र रोजगारीका सम्भावना

६. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

आधारभूत तह कक्षा १ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हाँसिल हुनेछन्:

१. आफू र आफ्ना साथीहरूको नाम र ठेगाना
२. आफ्नो घर तथा विद्यालयको फैलावटको सामान्य चिनारी र दिशा
३. आफ्नो बडाभित्रका मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको पहिचान
४. आफ्नो घर करेसामा उत्पादित कृषिजन्य वस्तु
५. आफ्नो घरका घरपालुवा पशुपक्षी
६. आफ्नो टोल तथा वरपर मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँ
७. आफ्नो घर तथा खेतबारीमा भइरहेका निर्माणाधीन कार्य
८. आफू र आफ्नो परिवारको जातीय चिनारी
९. आफ्नो पारिवारिक मूल्य र मान्यताहरूको पहिचान
१०. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदा
११. स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदा
१२. आफू बसेको ठाउँ वरपरका वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको नाम
१३. आफ्ना घर वरपरका हाटबजार र पसल
१४. आफ्नो घर वा वरपर हुने तयारी वस्तु
१५. आफू बसेको घर निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरू
१६. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाका नाम र ठेगाना
१७. पैसा जम्मा गर्ने साधनको नाम
१८. आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम
१९. आफ्नो घरको कोठा र कक्षाकोठामा उत्पन्न हुने फोहोरलाई ठिक ठाउँमा विसर्जन
२०. आफ्नो घरमा पानी खान प्रयोग हुने वर्तन
२१. घरमा पकाइने खानेकुराहरूको पहिचान
२२. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर
२३. घरपरिवारका सदस्य, छिमेकी र साथी समूहमा गरिने अन्तरकिया र निकटता
२४. आफ्नो घर र टोलमा गरिने कामको नाम

आधारभूत तह कक्षा २ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हाँसिल हुनेछन्:

१. आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम, फैलावट र दिशा
२. आफ्नो वडाभित्रका मठमन्दिर, धार्मिक स्थल, विद्यालय, हाटबजारको सामान्य रेखाङ्कन
३. आफ्नो समुदायका अगुवा व्यक्ति र अन्य सदस्यहरूको प्रमुख कार्य
४. आफ्नो समुदायको खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तु
५. आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षी
६. आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अबलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको सङ्केत परिचय
७. आफ्नो समुदायभित्रका निर्माणाधीन कार्यहरू र तिनीहरूको अवस्था
८. समुदायको जातीय चिनारी
९. आफ्नो पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको अभ्यास
१०. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता
११. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको पहिचान र रेखाङ्कन
१२. आफ्ना समुदायका हाटबजार तथा पसलबाट प्राप्त सेवा
१३. अआफ्नो समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय
१४. आफ्ना समुदायका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्य
१५. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको सङ्केत परिचय
१६. परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैड्क/सहकारीहरूको चिनारी
१७. आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्गठ/संस्थाहरूको सङ्केत परिचय
१८. आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन
१९. आफ्नो घर तथा समुदायमा उपलब्ध खानेकुराहरूको वर्गीकरण
२०. आफ्नो टोल र समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर
२१. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा गरिने अन्तरक्रिया र निकटता
२२. आफ्नो टोल र समुदायमा आयआर्जनका लागि गरिने काम

आधारभूत तह कक्षा ३ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हाँसिल हुनेछन्:

१. आफ्नो समुदायका सडक, गल्ली, गोरेटोको सामान्य नक्साङ्कन र वडाको क्षेत्रफल
२. आफ्नो वडाभित्रका मठमन्दिर, धार्मिक स्थल, पाटीपौवा, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता र मुख्यमुख्य विशेषता
३. आफ्नो वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचनाको चिनारी
४. आफ्नो समुदायभित्र कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनीहरूको उत्पादन प्रणाली
५. आफ्नो वडाभित्र मानिसहरूले घुमफिर तथा अबलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको मुख्य मुख्य विशेषता
६. सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यमा उत्सुकता र सहयोग
७. आफ्नो वडाभित्रको जातीय चिनारी
८. पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको तुलना
९. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग
१०. स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग
११. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षण
१२. आफ्नो समुदाय वा क्षेत्रभित्रका हाटबजार र पसलहरूको वर्गीकरण
१३. आफ्नो वडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरू र तिनका सेवा
१४. आफ्ना समुदायका निर्माण व्यवसायी र तिनका कार्य
१५. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा
१६. बैड्क तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू
१७. आफ्नो वडामा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्गठ/संस्था
१८. आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कारण
१९. आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा खानेपानीको प्रयोग
२०. आफ्नो घर तथा समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको वर्गीकरण
२१. आफ्नो वडामा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर
२२. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता
२३. आफ्नो वडामा आयआर्जनका लागि गरिने काम

आधारभूत तह कक्षा ४ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हाँसिल हुनेछन्:

१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य सडक, गल्ली, गोरेटोको सड्केत र नक्साङ्केत गर्न
२. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य मुख्य जातजाति चिनारी
३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य मुख्य मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको नाम र स्थान
४. आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधि र वडा सचिवको नाम र काम
५. आफ्नो वडा कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू
६. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका खेतबारीमा उत्पादित मुख्य मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरूको पहिचान र उत्पादन प्रक्रिया
७. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका क्षेत्रमा पाइने मुख्यमुख्य घरपालुवा पशुपक्षीहरू पहिचान र उत्पादन प्रक्रिया
८. आफ्नो र छिमेकी वडका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान र उपयोग
९. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य मुख्य विकास निर्माण कार्यहरूको अवलोकन र सहभागिता
१०. आफू रहेको वडा र छिमेकी वडाका मुख्य जातजाति र तिनका धर्म, वेषभूषा, संस्कार र खानपानको चिनारी
११. आफू रहेको वडा र छिमेकी वडाका प्राकृतिक सम्पदाको उपयोगिता र संरक्षण
१२. स्थानीय समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको पहिचान र उपयोगिता
१३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका स्थानीय व्यवसायको पहिचान तथा स्वावलम्बनका सिप
१४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका शिक्षण संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा
१५. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका बैंक तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा ।
१६. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्गठनसंस्थाहरूका सेवा
१७. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका स्थलहरूको सरसफाइ र सहभागिता
१८. स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास
१९. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी र सामाजिक योगदान
२०. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता
२१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका आयआर्जनका लागि गरिने काम र रोजगारीका सम्भावना

आधारभूत तह कक्षा ५ को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सिकाइ उपलब्धि हाँसिल हुनेछन्:

१. आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य मुख्य सडक र तिनको नक्साको सामान्य रूपरेखा र तथ्यहरूको सड्केत
२. आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य जातजातिको चिनारी
३. आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको पहिचान गरी तिनका सकारात्मक पक्षहरू अवलम्बन गर्न
४. आफ्नो नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि र प्रमुख कर्मचारीहरूको नाम र तिनका काम, कर्तव्य र अधिकार
५. आफ्नो नगरपालिका कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू
६. आफ्नो नगरपालिकाभित्रका खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको पहिचान र तिनको विक्रीवितरणका लागि बजार व्यवस्थापनको अवस्था
७. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू, तिनबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनको बजार व्यवस्थापन
८. आफ्नो नगरपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान, उपयोग र संरक्षण
९. आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका क्षेत्रमा तत्काल भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरू र आफूले गर्न सक्ने सहयोग
१०. आफ्नो नगरपालिकाभित्रका मुख्य जातजाति र तिनका धर्म, वेषभूषा, संस्कार, खानपान र विभिन्न पर्वहरूमा सहभागिता
११. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्राकृतिक सम्पदाको खोजी र संरक्षण
१२. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मानवनिर्मित सम्पदाको खोजी र संरक्षण
१३. आफ्नो नगरपालिकाभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको खोजी र संरक्षण
१४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको खोजी र संरक्षण
१५. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षण संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा
१६. नगरपालिकाभित्रका बैंक तथा वित्तीय संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा
१७. आफ्नो नगरभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्गठनसंस्थाहरूका सेवा
१८. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्थलहरूको सरसफाइ, आवश्यकता र महत्त्व
१९. स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको उत्पादन प्रक्रिया (घरायसी र औद्योगिक क्षेत्र)
२०. आफू रहेको नगरपालिकाभित्रका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी र सामाजिक योगदान
२१. आफू रहेको नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता
२२. आफ्नो नगरपालिकाभित्रका आयआर्जनका लागि गरिने काम र रोजगारीका सम्भावना

७. स्थानीय पाठ्यक्रमको कक्षागत पाठ्यभार (कक्षा १ - ५)

सि. नं.	विषय क्षेत्र	कक्षा					कैफियत
		१	२	३	४	५	
१	हाम्रो पालिका	२५	२५	२५	२२	२२	
२	कृषि पर्यटन र पूर्वाधार	२३	२३	२३	२०	२०	
३	हाम्रो संस्कृति र समुदाय	१५	१५	१५	१३	१३	
४	हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	१८	१८	१८	१४	१४	
५	जैविक विविधता	१३	१३	१३	१०	१०	
६	स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१५	१५	१५	१०	१०	
७	स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	२०	२०	२०	१६	१६	
८	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	१७	१७	१७	१३	१३	
९	व्यक्तित्व र रोजगारी	१४	१४	१४	१०	१०	
जम्मा वार्षिक कार्यघण्टा		१६०	१६०	१६०	१२८	१२८	
पाठ्यघण्टा (Credit hour)		५	५	५	४	४	

(शिक्षण सिकाइका लागि ३२ घण्टाको समयावधिलाई १ पाठ्यघण्टा (Credit hour) मानिएको छ ।)

८. क्षेत्र , कम र सक्षमता

८.१. विषयक्षेत्र निर्धारण तथा विषयवस्तुको कम र सिकाइ सक्षमता (कक्षा १-३)

क्र. सं.	विषयक्षेत्र	प्राप्ति अनुमानित अनुमानित अनुमानित	विषयवस्तु	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	सिकाइ सक्षमताहरू
१	हाम्रो पालिका	२५	१. भौगोलिक अवस्था २. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू ३. प्रशासनिक व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफू र आफ्ना साथीहरूको नाम र ठेगाना ■ आफ्नो घर तथा विद्यालयको फैलावटको सामान्य व्याख्या र दिशा ■ आफ्नो वडाभित्रको मठमन्दिर, धार्मिक स्थल, विद्यालय, हाटबजारको सामान्य रेखाङ्कन ■ आफ्नो घर परिवारको संरचना र परिवारका सदस्यहरूको नाम र काम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम, फैलावट र दिशा ■ आफ्नो वडाभित्रको मठमन्दिर, धार्मिक स्थल, विद्यालय, हाटबजारको सामान्य रेखाङ्कन ■ आफ्नो समुदायका अग्रवा व्यक्ति र अन्य सदस्यहरूको प्रमुख कार्यहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना र मुख्य-मुख्य सडकहरूको सामान्य रेखाङ्कन ■ आफ्नो वडाभित्रको मठमन्दिर, धार्मिक स्थल, पाटीपौवा, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता र मुख्यमुख्य विशेषताहरू ■ आफ्नो वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचनाको चिनारी 	<ol style="list-style-type: none"> १. वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना, क्षेत्रफलको जानकारी र रेखाङ्कन २. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूसँग परिचित ३. वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक स्वरूपको जानकारी
२	कृषि पर्यटन र पूर्वाधार	२३	कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर करेसामा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरू ■ आफ्नो घरका घरपालुवा पशुपक्षीहरू ■ आफ्नो टोल तथा वरपर मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँहरू ■ आफ्नो घर तथा खेतबारीमा भइरहेका निर्माणाधीन कार्यहरू। 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो समुदायको खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरू ■ आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू ■ आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको सङ्ग्रहित परिचय ■ आफ्नो समुदायभित्रका निर्माणाधीन कार्यहरू र तिनीहरूको अवस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो समुदायभित्र कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनीहरूको उत्पादन प्रणाली ■ आफ्नो वडाभित्र मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको मुख्य मुख्य विशेषताहरू ■ सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यमा उत्सुकता र सहयोग 	<ol style="list-style-type: none"> १. स्थानीय कृषि व्यवसाय र पशुपालनको जानकारी २. स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान ३. स्थानीय स्तरका विकासका पूर्वाधारको जानकारी

३	हाम्रो समुदाय र संस्कृति	१५	१. जातजाति २. पारिवारिक, सामाजिक-सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता र विश्वास	<ul style="list-style-type: none"> आफू र आफ्नो परिवारको जातीय चिनारी (चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा) आफ्नो पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको पहिचान (सम्मान, माया, सामूहिक खाना, जिम्मेवारी)। 	<ul style="list-style-type: none"> समुदायको जातीय चिनारी (चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा) आफ्नो पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको अभ्यास (सम्मान, माया, सामूहिक खाना, जिम्मेवारी, परिश्रम, सृजनशीलता) 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो बडाभित्रको जातीय चिनारी (चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा) पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको तुलना (समुदायभित्रका परिवारिच) 	१. जातजाति भाषाभाषी, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानको पहिचान, अभ्यास तथा अवलम्बन गर्न
४	हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	१८	१. हाम्रा प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू २. हाम्रा मानव निर्मित सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू (बनजइगाल, खोलानाला, सिमसार, हावापानी, जमिन) स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदाहरू (मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजथान, ग्रामथान, साकेलाथान, देवीथान, रिसोर्ट, खेलमैदान) 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग 	१. स्थानीय स्रोत तथा सम्पदाहरूको पहिचान, संरक्षण र प्रयोग
५	जैविक विविधता	१३	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको विविधता	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसेको ठाउँवरपरका वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको पहिचान र रेखाङ्कन 	<ul style="list-style-type: none"> समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षण 	१. स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु, जडीबुटीको पहिचान र संरक्षण
६	स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१५	स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसाय	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना घरवरपरका हाटबजार र पसलहरू आफ्नो घर वा वरपर उत्पादन हुने तयारी वस्तुहरू आफू बसेको घर निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्ना समुदायका हाटबजार तथा पसलबाट प्राप्त सेवाहरू आफ्नो समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय आफ्ना समुदायका निर्माण 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदाय वा क्षेत्रभित्रका हाटबजार र पसलहरूको वर्गीकरण आफ्नो बडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरू र तिनका सेवाहरू आफ्ना समुदायका 	१. स्थानीय व्यापार, उद्योग तथा निर्माण व्यवसायहरूको पहिचान र सम्मान

				व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरू	निर्माण व्यवसायी र तिनका कार्यहरू	
७	स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	२०	१. शिक्षण संस्था २. वित्तीय सङ्घ/संस्था ३. सामाजिक सङ्घ/संस्था	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाका नाम र ठेगाना (मन्टेरी/बालविकास केन्द्र/विद्यालय, क्याम्पस) ■ पैसा जम्मा गर्ने साधनको नाम (खुत्रुके/भुट्का/सन्दुक, दराज, बाक्स, थैली/बटुवा, बालबचत) ■ आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम (आमा समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, टोल विकास संस्था, क्लब) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको सङ्गीकृत परिचय ■ परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैडक/सहकारीहरू को चिनारी ■ आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको सङ्गीकृत परिचय (आमा समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, टोल विकास संस्था, क्लब आदि) 	<ul style="list-style-type: none"> १. सरकारी तथा गैरसरकारी शिक्षण संस्थाको परिचय दिन २. बैडक तथा वित्तीय संस्थाको चिनारी गराउन ३. सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संस्थाको परिचय दिन
८	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ	१७	१. आफू र आफ्नो वरिपरिको सरसफाइ २. स्वच्छ खाने पानीप्रतिको सचेतना ३. सुरक्षित र स्वस्थ खाना	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घरको कोठा र कक्षामा उत्पन्न हुने फोहोरलाई ठीक ठाउँमा विसर्जन ■ आफ्नो घरमा पानी खान प्रयोग हुने वर्तनहरू- पिलास, जग, भाँडो, गांग्रो, बाल्टन, फिल्टर आदिको नाम र सरसफाइ ■ घरमा पकाइने खानेकुराहरूको पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन ■ आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा भएका सफा र फोहोर पानीको पहिचान। ■ आफ्नो घर तथा समुदायमा उपलब्ध खानेकुराहरूको वर्गीकरण (घरमा बनाइने र तयारी अवस्थामा पाइने आधारमा) 	<ul style="list-style-type: none"> १. आफू र आफ्नोवरिपरि फोहोर उत्पन्न हुने कारण पत्ता लगाउन र सरसफाइ कार्यमा सहभागिता जनाउन २. स्वच्छ र सुरक्षित पानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्न। ३. सुरक्षित र स्वस्थ खानाको पहिचान र प्रयोग गर्न

					पौष्टिक तत्वका आधारमा)		
९	व्यक्तित्व र रोजगारी	१४	१. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व २. सामाजिक व्यक्तित्व विकास ३. रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर ■ घरपरिवारका सदस्य, छिमेकी र साथी समूहमा गरिने अन्तरकिया र निकटता ■ आफ्नो घर र टोलमा गरिने कामको नाम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो टोल र समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर ■ विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा गरिने अन्तरकिया र निकटता ■ आफ्नो टोल र समुदायमा आयआर्जनका लागि गरिने काम 	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफ्नो बडामा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदर ■ विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता ■ आफ्नो बडामा आय आर्जनका लागि गरिने काम 	<ul style="list-style-type: none"> १. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूको पहिचान गरी सम्मान गर्न २. व्यक्तित्व विकासमा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन गर्न ३. स्थानीय स्तरमा रोजगारका अवसरहरूको पहिचान गर्न
		१६०					

८.१. विषयक्षेत्र निर्धारण तथा विषयवस्तुको क्रम र सिकाइ सक्षमता (कक्षा ४-५)

क्र. सं.	विषयक्षेत्र	प्रारंभिक	विषयवस्तु	कक्षा ४	कक्षा ५	सिकाइ सक्षमताहरू
१	हाम्रो पालिका	२२	१. भौगोलिक अवस्था २. सामाजिक बनावट ३. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू ४. प्रशासनिक व्यवस्था ५. पालिकाका प्रमुख सेवाहरू	<ul style="list-style-type: none"> १. आफ्नो र छिमेकी वडाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी २. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सडकहरूको सडकेत र नक्साड्कन ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिको चिनारी ४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल/मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको नाम र ठेगाना 	<ul style="list-style-type: none"> १. आफ्नो नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी २. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सडक र तिनको नक्साको सामान्य रूपरेखा तथा तथ्यहरूको सडकेत ३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न जातजातिको अवस्था ४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य ऐतिहासिक स्थलहरू, मठमन्दिर, शिक्षालय र हाटबजारको पहिचान तथा तिनको महत्त्व ५. पालिकाभित्रका जनप्रतिनिधि तथा 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको जानकारी तथा नक्साड्कन - आफ्नो नगरपालिकाभित्रको सामाजिक बनावट, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको जानकारी र महत्त्व - आफ्नो नगरपालिकाभित्रका प्रशासनिक व्यवस्था तथा जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको काम, कर्तव्य र अधिकार - आफ्नो वडा र नगरपालिका

				<p>५. आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधि र वडा सचिवको काम कर्तव्य तथा अधिकार</p> <p>६. आफ्नो वडा कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू</p>	<p>कर्मचारीहरू र तिनका काम, कर्तव्य तथा अधिकार</p> <p>६. आफ्नो नगरपालिकाको कार्यालयबाट उपलब्ध प्रमुख सेवाहरू</p>	कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू
२	कृषि पर्यटन र पूर्वाधार	२०	कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधार	<p>१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरू पहिचान गर्ने र उत्पादन प्रक्रिया</p> <p>२. आफ्नो र छिमेकी वडाक्षेत्रभित्र पाइने मुख्य-मुख्य घरपालुवा पशुपक्षीहरूको पहिचान र उत्पादन प्रक्रिया</p> <p>३. आफ्नो र छिमेकी वडाक्षेत्रभित्रमा धेरै मानिसहरू घुमाफिर गर्ने मुख्य-मुख्य स्थलहरूको पहिचान र उपयोगिता</p> <p>४. आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य- मुख्य विकास निर्माण कार्यहरूको अवलोकन र सहभागिता</p>	<p>१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको पहिचान र तिनको विक्रीवितरणका लागि बजार व्यवस्थापनको अवस्था</p> <p>२. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू, तिनबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनको बजार व्यवस्थापन</p> <p>३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान, उपयोग र संरक्षण</p> <p>४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा तत्काल भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरूमा आफूले पुऱ्याउन सक्ने सहयोग तथा सहभागिता</p>	<p>- स्थानीय कृषि व्यवसाय र पशुपालनको, पहिचान, उत्पादन प्रक्रिया र तिनको विक्रीवितरण तथा बजार व्यवस्थापन</p> <p>- स्थानीय पर्यटकीय स्थलहरूसँग परिचित, त्यसको महत्व, उपयोगिता र संरक्षण</p> <p>- पूर्वाधार निर्माण कार्यको नाम, अवलोकन, सहभागिता र सहयोग</p>
३	हाम्रो समुदाय र संस्कृति	१३	हाम्रो समुदाय र संस्कृति	१. आफ्नो र छिमेकी वडामा रहेका जातजाति र तिनका धर्म-संस्कृति, वेशभूषा र खानपानको चिनारी	१. आफ्नो नगरपालिकाभित्रका विभिन्न जातजाति, धर्म-संस्कृति, चालचलन, वेशभूषा तथा खानपानसम्बन्धी जानकारी र ती चाडपर्वहरूमा सहभागिता	<p>- स्थानीय जातजाति, भाषाभाषी, वेशभूषा, धर्म-संस्कृति, रीतिरिवाजको पहिचान र सहभागिता</p>
४	हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	१४	<p>१. हाम्रा प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू</p> <p>२. हाम्रा मानव निर्मित सम्पदाहरू</p>	<p>१. आफ्नो र छिमेकी वडामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण</p> <p>२. आफ्नो र छिमेकी वडामा रहेका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण</p>	<p>१. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्राकृतिक सम्पदाहरूको खोजी, उपयोगिता र संरक्षण</p> <p>२. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मानव निर्मित सम्पदाहरूको खोजी र संरक्षण ।</p>	<p>- स्थानीय स्तरका प्राकृतिक तथा मानवनिर्मित स्रोत सम्पदाहरूको खोजी, उपयोगिता र संरक्षण</p>
५	जैविक विविधता	१०	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको विविधता	१. स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षण ।	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको खोजी, उपयोग र संरक्षण ।	<p>- स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको पहिचान, उपयोग र संरक्षण</p>

६	स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१०	स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्नो र छिमेकी वडाक्षेत्रभित्रका स्थानीय व्यवसायको पहिचान तथा स्वावलम्बनका सिप ।	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्थानीय व्यवसायको पहिचान, सम्मान तथा स्वावलम्बनका सिप ।	- स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसायहरूको पहिचान, सम्मान र स्वावलम्बन सिपको विकास
७	स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	१६	स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका शिक्षण संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा २. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका वैदुक तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवा	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षण संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवा २. नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वैदुक तथा वित्तीय संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा । ३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवा	- स्थानीय शिक्षण संस्था, वैदुक तथा सहकारी संस्था, सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा
८	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ	१३	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ	१. आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाइमा सहभागिता २. स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास	१. आफ्नो क्षेत्रभित्र नगरपालिकाले गर्ने सरसफाइको महत्त्व र त्यसमा सहभागिता २. स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्थापन (घरायसी र व्यावसायिक क्षेत्र) प्रक्रिया	- आफ्नो वडा र नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्थलहरूको सरसफाइको महत्त्व र त्यसमा सहभागिता - स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोग तथा व्यवस्थापन प्रक्रिया
९	व्यक्तित्व र रोजगारी	१०	१. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व २. सामाजिक व्यक्तित्व विकास ३. रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी र उनीहरूको सामाजिक योगदान २. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र आयआर्जनका लागि गरिने काम तथा रोजगारीका सम्भावना	१. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी र उनीहरूको सामाजिक योगदान २. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता ३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गरिने काम तथा रोजगारीका सम्भावना	- स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वको खोजी र तिनको सामाजिक योगदान - सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता, सहभागिता र रोजगारीका सम्भावना

९. सिकाइ उपलब्धिको विस्तृतीकरण

कक्षागत रूपमा बालबालिकाहरूले हासिल गर्ने सिकाइ उपलब्धिहरूको विस्तृतीकरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

कक्षा-१

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	शिक्षण क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्यांकन प्रक्रिया	पा.घ.
हाम्रो पालिका (२५)	१. भौगोलिक अवस्था	- आफू र आफ्ना साथीहरूको नाम र ठेगाना बताउन	- परस्पर अभिवादनबाट कक्षा सुनु गर्ने - शिक्षकले अभिवादनसहित आफ्नो परिचय दिने र ठेगाना बताउने - परिचय भल्क्ने चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी र प्रश्नोत्तर गर्ने - विद्यार्थीहरूको जोडी समूह बनाई एकअर्कामा परिचय (नाम र ठेगाना) गर्नेलगाउने - आफ्नो घरको ठेगाना अभिभावकसँग सोधन लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने - नाम र ठेगाना थाहा पाउँदा हुने फाइदाहरूका बारेमा चर्चा गराउने	परिचय भल्क्ने चित्र र श्रव्यदृश्य	- प्रश्न बनाई आआफ्नो नाम र ठेगाना भन्न लगाउने, जस्तै : तिम्रो नाम के हो ? तिम्रो घर कुन टोलमा पर्दै ? तिम्रो साथीको नाम के हो ? तिम्रो साथीको घर कुन टोलमा छ ?	६
		- आफ्नो घर तथा कक्षाकोठाको फैलावटको सामान्य व्याख्या र दिशा पहिचान गर्न	कक्षाकोठामा सानो-ठुलो, लामो-छोटो, तल-माथि, यता-उता, टाढा-नजिकको धारणा दिन प्रश्नोत्तर गर्ने, अभ्यास गराउने र तुलना गर्न लगाउने कक्षाबाहिरको वातावरणबाट सूर्योदय र सूर्यास्तको उदाहरण दिई दिशाबोध गराउने कक्षाकोठाभित्रका भागहरूको दिशा छुट्याउन लगाउने	मेजरिड टेप, स्केल, कप्पास, चित्र, श्रव्यदृश्य	- शिक्षकले सानो-ठुलो, टाढा-नजिक, यता-उता छुट्याउन लगाउने - घाम उदाउने र अस्ताउने दिशा देखाउन लगाउने - दिशा छुट्याउन निम्न प्रश्नहरू गर्ने, - आफ्नो कक्षाकोठाको ढोका कुन दिशामा छ ? सेतो पाटी कुन दिशामा छ ?	७
	२. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल	- आफ्नो वडाभित्रका ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, विद्यालय/क्याम्पस/विश्वविद्यालय, हाटबजारको नाम बताउन	- स्थानीय ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय, हाट बजारको तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य अवलोकन गराई प्रश्नोत्तर गर्ने - विद्यालय नजिकका धार्मिक स्थल/मठमन्दिर, क्याम्पस/विश्वविद्यालय, हाटबजारको स्थलगत भ्रमण गराउने - स्थलगत भ्रमणपश्चात् कक्षाकोठामा छलफल गराउने र तिनका महत्त्वमाथि चर्चा गर्ने	तस्विर, चित्रहरू र श्रव्यदृश्य	- आफूलाई पायक पर्ने मठमन्दिर, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारसँग सम्बन्धित प्रश्न गर्ने, - जस्तै : तिमी पूजा वा प्रार्थना गर्न कहाँ जान्छौ ? ठाउँको नाम भन . - तिम्रो नजिकको हाटबजार कुन बार लाग्छ ? - तिम्रो घर नजिकका विद्यालयहरूको नाम बताऊ ।	६
३. प्रशासनिक	- आफ्नो घरको	- शिक्षकले आफ्नो पारिवारिक सङ्गठानिक ढाँचा	पारिवारिक	- तिम्रो घरमा घरमुली को हुनुहुन्छ ?	६	

	व्यवस्था	परिवारिक संरचना तथा परिवारका सदस्यहरूको नाम र काम बताउन	<p>प्रदर्शन गरी सदस्यहरूको नाम, नाता सम्बन्ध र कामको नमुना प्रस्तुत गर्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> - परिवारिक संरचनाको नमुना चार्ट बनाउने र प्रदर्शन गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो परिवारका सदस्यहरू र तिनको नाम भन्न लगाउने - उनीहरूलाई पनि घरमा आआफ्ना परिवारका सदस्यहरूको नाम, नाता सम्बन्ध र कामका विषयमा सोधी कक्षाकोठामा छलफल गराउने र परिवारका सदस्यहरूको साइगाठानिक ढाँचा तयार गरी प्रस्तुत गर्ने 	संरचनाको चार्ट, परिवारका सदस्यहरूको नाम, नाता सम्बन्ध तथा कामको सूची र श्रव्यदृश्य।	<p>ठुलोदेखि सानोतिर कम मिलाएर परिवारका सदस्यहरूको नाम र नाता बताऊ।</p> <p>- तिम्रा अभिभावकका प्रमुख कामहरू के के हुन ? भन।</p> <p>- परिवारिक साइगाठानिक ढाँचा भर्न लगाई अवलोकन गर्ने।</p>			
कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार (२३)	कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घरको करेसामा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम बताउन र उपयोग गर्ने - आफ्ना घरका घरपालुवा जनावर र पशुपक्षीहरूको नाम बताउन - आफ्नो टोल तथा वरपर मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई जाने-बुझेका खाद्यान्न, फलफूल र तरकारीका नाम भन्न लगाउने त्यसपछि शिक्षकले टिपोट गरी सूची तयार गर्ने र तिनका उपयोगका सम्बन्धमा छलफल गराउने - छलफलद्वारा घर करेसा बारीमा उत्पादन हुने र नहुने कृषिजन्य वस्तुहरूको वर्गीकरण गर्ने - घरपालुवा जनावर र पक्षीहरूको चित्र प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - आफ्ना र छिमेकीका घरपालुवा जनावर तथा पक्षीको नाम भन्न लगाई प्रश्नोत्तर गराउने - शिक्षकले आफ्नो घर वा छिमेकीको घरपालुवा पशुपक्षीको नाम बताउदै धारणा दिने - घरपालुवा पशुपक्षीको वर्गीकरण गराउने - मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल र छिमेकी टोलमा भएका मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँको नाम भन्न लगाउने, जस्तै : चिया पसल, खेल मैदान, बस स्टेन्ड, मठमन्दिर, बडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, चौतारो, पार्क, वनभोज स्थल आदि। - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयवरपरका मानिसहरू बढी 	<p>तस्विर, चित्र, सूची र श्रव्यदृश्य।</p> <p>तस्विर, चित्रहरू र श्रव्यदृश्य</p> <p>तस्विर, चित्रहरू, नक्सा, सूची र श्रव्यदृश्य।</p>	<p>- करेसा बारीमा उत्पादन हुने सागसब्जी, तरकारीको नाम सोधी मूल्याङ्कन गर्ने, जस्तै : तिम्रो करेसा बारीमा के के उत्पादन हुन्छ ? नाम बताऊ।</p> <p>- तिम्रो करेसा बारीमा के के वस्तुहरू उत्पादन हुन्दैनन् ? नाम बताऊ।</p> <p>- प्रश्न बनाई घरपालुवा पशुपक्षीको नाम सोध्ने र तिनीहरूको वर्गीकरण गर्न लगाउने, जस्तै : तिम्रो घरमा कुनकुन पशुपक्षीहरू छन् ?</p> <p>- तिम्रो छिमेकीको घरमा कुनकुन पशुपक्षीहरू पालेका छन्?</p> <p>- घरपालुवा पशुपक्षीहरूको वर्गीकरण गर।</p> <p>- आफ्नो टोल र छिमेकी टोलमा भएका बढी जमघट हुने स्थलहरूको नाम सोध्ने, जस्तै : तिम्रो टोलमा धेरै मानिसहरू जमघट हुने स्थानहरू कुनकुन हुन् ? ती ठाउँहरूमा किन मानिसहरू जम्मा हुन्दैन् ?</p>	५	६	६

		जमघट हुने प्रमुख ठाउँहरूको स्थलगत अवलोकन गराउने				
		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घरवरपर भइरहेका निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन - तस्विर र चित्र प्रदर्शन गरी निर्माण कार्यको अवधारणा दिने, जस्तै : घर, बाटो, सडक, ढल, कुलो-पैनी, पुल-पुलेसा, बाँध, सामुदायिक भवन, कम्पाउन्ड वाल आदि । - शिक्षकले आफ्नो घर तथा विद्यालयवरपर भइरहेका निर्माण कार्यहरूको स्थलगत अवलोकन गराउने - स्थलगत अवलोकनपश्चात् कक्षाकोठामा छलफल गराउने र आफ्ना घरवरपरका निर्माणाधीन कार्यहरूको नाम भन्न लगाउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घर, छिमेक तथा टोलमा भएका निर्माणाधीन कार्यहरूको नाम सोध्ने, जस्तै : तिम्रो घर जाने बाटोमा पुल छ कि छैन ? - तिम्रो गाउँ/टोलमा केके निर्माण कार्यहरू भइरहेका छन् ? - तिम्रो विद्यालयवरिपरि केकस्ता निर्माण कार्यहरू भइरहेका छन् ? - तिमीले भ्रमण गरेका ठाउँहरूमा केकस्ता निर्माण कार्यहरू भइरहेको पायो ? 	६	
हाम्रो संस्कृति (१५)	१. जातजाति	<ul style="list-style-type: none"> - आफू र आफ्नो परिवारको जातीय चिनारी बताउन (चाडपर्व, वेशभूषा, धर्म, संस्कृति र खानपानका आधारमा) 	<ul style="list-style-type: none"> - शिक्षकले आफ्नो जात, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानको उदाहरण दिई प्रस्तु पार्ने - तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीद्वारा विभिन्न जातजाति, चाडपर्व, वेशभूषा, धर्म र संस्कृतिको अवधारणा दिने । - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो र अरूप साथीहरूको जातजाति, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा तथा धर्मसंस्कृतिको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले सूची बनाई प्रस्तु पार्ने - विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घर परिवारमा आफ्नो जातजाति, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा र धर्मका सम्बन्धमा सोध्न लगाई कक्षाकोठामा छलफल गराउने 	तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य ।	<ul style="list-style-type: none"> - हाम्रो वरपरका जातजाति, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका नामहरू सोध्ने, जस्तै : - तिमीले मनाउने कुनै तीनवटा चाडपर्वको नाम भन ? - तिमीले मनाउने चाडपर्वमा लगाउने पोसाकको नाम के हो ? 	८
	२. पारिवारिक तथा सामाजिक-सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता र विश्वास ।	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो पारिवारिक मूल्य र मान्यताअनुरूपको व्यवहारहरू प्रदर्शन गर्ने (अभिवादन, सम्मान, माया, हार्दिकता, स्वागत, विदाइ, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारीजस्ता पारिवारिक मूल्य र मान्यतालाई वर्णन तथा अभिनयबाट प्रस्तु पार्ने - चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीद्वारा पारिवारिक मूल्यमान्यताहरू, जस्तै : हार्दिकता, स्वागत सत्कार गर्ने तरिका र सामूहिक खानपानका विषयमा 	तस्विर, चित्रहरू र श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - तिमी आफूभन्दा ठुलालाई कसरी अभिवादन गर्छौं ? देखाऊ । - आफूभन्दा सानालाई कस्तो व्यवहार गर्नु पर्छ ? - तिम्रो घरमा आउनुहुने पाहुनालाई स्वागत गर्दा के के गर्छौं ? - विदाइ गर्दा के के गर्नुपर्छ ? 	७	

		जिम्मेवारी)	प्रश्नोत्तर र छलफल गराउने			
हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू (१६)	१. हाम्रा प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू	- स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू (वनजडगाल, खोलानाला, सिमसार, हावापानी, जमिन)	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू जस्तै- बोटविरुवा, जडीबुटी, नदी, पोखरी, सिमसार आदि भल्क्ने विभिन्न तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम भन्न लगाई सूची तयार पार्ने - विद्यालयको आसपासमा क्षेत्र भ्रमण गराई प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू जस्तै- बोटविरुवा, जडीबुटी, नदी, पोखरी, सिमसार आदिको अवलोकन गराउने - क्षेत्र भ्रमणपश्चात् कक्षाकोठामा विद्यार्थीले अवलोकन गरेका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको नाम प्रस्तुत गर्न लगाउने र तिनको उपयोगितामा सामान्य चर्चा गर्ने 	तस्विर, चित्रहरू र श्रव्यदृश्य सामग्री	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिक गाउँटोल र समुदायमा भएका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाहरूको नाम भन्न लगाउने, जस्तै : तिम्रो घर वा आसपासमा भएको कुनै ३ वटा बोटविरुवाहरूको नाम भन । - प्राकृतिक स्रोत र सम्पदामा पर्ने कुनै ५ वटा कुराहरू भन । 	९
	२. मानव निर्मित हाम्रा स्थानीय सम्पदाहरू	- स्थानीय स्तरका मानव निर्मित सम्पदाहरू (मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेलाथान, देवीथान, रिसोर्ट, खेलमैदान)	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय मानव निर्मित सम्पदाहरू जस्तै- मठमन्दिर, कुलो, बाँध, पैनी, रिसोर्ट, खेलमैदान आदि भल्क्ने विभिन्न तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम भन्न लगाई सूची तयार पार्ने - विद्यालयको आसपासमा क्षेत्र भ्रमण गराई मानव निर्मित सम्पदाहरू जस्तै- मठमन्दिर, कुलो, बाँध, पैनी, रिसोर्ट, खेलमैदान आदिको अवलोकन गराउने - क्षेत्र भ्रमणपश्चात् कक्षाकोठामा विद्यार्थीले अवलोकन गरेका विभिन्न मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम प्रस्तुत गर्न लगाउने र हामीले तिनको उपयोग कसरी गरिरहेका छ्याँ चर्चा गर्ने 	तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिक गाउँटोल र समुदायमा भएका विभिन्न मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम भन्न लगाउने, जस्तै : - साधन १. मौखिक/लिखित अभिव्यक्ति- तिमीले देखेका ५ वटा मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम भन । - साधन २. अवलोकन- विद्यार्थीहरूले गरेका क्रियाकलापहरूको अवलोकन गर्ने । - साधन ३. अभिभावक तथा सहपाठी प्रतिक्रिया 	९
जैविक विविधता	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र	- आफू बसेको ठाउँवरपरका वनस्पति,	- समुदायमा रहेका वनस्पति तथा जडीबुटीहरू- जस्तै : आँप, कटहर, लिची, अम्बक, मेवा, घोडताप्रे,	वनस्पति तथा जडीबुटी	- वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीहरूको नाम भन्न लगाउने, जस्तै :	१३

(१३)	जडीबुटीमा विविधता	जीवजन्तु र जडीबुटीहरूको पहिचान गरी नाम बताउन	<p>पिपल, तुलसी, बोझो, हर्रा, वर्रा, अमला, गुर्जो, बेसार, लज्जावती, बेल, निम, घिउकुमारी आदिका नमुनाहरू प्रदर्शन गरी चिनाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - आसपासमा रहेका वनस्पति तथा जडीबुटीहरूको नाम आफ्ना अभिभावकलाई सोधन लगाउने र कक्षाकोठामा भन्न लगाई सूची तयार पार्ने - समदायमा रहेका जीवजन्तुहरू जस्तै- गाई, गोरु, भैंसी, खसी, बाखा, सर्प, छेपारो, कुकुर, घोडा, विरालो, किरा-फट्याइङ्गा, परेवा, कुखुरा, हाँस आदिका चित्र देखाउदै चिनेर भन्न लगाउने - आसपासमा रहेका जीवजन्तुहरूको नाम आफ्ना अभिभावकलाई सोधन लगाउने र कक्षाकोठामा भन्न लगाई सूची तयार पार्ने - वनस्पति, जडीबुटी र जीवजन्तुहरूको तस्विर, चित्रहरू, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रस्तुत गरी वनस्पति, जीवजन्तुहरू छुट्याउन लगाउने 	<p>हरूको ठोस सामग्रीहरू जीवजन्तु हरू अझिकित तस्विर तथा चित्रहरू, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू</p>	<p>तिम्रो घरवरपर रहेका विभिन्न बोटिवरूवाका नामहरू भन ।</p> <p>तिम्रो घरवरपर पाइने जडीबुटीहरूको नाम भन ।</p> <p>तिमीले चिनेका जीवजन्तुहरूको नाम बताऊ ।</p> <p>तिम्रो अभिभावकले बताउनु भएको बोटिवरूवाहरूको नाम भन ।</p> <p>तिम्रो अभिभावकले भन्नुभएको जनावर, पक्षी र किरा फट्याइङ्गाहरूको नाम भन ।</p>	
स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन (१४)	स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसाय	- आफ्नो घरवरपरका हाटबजार र पसलहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - शिक्षकले स्थानीय हाटबजार र पसलहरूको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी हाटबजार र पसलको धारणा दिने - विद्यार्थीको टोल वा बडा वा छिमेकी बडामा लाग्ने साप्ताहिक हाटको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीको घरआसपासका पसलहरूको नाम भन्न लगाई टिपोट गरिदिने - शिक्षकले विद्यालय नजिकका हाटबजार वा विभिन्न प्रकारका पसलहरूको सूची तयार पार्ने र ती हाटबजार तथा पसलहरूको उपयोगितासम्बन्धी सामान्य चर्चा गर्ने, जस्तै : हरैँचा बजार, मृगौलिया बजार, बुधबारे बजार, खोसाने बजार, गछिया बजार आदि । - पसलहरू : कपडा पसल, होटल रेस्टुराँ, तरकारी पसल, किराना पसल, पुस्तक पसल आदि । 	<p>तस्विर, चित्रहरू, चार्ट र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू</p>	<p>हाटबजार र पसलहरूको नाम भन्न लगाउने, जस्तै :</p> <p>तिम्रो घरवरपर कुनकुन हाट बजारहरू रहेका छन् ?</p> <p>तिमीले सामान किन्न जाने हाटबजार कहिले लाग्छ ?</p> <p>तिम्रो घरवरपर कुनकुन पसलहरू रहेका छन् ?</p>	५
		- आफ्नो घर वा वरपर	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्ना घर वा वरपर उत्पादन हुने	तस्विर,	आफ्नो घरमा प्रयोग हुने ५ वटा तयारी	५

		उत्पादन हुने तयारी वस्तुहरूको वर्गीकरण गर्न	<p>तयारी वस्तुहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिपोट गरी सूची तयार पार्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> - विद्यालय आसपासका स्थानहरूमा तयार पारिने वा उत्पादन हुने वस्तुहरू जस्तै- डोको, नाम्लो, मुढा, भकारी, अगरबत्ती, पाउरोटी, नुडल्स, मैनबत्ती आदिको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल तथा प्रश्नोत्तर गर्ने - उपयोगका आधारमा तयारी वस्तुहरूको वर्गीकरण गरी सूची बनाउन लगाउने (शिक्षकको सहायतले) 	चित्रहरू, चार्ट तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	<p>वस्तुहरूको नाम भन।</p> <p>बाँस वा काठबाट बनेका ३ वटा सामानहरूको नाम भन।</p> <p>तिम्रो घरगाउँमा उत्पादन हुने ३ वटा तयारी खानेकुराहरूको नाम भन।</p>	
		- आफू बसेको घर निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको नाम भन्न	<ul style="list-style-type: none"> - निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने सामग्रीहरू जस्तै : रङ्गो, बसिला, आरा, मार्टोल, खुकुरी, बच्चरो, रेती, गैंती, बेल्चा, आरी, कर्नी, रड, सिमेन्ट, टायल आदिका तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरूको प्रदर्शन गरी छलफल तथा प्रश्नोत्तर गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई आआफ्ना घर निर्माणमा प्रयोग भएका निर्माण सामग्रीहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र टिपोट गर्ने। 	तस्विर, चित्रहरू, चार्ट र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू।	<p>विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको नाम सोध्ने, जस्तै : तिम्रो घर बनाउँदा केके सामग्रीहरू प्रयोग गरिएका छन् ? काठको घर बनाउन प्रयोग गरिने सामग्रीहरू के के हुन् ? पक्की घर बनाउन प्रयोग हुने कुनै ३ वटा सामग्रीहरूको नाम भन।</p>	५
स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा (२०)	१. शिक्षण संस्था	- आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाका नाम र ठेगाना बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी विभिन्न विद्यालयहरू चिनाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो विद्यालयको कार्यालय कक्ष, शिक्षक स्टाफ कक्ष, कक्षाकोठाठा, प्रयोगशाला, पुस्तकालय, फूलबारी, शौचालय, खानेपानी, विद्यालयको बोर्ड आदि अवलोकन गराउने - अवलोकनपश्चात् कक्षाकोठामा छलफल तथा प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरी विद्यालयको नाम र ठेगाना भन्न लगाउने - शिक्षकले आफ्नो र छिमेकी विद्यालयको नाम ठेगाना लेखिएको कार्डबोर्ड प्रदर्शन गर्ने 	तस्विर, चित्रहरू र श्रव्यदृश्य	<p>तिम्रो विद्यालयको नाम भन।</p> <p>तिम्रो विद्यालयको ठेगाना बताऊ।</p> <p>तिम्रो समुदायभित्र वा वरपरका कुनै २ वटा विद्यालयको नाम बताऊ।</p>	६
	२. वित्तीय सङ्घ/ संस्था	- पैसा जम्मा गर्ने साधनको नाम बताउन	- तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी पैसा जम्मा गर्ने साधनहरू जस्तै :	तस्विर तथा चित्रहरू।	<p>तिमी खुद्रा पैसा राख्दा केमा राख्छौ ? बताऊ।</p> <p>तिम्री आमाले पैसा केमा राख्नुहुन्छ ?</p> <p>तिम्रो बाबाले पैसा केमा राख्नुहुन्छ ?</p>	६

			<ul style="list-style-type: none"> - आआफ्ना घरमा पैसा जम्मा गर्ने साधनहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाई शिक्षकले टिपोट गर्ने र सुनाउने 		<ul style="list-style-type: none"> - पैसा जम्मा गर्ने कुनै ३ वटा साधनको नाम भन । 	
	३. सामाजिक सङ्घ/ संस्था	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरू जस्तै- हुलाक, वडा कार्यालय, विजुली अफिस, आमा समूह, सामुदायिक वन, टोल विकास संस्था, क्लब आदिको सामान्य परिचय भल्क्कने तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू - समुदायभित्र वा वरपरका सामाजिक तथा सरकारी कार्यालयहरूको सामान्य परिचय भल्क्कने तस्विर सङ्कलन गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्ने र तिनको नाम र ठेगाना बताउन लगाउने - विद्यालय आसपासमा रहेको विभिन्न कार्यालयहरूमध्ये कुनै २ वटाको स्थलगत भ्रमण गराउने र भ्रमणपछात् कक्षाकोठामा छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> - तस्विर, चित्रहरू तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूको तस्विर देखाउदै नाम र ठेगाना भन्न लगाउने तिमीले अवलोकन भ्रमण गरेको कुनै २ वटा संस्थाको नाम भन । - तिमो घरवरपर रहेको कुनै २ वटा संस्थाको नाम भन । 	५
सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई (१७)	१. आफू र आफ्नो वरिपरिको सरसफाई	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घरको कोठा र कक्षाकोठामा उत्पन्न हुने फोहोरलाई ठिक ठाउँमा विसर्जन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन गर्दैगरेको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गर्ने - कक्षाकोठाभित्रको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा विद्यार्थीहरू सरिक हुँदा यत्रत्र छारिएका कागज तथा पेन्सिलका टुक्रा वा फोहोरहरू, धुलो, प्लास्टिकका टुक्रा आदिलाई शिक्षक र विद्यार्थी मिलेर ठिक ठाउँमा विसर्जन गर्ने । फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा विसर्जन गर्नुपर्ने रहेछ भनी आत्मानुभूति गराउने - घरभित्र तथा घरवरिपरि उत्पन्न फोहोर मैला के कसरी उत्सर्जन गरिन्छ, सो सम्बन्धमा कक्षाकोठाभित्र प्रश्नोत्तर गर्ने - प्रश्नोत्तरमा आएका कुराहरूलाई शिक्षकले टिपोट 	<ul style="list-style-type: none"> - श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> - घर र कक्षाकोठामा उत्पन्न फोहोर केके हुँदा रहेछन् ? - फोहोरलाई कसरी विसर्जन गर्न सकिन्छ ? - फोहोरलाई ठिक ठाउँमा विसर्जन नगर्दा के हुन्छ ? - घर र कक्षाकोठामा उत्पन्न फोहोरलाई कसले विसर्जन गर्दछ ? - तिमो घरको फोहर कहाँ फाल्छौ ? 	६

			गर्ने र त्यसपछि उपयुक्त तरिका बताइ दिने		
२. स्वच्छ खानेपानी प्रतिको सचेतता	- आफ्नो घरमा पानी खान र शुद्धीकरण गर्न प्रयोग हुने भाँडावर्तन तथा साधनहरू चिन्न र सरसफाई गर्ने ।	- पानी खान प्रयोग गरिने भाँडावर्तनहरू जस्तै- गिलास, जग, बोतल, बटुको आदि र शुद्धीकरण गर्न प्रयोग हुने साधनहरू जस्तै-फिल्टर, कपडा, फटूकीरी, तामाको भाँडा, माटोको गागी आदि र डिस्टिलेसन (अवसान) तथा सेडिमेन्टेसन (थिर्ग्याउने) समेतमा प्रयोग हुने सामानहरूको तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने - आआफ्ना घरमा खानेपानी र त्यसको शुद्धीकरणका लागि प्रयोगमा आउने भाँडावर्तन तथा साधनहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिपोट गर्ने । - उपर्युक्त भाँडावर्तन तथा साधनहरूको प्रयोग, सरसफाई तथा जतनसम्बन्धी छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने	तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	- तिम्रो घरमा पानी खान प्रयोग हुने ३ वटा भाँडावर्तनहरूको नाम भन । - तिम्रो घरमा पानी शुद्धीकरण गर्न के कस्ता साधनहरू प्रयोगमा ल्याइएका छन् ? कुनै २ वटाको नाम भन । - पानी खाने भाँडावर्तनको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने ३ वटा कुराहरू भन ?	५
३. सुरक्षित र स्वस्थ खाना	- घरमा पकाइने खानेकुरा र तयारी खानेकुराहरू चिन्न ।	- घरमा पकाइने तथा तयारी अवस्थामा पाइने खानेकुराहरू जस्तै- दालभात तरकारी, चाम्रे भात र गुन्डुकको अचार, चना चिउरा/भुजा, मासुभात, चाउचाउ, पाउरोटी, दुध, अन्डा आदिको दृश्य तथा श्रव्य-दृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र ती खानेकुराहरूको नामसँग परिचित गराउने - आआफ्ना घरमा पाइने खानेकुराहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिपोट गर्ने - टिपोट गरिएका ती खानेकुराहरू घरमा पकाइने र नपकाइने/तयारी - आधारमा वर्गीकरण गर्ने । यसो गर्दा छलफल र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गर्ने - विद्यार्थीलाई विद्यालय नजिकको होटलको स्थलगत भ्रमण गराई तत्काल पकाइएका र तयारी अवस्थामा प्रयोग गरिएका खानेकुराहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गराई धारणा दिने	श्रव्य, दृश्य वा श्रव्य-दृश्य सामग्रीहरू ।	- विद्यार्थीहरूलाई खानेकुराहरूको नाम भन्न लगाउने, जस्तै : - तिमीले आज घरमा खाएका ३ वटा खानेकुराहरूको नाम भन । - तिमीले आज घरबाहिर किनेर खाएका २ वटा खानेकुराको नाम बताऊ ।	६

व्यक्तित्व र रोजगारी (१४)	<p>१. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व</p> <ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरू चिन्न र आदर गर्ने - आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय व्यक्तित्वहरू जस्तै- प्रधानाध्यापक, शिक्षक, आमा समूहका अध्यक्ष, टोल विकास समितिका अध्यक्ष, क्लबका अध्यक्ष आदिको नाम र प्रमुख काम बताइदिने - उपर्युक्त व्यक्तित्वहरूलाई स्थानीय विज्ञको रूपमा कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीसँग परिचय आदानप्रदान र आफ्ना कामको अनुभव बाँड्ने कार्य गराउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<p>विद्यार्थीहरूलाई ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र काम भन्न लगाउने, जस्तै : आफ्नो घरको प्रमुख व्यक्तिको नाम र २ वटा काम भन . तिमो टोलको नाम चलेका २ जना व्यक्तिको नाम र तिनीहरूको २-२ वटा काम भन ।</p>	७	
	<p>२. सामाजिक व्यक्तित्व विकास</p>	<ul style="list-style-type: none"> - घरपरिवारका सदस्य, छिमेकी र साथी समूहमा गरिने अन्तरकिया र निकटता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - घरायसी गतिविधिहरू जस्तै- भान्ध्यकोठाको कार्यमा हुने वार्तालाप, बैठक कक्षमा कामको बाँडफाँडसम्बन्धी हुने वार्तालाप, छिमेकी आफ्नो घरमा आउँदा हुने वार्तालाप आदि भल्कूने चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - विद्यार्थीहरूलाई परिवारका सदस्यहरू, छिमेकीहरू तथा साथीहरूको भूमिका दिई सरल प्रकृतिको अन्तरकियात्मक अभिनय वा भूमिका निर्वाह गराउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<p>विद्यार्थीहरूलाई निम्न प्रश्न सोधी मूल्यांकन गर्नुहोस् :</p> <ul style="list-style-type: none"> - तिमीलाई घरमा कस-कसले माया गर्नुहुन्छ । - तिमी घरका केके कियाकलापमा सामेल हुन्छौ ? - तिमीलाई टोल छिमेकका कुनकुन काममा सहभागी हुन मन लाग्छ ? 	७
	<p>३. रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना</p>	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घर र गाउँटोलमा गरिने कामहरूको नाम भन्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई घरमा गरिने कामहरू जस्तै- भान्साकोठाको काम, करेसाबारीको काम, सरसफाइको काम आदि र टोलमा गरिने कामहरू जस्तै- वाटो मर्मतको काम, टोल सरसफाइको काम, पसलमा गरिने काम आदिको तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामाग्रीले प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - विद्यार्थीलाई घरमा गरिने काम बताउन लगाउने (उत्पादन, किनवेच तथा सेवा प्रवाह) र टिपोट गर्ने - त्यस्तै आफ्नो घर र गाउँटोलमा अरू व्यक्तिले गर्ने कामको नाम सोधै सूची बनाई छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने काम सोधी त्यसैका आधारमा सानासाना समूह बनाई आफ्नो घर र गाउँटोलमा गरिने कामका बारेमा छलफल गराउने 		<p>घर तथा टोल-छिमेकमा हुने कामहरू के के हुन् ?</p> <p>तिमा छिमेकीहरूले गर्ने कामहरू के के हुन् ?</p> <p>विद्यार्थीको घरमा गरिने कामको नाम भन्न लगाउनुहोस् ।</p>	२२

कक्षा-२

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	शिक्षण क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्यांकन प्रक्रिया	पा.घ.
हाम्रो पालिका (२५)	१. भौगोलिक अवस्था	- आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम, फैलावट र दिशा बताउन	- शिक्षकले आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोसँग सम्बन्धित चित्र, पोस्टर, पम्प्लेट आदि प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - विद्यार्थीलाई उनीहरूको समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गर्ने र छलफल तथा Think Pair Share (TPS) विधिको प्रयोगबाट तिनका फैलावट र दिशा पत्ता लगाउन प्रेरित गर्ने - विद्यार्थीलाई समूहगत रूपमा विद्यालय नजिकका सडक, गल्ली, गोरेटोको स्थलगत अवलोकन तथा नापजाँच गराई तिनका फैलावट र दिशा पत्ता लगाउने लघु परियोजना गराई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने	चित्र तथा तस्विरहरू, श्रव्यदृश्य, मेजरिड टेप, कम्पास	- आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम बताउन र लेख्न लगाउने - आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको अनुमानित लम्बाई र चौडाई बताउन लगाउने - घरबाट विद्यालय कुन दिशामा पर्छ ? - विद्यालयबाट घर कुन दिशामा पर्छ ? - स्थलगत अवलोकन गरिएको बाटोको लम्बाई र चौडाई बताऊ । - स्थलगत अवलोकन गरिएको बाटोको दिशा छुट्याऊ ।	६
	२. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	- आफ्नो वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको सामान्य छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूको समूह बनाई वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको स्थलगत भ्रमण गराउने र तिनको भौगोलिक अवस्थितिको सूचना सङ्कलन गराउने - समूहगत रूपमा ती स्थानहरूको सामान्य रेखांकन गर्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	सान्दर्भिक दृश्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू, मेजरिड टेप, कम्पास ।	- तिम्रो वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको नाम लेख । - तिम्रो विद्यालयबाट धार्मिक स्थल, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय तथा हाटबजार कुन कुन दिशामा पर्दछ ? - स्थलगत भ्रमणमा तिमीले केके काम गायौ ? - तिम्रो वडाभित्रका धार्मिक स्थल, विद्यालय/क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको सरल रेखांकन गरी सुहाउंदो रड भर ।	७	
	३. प्रशासनिक व्यवस्था	- आफ्ना समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूले गर्ने प्रमुख	- श्रव्यदृश्य, चित्र तथा तस्विरको माध्यमबाट असल काम र खराब कामको जानकारी दिने	अगुवा व्यक्तिको तस्विर, प्रमुख	- आफ्नो समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूले गर्ने प्रमुख कार्यहरू	६

		<p>कार्यहरूको सूची प्रस्तुत गर्न ।</p> <p>Direct Listening Thinking Activity (DLTA)</p>	<p>र राम्रो काम गर्ने मानिसहरूका सम्बन्धमा घरायसी बोलीचालीमा कथा भनिदिने, कथाका आधारमा राम्रो काम गर्ने व्यक्तिहरू पहिचान गर्न प्रश्नोत्तर गराउने, समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूको भूमिका बताउन लगाउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - उदाहरणस्वरूप शिक्षकले पनि आफूलाई र प्रधानाध्यापकलाई समेत अगुवा व्यक्तिका रूपमा कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्ने र प्रमुख कार्यहरू बताइदिने - कक्षाकोठामा अगुवा व्यक्तिहरूको अभिनय गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूको नाम, पेसा र असल कामको खोजी गरी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्नका लागि परियोजना कार्य दिने 	<p>कार्यहरू भल्क्ने दृश्य सामग्रीहरू</p>	<p>भन्न लगाउने, जस्तै :</p> <ul style="list-style-type: none"> - शिक्षकको मुख्य कामहरू भन्नुहोस् । - तिम्रो घरमा कक्स्ले केके काम गर्नुहुन्छ ? - तिम्रो छिमेकी तथा समुदायका दुईजना मानिसहरूको नाम र काम बताऊ । - (असल काम गर्ने व्यक्ति पहिचान गरे नगरेको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने) 	
कृषि पर्यटन र पूर्वाधार (२३)	कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधार	<p>आफ्नो समुदायका खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम र समूह बताउन</p>	<ul style="list-style-type: none"> - कक्षाकोठामा कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम, समूह र महत्त्व भल्क्ने चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउने र कृषिजन्य वस्तुहरूको महत्त्व बताइदिने - आफ्नो समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको सूची बनाउन लगाउने - आफ्नो समुदायमा उत्पादित प्रमुख कृषिजन्य वस्तुहरूको उपयोग र फाइदा अवगत गराउने - आफ्नो समुदायमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - समूहगत रूपमा कृषिजन्य वस्तुहरू उत्पादन हुने थलो तथा बेचविखन हुने नजिकको हाटबजार अवलोकन गराई स्थानीय स्तरमा 	<p>खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरू भल्क्ने चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृश्य, नाम लेखिएको कार्डहरू</p>	<p>आफ्नो गाउँ घरवरपर र समुदायका खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम भन्नुहोस्, जस्तै :</p> <ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदायका खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको १० वटा नाम भन । - खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरू जस्तै : अन्न, फलफूल, तरकारी, दलहन, तेलहन, आदि समूहमा छुट्ट्याउन लगाउने । - तिम्रो घरमा प्रयोग भइरहेका करेसा/खेतबारी तथा समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य वस्तुहरूको सूची तयार गर । 	५

		उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको सूची बनाई तिनको समूह छुट्याउन लगाउने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने		
	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको नाम र समूह बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - कक्षाकोठामा घरपालुवा पशुपक्षीहरूको नाम, समूह र महत्व भल्कने चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउने र घरपालुवा पशुपक्षीहरूको महत्व बताइदिने । आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको सूची बनाउन लगाउने - आफ्नो समुदायमा पाइने प्रमुख घरपालुवा पशुपक्षीहरूको उपयोग र फाइदा अवगत गराउने - आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा घरपालुवा पशुपक्षी फाराम तथा बेचबिखन हुने नजिकको हाटबजार अवलोकन गराई स्थानीय स्तरमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको सूची बनाई तिनको समूह छुट्याउन लगाउने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> - घरपालुवा पशुपक्षीहरू भल्कने चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृश्य गाई, भैंसी, सुगुर, कुखुरा, परेवा, हाँसको चित्र तथा तस्विरहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको सूची बनाऊ । - उक्त सूचीका आधारमा घरपालुवा पशुपक्षीहरूलाई समूहमा छुट्याएर राख । - बालबालिकाहरूले पशुपक्षी फारामको अवलोकन गरी सिकेका कुरा भन्न लगाउनुहोस् ।
	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको उपयोगिता र महत्व प्रस्त पार्ने - चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने - आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको सूची तयार पार्न लगाउने र तिनीहरूको उपयोगितासम्बन्धी छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> - धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको उपयोगिता र महत्व प्रस्त पार्ने - चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने - आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको सूची तयार पार्न लगाउने र तिनीहरूको उपयोगितासम्बन्धी छलफल गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> - चिया पसल, मठमन्दिर, वडा कार्यालय, चौतारो पार्कका चित्रहरू, तस्विर तथा श्रव्यदृश्यहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूले अवलोकन गरेका ठाउँको नाम, ठेगाना र मुख्य-मुख्य कुराहरू भन्न र लेखन लगाउनुहोस् ।

			<ul style="list-style-type: none"> - बालबालिकाहरूलाई आफ्नो घर तथा टोल छिमेकमा भएका मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँ जस्तै : चिया पसल, मठमन्दिर, वडा कार्यालय, चौतारो, पार्क आदि कुनै एकको अवलोकन गराई ती स्थानहरूमा मानिसहरूको आकर्षण हुनाका प्रमुख कारणहरू खोजी गर्न लगाउने र अवलोकनपश्चात् कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 			
		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो समुदायभित्रका निर्माणाधीन कार्यहरू र तिनको अवस्था । 	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा सञ्चालित विभिन्न निर्माणाधीन कार्यहरू जस्तै : बाटो, सडक, ढल, पैनी, पुल-पुलेसा, बाँध, कम्पाउन्ड वाल आदि र तिनको तयारीको चरणलाई भल्काउने चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई आआफ्ना समुदायमा भइरहेका निर्माणका कार्यहरू भन्न लगाई सूची तयार गर्ने र ती कार्यहरू पूरा भए-नभएको विषयमा छलफल गराउने विद्यालय वा आसपासमाका क्षेत्रमा सञ्चालित कुनै एक निर्माणाधीन कार्यको स्थलगत अवलोकनबाट भइरहेका कामको सूची बनाउन लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	<ul style="list-style-type: none"> - बाटो, सडक, ढल, पैनी, पुल-पुलेसा, बाँध, कम्पाउन्ड वाल आदि भल्कने तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य 	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूको आफ्नो समुदायमा भइरहेका निर्माणका कार्य र तिनको अवस्थासँग सम्बन्धित पश्नहरू गर्ने, जस्तै : - तिम्रो गाउँघर तथा टोल छिमेकमा भइरहेका कुनै ३ वटा निर्माणाधीन कार्यहरू भन । - निर्माण कार्यअन्तर्गतका कुनै ५ वटा मुख्य कामहरू भन । 	६
हाम्रो संस्कृति (१५)	१. जातजाति	<ul style="list-style-type: none"> - चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा जातीय चिनारी दिन 	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा जातीय चिनारी भल्काउने चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने - आफ्नो समुदायभित्रका विभिन्न चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपान जस्ता रहनसहन र व्यवहारको अवलोकन गराउने - विभिन्न चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपान जस्ता रहनसहनका नामहरूको 	<ul style="list-style-type: none"> - सान्दर्भिक तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य । 	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो घरपरिवारले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू केके हुन् ? - तिम्रो छिमेकीले मनाउने चाडपर्व केके हुन् ? - चाडपर्वमा लगाउने पोसाकको नाम भन । - तिमी कुनकुन देवीदेवताको पूजा/प्रार्थना गर्दौ ? भन । 	८

			<p>सूची तयार पारी जातिगत रूपमा वर्गीकरण गरेर कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने, जस्तै : मारुनी, धाननाच, सारिगानी, साकेला, हरलत्ता, जटाजितन (खवास / चौधरी नृत्य), पोयाँ पोदो न्हाका (धिमाल नृत्य), रत्यौली, सिलोक, ब्रत-उपवास आदि ।</p>		<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो घरमा खाइने प्रमुख खानाहरू केके हुन् ? - जटाजितन कुन जातिको मुख्य नाच हो ? 	
	२. पारिवारिक, सामाजिक र सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता र विश्वास	- आफ्नो पारिवारिक मूल्य-मान्यताहरूको अवलम्बन र अभ्यास गर्न (सम्मान, स्नेह, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारी, परिश्रम, सृजनशीलता)	<ul style="list-style-type: none"> - सम्मान, स्नेह, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारी, परिश्रम, सृजनशीलता जस्ता पारिवारिक मूल्यहरू भल्कने चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - घर तथा कक्षाकोठामा गरिने सम्मान, स्नेह, सहयोग जस्ता मूल्य-मान्यताहरूप्रति विद्यार्थीहरूलाई सकारात्मक अनुभूति गराउन - भूमिका निर्वाह गर्ने - पारिवारिक मूल्य-मान्यताहरूसँग सम्बन्धित चित्र, तस्विर तथा पोस्टरहरू सङ्कलन गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्न लगाई छलफल गराउने 	सान्दर्भिक तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थी कियाकलापको अवलोकन गर्ने । - तिमी आफूभन्दा सानालाई कसरी सहयोग गाउँ ? - तिम्रो साथीको घरमा अपनाउने कुनै ३ वटा पारिवारिक मूल्यहरू बताऊ । 	७
हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू (१९)	१. हाम्रा प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता	स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो टोल, समुदाय तथा वरपरका प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू जस्तै : माटो, बोटबिरुवा, जडीबुटी, नदी, पोखरी, सिमसार आदिको अवलोकन गराउने - अवलोकनका आधारमा माटो, बोटबिरुवा, जडीबुटी, नदी, पोखरी, सिमसार आदिको उपयोगका विषयमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने 	सान्दर्भिक तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य (बालुवा, ढुङ्गा, माटो, पानी, बनजड्गल, बन्यजन्तु, जडीबुटी, नदी, पोखरी, सिमसार आदिको श्रव्य, दृश्य वा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू)	<ul style="list-style-type: none"> - माटो केके काममा प्रयोग गरिन्छ ? - पोखरीबाट पाइने २ वटा फाइदाहरू भन । - तुलसीबाट हुने २ वटा फाइदाहरू बताऊ । 	९
	२. हाम्रा मानव	मानव निर्मित स्थानीय	- विभिन्न मानव निर्मित सम्पदाहरू, जस्तै :	मठमन्दिर, मस्जिद,	- महाराजाथानमा केके गरिन्छ ?	९

	निर्मित सम्पदा हरू	सम्पदाहरूको उपयोगिता	<p>मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेला थान, देवीथान, रिसोर्ट, खेलमैदान आदिको तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी तिनीहरूको उपयोगिताका सम्बन्धमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय नजिक तथा समुदायमा रहेका उपर्युक्त मानव निर्मित सम्पदाहरूको स्थलगत अवलोकन गराउने - अवलोकनका आधारमा तिनीहरूको स्वरूप, बनावट र उपयोगका सम्बन्धमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - विद्यार्थीहरूको ससाना समूह बनाई पत्रपत्रिका तथा इन्टरनेट सोतबाट उपर्युक्त मानव निर्मित सम्पदाहरूको चित्रहरू सङ्कलन गर्न लगाएर समूहगत रूपमा कक्षाकोठामा प्रदर्शन गराई प्रश्नोत्तर गराउने 	<p>चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेला थान, देवीथान, रिसोर्ट, खेलमैदान आदिको श्रव्य, दृश्य वा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू</p>	<ul style="list-style-type: none"> - मानिसहरूले रिसोर्टलाई के कस्ता कामका लागि उपयोग गर्दछन् ? - साकेला थानमा कुन जातिले नृत्य प्रस्तुत गर्दछ ? 	
जैविक विविधता (१३)	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको विविधता	<p>समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको पहिचान र सामान्य चित्राङ्कन गर्न</p>	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो टोल तथा समुदायमा यत्रत्र पाइने विभिन्न विरुवाहरूको नाम प्रत्येक विद्यार्थीलाई सोधी टिपोट गर्ने र छुटेका विरुवाहरूको नाम शिक्षकले थपी विद्यार्थीलाई भन्न र लेख्न लगाउने - त्यसपछि, विद्यार्थीलाई प्रश्न गर्दै गुणका आधारमा जडीबुटीअन्तर्गतका विरुवाहरू छुट्याउन लगाई सूची तयार गर्न लगाउने - आफ्नो टोल तथा समुदायवरिपरि पाइने विभिन्न जीवजन्तुहरूको नाम प्रत्येक विद्यार्थीलाई सोधी टिपोट गर्ने र छुटेका जीवजन्तुहरूको नाम शिक्षकले थपी लेख्ने, विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउने र 	<p>स्थानीय वातावरण, दृश्य तथा चित्रहरू</p>	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीले अवलोकन गरेका वा देखेका बोट विरुवा, जनावर, पशुपक्षी र जडीबुटीको सूची बनाउन लगाउने - विद्यार्थीले अवलोकन गरेका वा देखेका बोटविरुवा, जनावर, पशुपक्षी र जडीबुटीको चित्र बनाउन लगाउने 	१३

			<ul style="list-style-type: none"> - त्यसपछि सबैलाई कापीमा लेख्न लगाउने - विभिन्न जीवजन्तु तथा विरुद्धाहरूको चित्र देखाई तिनीहरूको सरल चित्र कोन अभ्यास गराउने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँटोल र समुदायमा रहेको खुल्ला ठाउँ वा बगैँचामा लैजाने र विभिन्न बनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको प्रत्यक्ष अवलोकन गराउने, नाम टिपोट गराउने र तिनको सरल चित्राङ्कन गरी रड भर्न लगाउने 			
स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन (१५)	स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसाय	आफ्ना समुदायका हाटबजार तथा पसलबाट प्राप्त सेवाहरू।	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न हाटबजारहरू, जस्तै : हरैंचा बजार, वुधबारे बजार, गछिया बजार आदि । त्यस्तै पसलहरू, जस्तै : किराना स्टोर, स्टेसनरी सब्जीमन्डी, रेस्टराँ, क्याफे हाउस, डिपार्टमेन्टल स्टोर आदिका वास्तविक तस्विर तथा श्रव्यदृश्य प्रदर्शन गराउने । छलफल र प्रश्नोत्तरका आधारमा तिनबाट मानिसहरूले लिइरहेका सेवाहरूसँग परिचित गराउने - विद्यालय नजिकैको हाटबजार तथा ससाना पसलहरूमा विद्यार्थीलाई समूहगत भ्रमण गराउने । ग्राहकहरूले लिएका सेवाहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गराई टिपोट गराउने र कक्षाकोठामा समूहगत रूपमा प्रस्तुत गराउने । यसरी प्राप्त कुराहरू टिपोट गर्ने र अपुग कुराहरू शिक्षकले थप गरी विद्यार्थीहरूलाई बताइदिने/लेख्न लगाउने 	स्थानीय हाटबजार तथा ससाना पसलहरू तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो घरनजिकमा रहेको हाटबजारको नाम भन र त्यस बजारबाट तिमीले लिएका २ वटा सेवाहरू बताऊ । - तिम्रो घरनजिकको दुईवटा पसलको नाम भन र ती पसलहरूबाट तिमीले केके सामानहरू खरिद गर्छौ ? कुनै ५ वटा सामानको नाम बताऊ । 	५
		आफ्नो समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय दिन	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनबाट विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न घरेलु तथा साना उद्योगहरूसँग सझिक्षण परिचय गराउने - आफ्ना स्थानीय समुदायका घरेलु तथा 	चित्र, तस्विर, श्रव्यदृश्य, पोस्टर स्थानीय साना उद्योगहरू	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदायमा वा वरपर सञ्चालन भइरहेका कुनै २ वटा घरेलु तथा साना उद्योगहरूको नाम भन । - तिम्रो घरनजिकको घरेलु उद्योगबाट तयार हुने वस्तुहरूको सूची बनाऊ । 	५

			<p>साना उद्योगहरू जस्तै : तान, चिउरा तथा भुजा मिल, फर्निचर हाउस, मुढा उद्योग आदिको महत्व बताइदिने</p> <ul style="list-style-type: none"> - ती उद्योगहरूबाट उत्पादित तयारी वस्तुहरूको सूची बनाउन लगाउने - आफ्नो ठाउँ तथा परिवेशका घरेलु तथा साना उद्योगहरू जस्तै : तान, भुजा मिल, फर्निचर हाउस, मुढा उद्योग आदिको चित्र तथा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल गराउने 		<ul style="list-style-type: none"> - तिमीले साथीहरूसँग भ्रमण गरेका कुनै एउटा घरेलु उद्योगको महत्व बताऊ । 	
			<p>आफ्नो समुदायका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरू प्रस्तुत गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय निर्माण व्यवसायहरू जस्तै : कार्पेन्ट्री, प्लमिकड, पोन्टिङ, घर निर्माण, सडक तथा पुल निर्माण, मोबाइल तथा घडी मर्मत आदि कामको चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने । - आफ्नो समुदाय वा वरपरका निर्माण व्यवसायहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाई टिपोट गराउने । छुटेको भए शिक्षकले बताइदिने - समूहगत रूपमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराई तिनका कार्यहरू लेख्न लगाएर प्रस्तुत गराउने । अन्तमा शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रकारका कामका चित्र तथा पोस्टरहरू र तिनका कामको सूची बनाउन लगाई कक्षाकोठामा प्रदर्शन गराउने र शिक्षकले तत्काल आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र, तस्विर, श्रव्यदृश्य र पोस्टर 	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदाय वा वरपरका कुनै ३ वटा निर्माण व्यवसायको नाम भन । - घर बनाउँदा गरिने ३ वटा कामहरू भन । 	५
स्थानीय सङ्घ/संस्था र सेवा	१. शिक्षण संस्था	आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको सङ्ग्रहित परिचय दिन	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न शिक्षण संस्थाहरू जस्तै : आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरू (सामुदायिक तथा संस्थागत), बाल विकास केन्द्रहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र, तस्विर, श्रव्यदृश्य र पोस्टर 	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदाय वा वरपरका कुनै ३ वटा स्कुलको नाम भन । - तिम्रो विद्यालयको प्रधानाध्यापकको 	६

(२०)			<p>सिपमूलक तालिम केन्द्रहरू आदिको परिचय (नाम, ठेगाना, स्थापना मिति, उद्देश्य र लक्षित समूह) भल्क्ने चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा आफ्नो विद्यालयका कक्षाकोठाहरू, शिक्षक स्टाफ कक्ष, प्रधानाध्यापक कक्ष आदिको अवलोकन गराउने प्रधानाध्यापकसँग परिचय गराई - विद्यायलयको बारेमा प्रश्नोत्तर गराउने - प्राप्त विवरण कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 		नाम के हो ?	
२. वित्तीय सङ्घ/संस्था	परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैड्रूक/ सहकारीहरूको चिनारी	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको बाबा आमाले बचाएको पैसा जम्मा गर्ने संस्थाको नाम र ठेगाना पालैसँग भन्न लगाउने र टिप्पै जाने । छुटेका कुराहरू शिक्षकले थप गरी बताइदिने - उनीहरूले भनेका संस्थाहरूले कुनकुन काममा सहयोग गर्न सक्छन् पालैसँग भन्न लगाउने र - कामको सूची तयार गराउने - विद्यालय नजिकमा कुनै एक वित्तीय संस्थाले काम गरिरहेको ठाउँमा भ्रमण गराई उक्त काम केका लागि गरेको हो सोधन लगाउने 		<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदाय वा वरपर भएका कुनै २ वटा वित्तीय संस्थाहरूको नाम र ठेगाना बताऊ । - वित्तीय संस्थाले गर्ने मुख्य २ वटा कार्यहरू भन । 	६	
३. सामाजिक सङ्घ/संस्था	आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको सङ्दर्भित परिचय दिन (आमा समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, टोल विकास संस्था, क्लब आदिको परिचय (नाम, ठेगाना, स्थापना मिति, उद्देश्य र लक्षित समूह) भल्क्ने चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने		चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरू जस्तै : वडा कार्यालय, आमा समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, टोल विकास संस्था, क्लब आदिको परिचय (नाम, ठेगाना, स्थापना मिति, उद्देश्य र लक्षित समूह) भल्क्ने चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो समुदायमा रहेका क्लबको नाम भन । - तिम्रो समुदायमा रहेका कुनै दुई संस्थाको नाम भन । 	८

		संस्था, क्लब जस्ता संस्थाहरू)	<ul style="list-style-type: none"> - जोडी समूहमा विद्यार्थीहरूलाई विभाजन गरी समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम, ठेगाना र तिनका प्रमुख काम छलफल गराई प्रस्तुत गराउने - उपर्युक्त संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई स्थानीय विज्ञका रूपमा कक्षाकोठामा आमन्त्रण गर्ने संस्थाले गर्ने कार्यका सम्बन्धमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने 			
सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई (१७)	१. आफू र आफ्नो वरिपरिको सरसफाई	आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा व्यवस्थित र अव्यवस्थित रूपमा राखिएका वा थुपारिएका सामान तथा फोहोर मैलाहरूको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरेर तिनलाई ठिकसँग राख्दा हुने फाइदा र नराख्दा हुने बेफाइदासम्बन्धी छलफल गराउने - कक्षाकोठाभित्रका कागजका टुक्रा, चकलेटका खोल, पेन्सिलका टुक्राहरूलाई ठिक ठाउँमा विसर्जन गर्न कुनै एक बालरीत तथा खेलको अभ्यास गराउने - कक्षाकोठा सफा राख्दा हुने फइदा र नराख्दा हुने बेफाइदाहरू भन्न लगाउने - आआफ्ना घरभित्रका फोहोर मैला विसर्जन गर्न परिवारका सदस्यहरूलाई कसरी सहयोग गछौं ? भनी पालैपालो विद्यार्थीलाई सोध्ने र टिपोट गराउने । घर सफा हुँदाका फाइदा र नहुँदाका बेफाइदाहरू पनि बताउन लगाउने । शिक्षकले तत्काल आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू : - कुचो, फोहोर उठाउने साधन, डस्टबिन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घर सफा राख्ने जिम्मेवारी कक्सको हो ? बताऊ । - कक्षाकोठा सफा राख्ने जिम्मेवारी कक्सको हो ? बताऊ । - आफूले गरेको फोहोर कस्ले सफा गर्नुपर्छ ? - घर सफा राख्दा हुने फाइदाहरू बताऊ । 	६
	२. स्वच्छ, खानेपानी प्रतिको सचेतता	आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा भएका सफा र फोहोर पानीको पहिचान गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> - पानीका स्रोतहरू जस्तै जमिनको सतहको पानी - (झरना, जरुवा, खोला, पोखरी), जमिनभित्रको पानी (इनार, द्युबेल), नदी 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू ट्युबेल, धारा, 	<ul style="list-style-type: none"> - सफा पानीका स्रोतहरू के के हुन् ? कुनै ३ वटा स्रोतको नाम बताऊ । - पानी फोहोर हुनाका ३ वटा कारण बताऊ । 	५

			<p>तथा समुद्रको पानी आदिको चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय परिसरमा गाडिएका ट्युबेल, जडान गरिएका खानेपानीको धारा, पानी ट्याइकी, नालामा बगिरहेको पानी, खाडलमा जमेको पानी आदिको अवलोकन गराउने । - विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो सफा पानीका स्रोतहरू बताउन लगाउने । पानी फोहोर हुनाका कारणहरू खोज लगाउने - आआफ्ना घर तथा वरपरका सफा पानीका स्रोतहरू र पानी फोहोर हुनाका कारणहरू लेख्न लगाउने र प्रस्तुत गराउने 	जमेको पानी, बगेको पानी, ट्याइकीको पानी आदि			
३. सुरक्षित र स्वस्थ खाना	आफ्नो घर तथा समुदायमा उपलब्ध खानेकुराहरूको वर्गीकरण गर्न (घरमा बनाइने र तयारी अवस्थामा पाइने)	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घर तथा छिमेकमा पाइने विभिन्न प्रकारका खानेकुराहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्पे जाने । - छुटेका कुराहरू शिक्षकले थिपिदिने र विद्यार्थीहरूलाई सूची तयार पार्न लगाउने - विद्यार्थीहरूको समूह बनाई खानेकुराहरूको वर्गीकरण (घरमा बनेको र उद्योगमा तयारी गरेको आधारमा) गर्न लगाउने र समूहगत रूपमा प्रस्तुत गर्न लगाई आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने 	खानेकुराहरूको चार्ट	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो घर तथा छिमेकमा पकाइने खानेकुराहरूको नाम भन । - घरमा बनाइने र उद्योगमा तयार गरिने ३-३ वटा खानेकुराहरूको नाम बताऊ । 	६		
व्यक्तित्व र रोजगारी (१४)	१. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व	आफ्नो टोल तथा समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको नाम बताउन र तिनीहरूलाई आदर गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय व्यक्तित्वहरू जस्तै : प्रधानाध्यापक, शिक्षक, सामाजिक सङ्घ / संस्थाका प्रमुख, व्यापारी, पत्रकार, खेलाडी, गायक, कवि आदिको नाम र प्रमुख काम बताइदिने - उपर्युक्त व्यक्तित्वहरूलाई स्थानीय विज्ञका रूपमा कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीसँग परिचय आदानप्रदान र आफ्ना कामको अनुभव बाँडने कार्य गराउने 	स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूको तस्विर, अभिवादन गर्दैगरेको, सम्मान गर्दैगरेको तस्विरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो समुदायका ३ जना ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको नाम बताऊ । - उनीहरूलाई आदर सम्मान गर्नु पर्ने २ वटा कारणहरू भन । - उनीहरू जस्तै सम्मानित व्यक्ति बन्नका लागि गर्नु पर्ने ३ वटा कामहरू बताऊ । 	४	

		- सत्कार तथा आदरको भाव जगाउन विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न व्यक्तित्वहरूको भूमिका दिई अभिनय तथा भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने			
२. सामाजिक व्यक्तित्व विकास	- विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा गरिने अन्तरक्रिया र निकटताको सम्बन्ध बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न अन्तरक्रियाहरू जस्तै : विद्यार्थी-विद्यार्थी बीच अन्तरक्रिया, शिक्षक-विद्यार्थी बीच अन्तरक्रिया; चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गरी गरिने अन्तरक्रिया; अभिभावक र विद्यार्थी बीच अन्तरक्रिया, सामुदायिक बाल क्लब र विद्यार्थी बीच अन्तरक्रिया, विद्यालय तथा समुदायमा गरिने अन्तरक्रिया आदिका श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने । यस्ता अन्तरक्रियाबाट विद्यार्थीमा आउने सकारात्मक परिवर्तनसम्बन्धी सामान्य चर्चा गर्ने कक्षाकोठाभित्र कुनै विषयवस्तु जस्तै : सिकाइ वातावरण अनुकूल बनाउनका लागि कक्षाकोठाको भौतिक व्यवस्थापनका सम्बन्धमा शिक्षक र विद्यार्थी बीच अन्तरक्रिया गर्ने र त्यसका सकारात्मक पक्षहरू केलाउने - विद्यालय नजिकका सामुदायिक कार्यहरूसँग सम्बन्धित विभिन्न समितिहरू जस्तै : बाटो निर्माण उपभोक्ता समिति, टोल विकास समिति, सरसफाइ समिति आदिका अन्तरक्रियात्मक गतिविधिको स्थलगत अवलोकन गराई कक्षामा आआफ्ना अनुभव प्रस्तुत गर्न लगाउने 	अन्तरक्रियात्मक कार्यहरू भल्किने चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रममा शिक्षकले विद्यार्थीहरूको चासो तथा सहभागिताको अवलोकन गर्ने र निम्न प्रश्नहरू सोड्ने : - तिम्रो समुदायमा के कस्ता विषयमा मानिसहरू भेला भई छलफल गर्दैन् ? - तिमीले कतिवटा त्यस्ता अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रमहरू देखेका छौ ? 	४
३. रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना	आफ्नो टोल तथा समुदायमा आय आर्जनका लागि गरिने कामको	- समुदायका मानिसहरूले तत्काल आय आर्जनका लागि गर्दै आएका कामहरू जस्तै : पसल, सिलाइ-बुनाइ, वाइरिङ, प्लम्बिङ,	किन्ने र बेच्ने कार्यको श्रव्य, दृश्य तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - तिम्रो परिवारमा कक्सले केके काम गरेर पैसा कमाउनुहुन्छ ? - पैसा कमाउनका लागि तिम्रो 	६

		<p>जानकारी दिन</p> <p>तरकारी तथा फलफूल खेती, होटल आदिका चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - कक्षामा किन्ने र बेच्ने कार्यको श्रव्य, दृश्य तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठामा समान किन्ने र बेच्ने समूह बनाई अभिनय विधि (Role Play Method) बाट आय आर्जनको बाटो देखाउने 	<p>सामग्री । किन्ने र बेच्ने व्यक्तिको तस्विर तथा चित्रहरू ।</p>	<p>समुदायमा रहेका मान्देहरू केके काम गर्नुहुन्छ ?</p>	
--	--	--	--	---	--

कक्षा-३

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	शिक्षण क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्यांकन प्रक्रिया	पा. घ.
हाम्रो पालिका (२५)	१. भौगोलिक अवस्था	- आफ्नो वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना र मुख्य-मुख्य सडकहरूको सामान्य रेखांडकन गर्न	- वडाको नक्सा प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउने र नक्साका आधारमा वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना तथा क्षेत्रफल बताइदिने - ब्लुप्रिन्ट नक्सा कक्षाकोठामा प्रदर्शन गरी ती सडकहरू चिनाउने र विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा सडकको स्थलगत भ्रमणमा लगेर छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने - भ्रमणपश्चात् विद्यार्थीहरूलाई ससाना समूहमा विभाजन गर्ने । प्रत्येक समूहलाई उक्त नक्साको प्रतिलिपि उपलब्ध गराई सोका आधारमा ती सडकको रेखांडकन गर्न र क्षेत्रफल पता लगाउन लगाउने र समूहगत रूपमा प्रस्तुत गराउने (आवश्यकताका आधारमा सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानीय विज्ञको समेत सहयोग लिन सकिनेछ) ।	वडाको नक्सा, सडकको ब्लुप्रिन्ट नक्सा, स्केल, पेन्सिल, सेतो कागज	विद्यार्थीहरूलाई आफू बसेको वडाको फैलावट, क्षेत्रफल, सिमाना तथा मुख्य-मुख्य सडक, गल्ली, रेखांडकन गर्न लगाउने, जस्तै : <ul style="list-style-type: none">▪ तिम्रो वडाको क्षेत्रफल कति छ ?▪ तिमी बसेको वडाले छुने अन्य वडाहरू कुनकुन हुन ?▪ तिमीले क्षेत्र भ्रमण गरेको मुख्य-मुख्य सडकको नाम र त्यसको क्षेत्रफल बताऊ ।▪ सडकको रेखांडकन गर्न केकस्ता सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दै ? बताऊ ।	९
	२. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	- आफ्नो वडाभित्रको ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता र मुख्य मुख्य विशेषताहरूको खोजी गर्न लगाई परियोजना कार्यको रूपमा कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने, Robin Round Method का आधारमा टिपोट गराउने र सूची तयार पारी बताउन लगाउने	- प्रश्नोत्तरको माध्यमबाट आआफ्नो वडाभित्रको ऐतिहासिक स्थल, मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको परिचय गराउने - समूहगत रूपमा अवलोकन भ्रमणको माध्यमबाट वडाभित्रको ऐतिहासिक स्थल, मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता र मुख्य मुख्य विशेषताहरूको खोजी गर्न लगाई परियोजना कार्यको रूपमा कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने, Robin Round Method का आधारमा टिपोट गराउने र सूची तयार पारी बताउन लगाउने	मास्किङ ट्रेप, कार्डबोर्ड (Card board)	<ul style="list-style-type: none">▪ तिम्रो वडाभित्र पर्ने कैनै एउटा ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलको नाम भन ।▪ मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको ३/३ वटा उपयोगिता भन्नुहोस् ।▪ मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको ३/३ वटा विशेषता बताउनुहोस् ।	८

	३. प्रशासनिक व्यवस्था	आफ्नो वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचनाको चार्ट प्रदेशन गरी छलफल गराउने नाम, पद र सेवाको चिनारी भल्क्ने वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक ढाँचा प्रदर्शन गरी छलफल गराउने समूहगत रूपमा वडा कार्यालयको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराई राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचनाको स्वरूप र कार्य विभाजनसम्बन्धी जानकारी गराउने भ्रभणपश्चात् कक्षाकोठामा छलफल गराउने ।	मास्किङ ट्रेप, कार्डबोर्ड (Card board)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ तिम्रो घर कुन वडामा पर्छ ? ▪ वडा कार्यालयको प्रमुखको हुन्छन् ? ▪ वडा कार्यालयको प्रशासनिक प्रमुख को हुन्छन् ? ▪ वडा कार्यालयमा कति जना जनप्रतिनिधिहरू हुन्छन् ? 	८																				
कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार (२३)	कृषि, पशुपालन, पर्यटन र पूर्वाधार	आफ्नो समुदायभित्र कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनका उत्पादन प्रणाली प्रस्त पार्ने श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल गराउने आफ्नो समुदायभित्र के कस्ता कृषि तथा पशुपालन व्यवसायहरू रहेका छन् भनी छलफल गराउने र सूची तयार पार्न लगाउने आफ्नो समुदायमा भएका कुनै एक फाराममा विद्यार्थीहरूलाई क्षेत्र भ्रमण गराई लगानीको पक्ष, उत्पादन तरिका र उत्पादित वस्तुहरूको अवलोकन गराई दिइएको तालिकामा बुँदागत रूपमा टिपोट गराउने, जस्तै : समूह : फारामको नाम : भ्रमण मिति : ठेगाना :	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>क्र</th><th>लागत</th><th>उत्पादन तरिका</th><th>उत्पादित वस्तु</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>२</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>३</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>४</td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table> अवलोकनपश्चात् कक्षाकोठामा उपर्युक्त बुँदागत टिपोट प्रस्तुत गराई छलफल गराउने ।	क्र	लागत	उत्पादन तरिका	उत्पादित वस्तु	१				२				३				४				तिम्रो समुदायमा रहेका कृषि तथा पशुपालन व्यवसायहरूमध्ये कुनै ३ बटाको नाम भन । अवलोकन भ्रमण गरी तयार पारिएको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न लगाउने र प्रस्तुतिलाई मूल्यांकनको आधार बनाउने ।	९
क्र	लागत	उत्पादन तरिका	उत्पादित वस्तु																						
१																									
२																									
३																									
४																									

		विशेषताहरू पहिचान गर्न	मुख्य मुख्य विशेषताहरूको खोजी गर्न लगाई परियोजना कार्यका रूपमा कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने, Robin Round Method का आधारमा टिपोट गर्ने र सूची तयार पारी बताउन लगाउने ।		- सिमसार क्षेत्रका मुख्य मुख्य ३ वटा विशेषताहरू भन्नुहोस् । - तिमीले अबलोकन गरेको कुनै एउटा धार्मिक स्थलको मुख्य ३ वटा विशेषताहरू भन्नुहोस् ।	
		सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यमा उत्सुकता जनाउन र सहयोग गर्न	- आफ्नो समुदायभित्र भएका विभिन्न सामुदायिक कार्यहरूको नाम भन्न लगाई ती काममा उनीहरूको सहयोग तथा सहभागितासम्बन्धी प्रश्नोत्तर गर्ने - विद्यार्थीहरूसँगको छलफलबाट कार्ययोजना बनाई विद्यालय वा आसपासका क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न विकास तथा निर्माणाधीन कार्यहरू जस्तै : वृक्षरोपण, सरसफाइ अभियान, प्रदर्शनी स्थल आदिमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने । - स्थलगत भ्रमणपश्चात् कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूको समूहगत छलफल तथा क्रियाकलापहरू गराउने, उनीहरूले प्राप्त गरेका अनुभवहरू प्रस्तुत गर्न लगाउने र शिक्षकले तत्काल पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	मार्स्कड टेप, कार्डबोर्ड (Card board)	- तिम्रो टोलमा भइरहेका कुनै ३ वटा सामुदायिक कार्यहरूको नाम बताऊ । - क्षेत्र भ्रमणमा जानुअगाडि केके गर्नु पछ ? - तिमीले क्षेत्र भ्रमणमा देखेका मुख्य मुख्य ३ वटा विकास निर्माणका कार्यहरू भन । - क्षेत्र भ्रमणबाट तिमीले नयाँ कुराहरू केके सिक्यौ ? बताऊ ।	७
हाम्रो संस्कृति (१५)	१. जातजाति	आफ्नो वडाभित्रको जातीय चिनारी बताउन (चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा)	- विभिन्न जातजाति, तिनको वेशभूषा, चाडपर्व, धर्मसंस्कृति र खानपानका चित्र प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गरेका विभिन्न जातजाति, तिनको वेशभूषा, चाडपर्व, धर्मसंस्कृति र खानपानको सोध्योज गरी सूची बनाएर ल्याउन परियोजना कार्य दिने - विद्यार्थीहरूद्वारा तयार पारिएको सामग्रीलाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गरी छलफल गराउने ।	चित्र, तस्विर, चार्ट र मार्स्कड टेप	- समुदायमा प्रचलनमा रहेका चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानको नाम टिपोट गर्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् । - कुनै चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानको विवरण लेखेर ल्याएको नमुना पाठ प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।	८
	२. पारिवारिक तथा	पारिवारिक मूल्य मान्यताहरू को	- विभिन्न जातजातिका आफ्नो प्रचलनअनुसारका पारिवारिक मूल्य मान्यताहरू, जस्तै :सम्मान, स्नेह, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारी,	वृत्तचित्र, तस्विर, चित्र	- तपाईंको घरमा पाहुना आउँदा कसरी स्वागत्	७

	सामाजिक- सांस्कृतिक मूल्य मान्यता र विश्वास	अवलम्बन गरी अन्यसँग तुलना गर्न (आफ्ना परिवार र समुदायबिच)	<ul style="list-style-type: none"> - सृजनशीलता भल्काउने वृत्तचित्र प्रदर्शन गरी विद्यार्थीलाई प्रश्नोत्तर गराउने आफ्नो घरमा आएका नातेदारहरूलाई सम्मान, स्नेह र शिष्ट व्यवहार प्रदर्शन गर्न सिकाउने - आफ्नो घरमा आएका परिचित तथा अपरिचित व्यक्तिहरूलाई आआफ्नो प्रचलनअनुसारको सम्मान, स्नेह र शिष्ट व्यवहार प्रदर्शन गर्ने तरिका अभिनय तथा भूमिका निर्वाहको माध्यमबाट सिकाउने - भूमिका अभिनयका आधारमा विद्यार्थीहरूको अनुभव बताउन लगाई तुलना गरी पुष्टपोषण प्रदान गर्ने 	र मासिकड टेप	<ul style="list-style-type: none"> - सम्मान गर्नुहुन्छ ? - सामूहिक खाना खाँदा प्रदर्शन हुने कुनै ३ वटा व्यवहारहरू बताउनुहोस्। - तपाईं कसरी खुसी व्यक्त गर्नु हुन्छ ? अभिनय गरेर देखाउनुहोस्। 	
हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू (१८)	१. हाम्रा प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न	स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न	<ul style="list-style-type: none"> - प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू जस्तै : हावापानी, जडीबुटी, वनजड्गल नदीनाला आदिको संरक्षण र प्रयोग भल्कने रङ्गिन चित्र तथा पोस्टरहरू सङ्कलन गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउने र छलफल गराई तिनको संरक्षण र प्रयोग गर्ने तरिका बताउने - आफ्नो समुदाय क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यसको आधारमा हावापानी, जडीबुटी, वनजड्गल नदीनालाको संरक्षण र प्रयोगसम्बन्धी छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने 	चित्र, डकुमेन्ट्री तथा पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - हाम्रा प्रमुख प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू केके हुन् ? - वनजड्गलको संरक्षण गर्न केके गर्नु पर्छ ? - जडीबुटी कुनकुन कामका लागि प्रयोग हुन्छ ? बताउनुहोस्। - स्थानीय सिमसार क्षेत्रको संरक्षण कसरी गरिएको छ ? बताउनुहोस्। 	९
	२. मानव निर्मित हाम्रा स्थानीय सम्पदाहरू	मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न	<ul style="list-style-type: none"> - मानव निर्मित सम्पदाहरू जस्तै : मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेलाथान, देवीथान, रिसोर्ट, खेल मैदान आदिको संरक्षण र प्रयोग भल्कने रङ्गिन चित्र तथा पोस्टरहरू सङ्कलन गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्न लगाउने र छलफल गराई तिनको संरक्षण तथा सदुपयोग गर्ने तरिका सिकाउने - आफ्नो समुदाय क्षेत्रको मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेलाथान, देवीथान, रिसोर्ट, खेल मैदान आदिको अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यसको संरक्षण एवं प्रयोगका विषयमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने - त्यस्ता मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सरिक हुने अवसर प्रदान गरी संरक्षण र सदुपयोगका लागि प्रोत्साहित गर्ने 	चित्र, डकुमेन्ट्री र पोस्टरहरू तथा मासिकड टेप	<ul style="list-style-type: none"> - मानव निर्मित प्रमुख सम्पदाहरू केके हुन् ? - खेल मैदानको संरक्षण गर्न केके गर्नु पर्छ ? - रिसोर्टको प्रयोग केके कामका लागि गरिन्छ ? बताउनुहोस्। - स्थानीय मठमन्दिरको संरक्षण कसरी गरिएको छ ? बताउनुहोस्। 	९
जैविक विविधता (१३)	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र	समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा	समुदायमा भएका वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीहरूको सूची प्रदर्शन गर्ने, जस्तै : आँप, कटहर, लिची, अम्बक, मेवा, घोडताप्रे, पिपल, तुलसी, बोझो, अमला, लज्जावती, बेल, निम, घिउकुमारी आदि; गाई, गोरु, भैंसी, खसी,	चित्र, डकुमेन्ट्री र पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - वनस्पतिको संरक्षण गर्ने कुनै २ वटा उपाय भन्नुहोस्। - घरपालुवा जनावरहरूमध्ये 	१३

	जडीबुटीको विविधता	जडीबुटीको सदृपयोग र संरक्षण गर्न	<p>बाखा, सर्प, छेपारो, कुकुर, घोडा, बिरालो, किरा-फट्याइङ्गा र पक्षीहरू-कुखुरा, परेवा, हुकुर, काग, आदि</p> <p>- तिनको उपयोगिता र संरक्षणका सम्बन्धमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने ।</p>		<p>गाईका ३ वटा उपयोगिता भन्नुहोस् ।</p> <p>- जीवजन्तु संरक्षणका २ वटा उपाय भन्नुहोस् ।</p>	
स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन (१५)	स्थानीय व्यापार, उद्योग र निर्माण व्यवसाय	<p>आफ्नो समुदाय वा क्षेत्रभित्रका हाटबजार र पसलहरूको वर्गीकरण गर्न</p> <p>आफ्नो वडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरू र तिनका सेवाहरूको जानकारी दिन</p> <p>आफ्नो समुदायका निर्माण व्यवसायी</p>	<p>- विभिन्न पसल तथा हाटबजारहरूको चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी त्यसका प्रकारहरूसम्बन्धी प्रश्नोत्तर गराउने</p> <p>- स्थानीय स्तरका पसल तथा हाटबजारका नामहरू पालैपालो सोध्ने र टिपोट गराउने । छुटेका कुराहरू शिक्षकले थपिदिने र सूची तयार पार्न लगाउने</p> <p>- वस्तुको सङ्ख्या (सबै प्रकारका वस्तुहरू बेच्ने, विशिष्ट वस्तुहरू बेच्ने), ओगटेको क्षेत्र (स्थानीय, क्षेत्रीय), स्थान (गाउँ, टोल, चोकका थोक विक्रेता), समय सीमा (छोटो समय, लामो समय, स्थायी) व्यापारको फैलावट (थोक विक्रेता, खुदा विक्रेता) आदिका आधारमा पसल तथा हाटबजारलाई वर्गीकरण गराउन शिक्षकले सहजीकरण गर्ने</p>	चित्र, पोस्टर र सूची	<p>- स्थानीय हाटबजारका नामहरू बताउनुहोस् ।</p> <p>- आफ्नो समुदायवरपर रहेका पसलका नामहरू बताउनुहोस् ।</p> <p>- समय र स्थानका आधारमा स्थानीय हाटबजारको वर्गीकरण गर्नुहोस् ।</p> <p>- वस्तुको सङ्ख्या र व्यापारको फैलावटका आधारमा पसलको वर्गीकरण गर्नुहोस् ।</p> <p>- किराना पसलमा पाइने १० वटा सामानको नाम भन्नुहोस् ।</p>	५
			<p>- चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनबाट विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न घरेलु तथा साना उद्योगहरूले उत्पादन गरेका तयारी वस्तुहरू र तिनले पुऱ्याउने सेवाहरूसँग परिचित गराउने</p> <p>- आफ्नो वडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरूको नाम भन्न लगाई सूची तयार गराउने</p> <p>- उक्त सूचीका आधारमा ती उद्योगहरूले पुऱ्याउने सेवासम्बन्धी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने</p>	चित्र, पोस्टर र सूची	<p>- समुदायमा भएको घरेलु तथा साना उद्योगको नाम लेखी सूची बनाउन लगाउनुहोस् ।</p> <p>- समुदायमा भएका (सूची बाट) घरेलु तथा साना उद्योगलाई वर्गीकरण गर्न लगाउनुहोस् ।</p> <p>- कुटानी-पिसानी, सेलर मिलले प्रवाह गर्ने सेवाहरू भन्न लगाउनुहोस् ।</p>	५
			<p>- समुदायका निर्माण व्यवसायी र तिनका कार्यहरूसँग सम्बद्ध तस्विर तथा चित्रहरू र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरूको प्रदर्शन गर्दै छलफल गराउने</p>	तस्विर तथा चित्रहरू,	<p>- निर्माण व्यवसायीमा कोको पर्दछन् ?</p>	५

		र तिनका कार्यहरूको जानकारी दिन	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीलाई समुदायमा भएका निर्माण व्यवसायी र तिनका कार्यहरूको सूचि बनाउन लगाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाई छलफल गराउने, जस्तै : - घर निर्माण व्यवसायी : डकर्मी, सिकर्मी; - प्लम्बर : धारा, ट्याइकी जडान गर्ने; - इलेक्ट्रिसियन : वायरिङ, बल्ब, फेन, फ्रिज, टिभि.आदिको काम गर्ने; - पेन्टर : रड लगाउने; आदि विभिन्न खालका कामको जानकारी गराउने 	श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू, मासिकड टेप	<ul style="list-style-type: none"> - इलेक्ट्रिसियनले गर्ने कामहरू केके हुन्। 	
स्थानीय सङ्घ/ संस्था र तिनको सेवा (२०)	१. शिक्षण संस्था	- आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताइदिने र भन्न लगाउने ।	- समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताइदिने र भन्न लगाउने ।	तस्विर तथा चित्रहरू ।	<ul style="list-style-type: none"> - शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू केके हुन् ? जस्तै : - विद्यालयले दिने सेवाहरू केके हुन् ? - क्याम्पसले दिने सेवाहरू केके हुन् ? - निजीस्तरका सिपमूलक तालिम केन्द्रहरूले दिने सेवाहरू केके हुन् ? 	६
	२. वित्तीय सङ्घ/ संस्था	- बैड्क तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - तस्विर तथा चित्रहरूको प्रदर्शन गरी बैड्क तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरूको विषयमा विद्यार्थीहरूलाई जोडी समूहमा विभाजन गरी छलफल गराउने । - त्यसपछि बैड्क तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने ती सेवाहरूको सूची बनाउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<ul style="list-style-type: none"> - सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू केके हुन् ? - बैड्कले प्रदान गर्ने कुनै ३ सेवाहरू केके हुन् ? 	६
	३. सामाजिक सङ्घ/ संस्था	- आफ्नो बडामा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूले दिने सेवाहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - तस्विर तथा चित्रहरूको प्रदर्शन गरी विद्यार्थीहरूलाई सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूका सम्बन्धमा छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूको नाम र तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरू भन्न लगाई सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने, जस्तै : बडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, टोल विकास संस्था, आमा समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, क्लब जस्ता संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू (आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गर्न सकिन्छ) - सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानीय विज्ञसँगको भेटघाट एवं छलफलबाट विभिन्न सरकारी तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू खोजी गर्ने परियोजना कार्य दिने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आमा समूहले प्रदान गर्ने सेवाहरू केके हुन् ? - बडा कार्यालयले प्रदान गर्ने ३ वटा सेवाहरू भन्न । - ज्येष्ठ नागरिक मञ्चले प्रदान गर्ने २ वटा सेवाहरू बताऊ । - टोल विकास संस्थाले प्रदान गर्ने ३ वटा सेवाहरू केके हुन् ? 	८

सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई (१७)	१. आफू र आफ्नो वरिपरिको सरसफाई	आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कारणहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीको घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरका पोस्टरहरू र सान्दर्भिक श्रव्य तथा दृश्य सामग्री प्रस्तुत गराई ती अवस्थासँग परिचित हुन सहजीकरण गर्ने - विद्यार्थीहरूसँग फोहोर उत्पन्न हुने कारणहरू छलफल गर्दै सूची बनाउने - विद्यार्थीसँगको छलफलबाट Project Based Learning (PBL) को योजना तयार बनाई आफ्ना अभिभावकसँग छलफल गरी घरपरिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कारणहरू खोजी गर्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 	पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री ।	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो घरमा र घरवरिपरि फोहोर उत्पन्न हुने ३ वटा कारणहरू भन्नुहोस् । - आफ्नो विद्यालय परिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कुनै ३ वटा कारणहरू बताउनुहोस् । 	६
	२. स्वच्छ खाने पानी प्रतिको सचेतता	आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा पानीको प्रयोग गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> - सार्वजनिक स्थलहरूमा रहेका पानीका स्रोतहरूको चित्र प्रदर्शन गरी सफा र फोहोर पानीका सम्बन्धमा छलफल गराउने - आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरू फोहोर पार्दा हुने हानी वा असरका सम्बन्धमा समूह छलफल गराई निचोड निकाल्न लगाउने र त्यसलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने - विद्यालयको खानेपानीका स्रोतको सरसफाइमा संलग्न गराउने र ती स्रोतहरू सफा हुँदा हुने फाइदाका सम्बन्धमा छलफल गराउने - सफा खानेपानीको प्रयोगबाट स्वास्थ्यमा हुने फाइदाहरूको सूची तयार पार्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गराउने 	चित्र तथा पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - खाने पानी सफा राखनका लागि केके गर्नुपर्दै ? - पानीका स्रोतहरू फोहोर हुने कुनै ३ वटा कारणहरू भन 	५
	३. सुरक्षित र स्वस्थ खाना	आफ्नो घर तथा समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको चित्र, श्रव्य, दृश्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गरी छलफल गराउने	<ul style="list-style-type: none"> - घर तथा समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको चित्र, श्रव्य, दृश्य वा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रस्तुत गरी छलफल गराउने - आफ्नो घर तथा समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको विषयमा छलफल गर्दै सूची बनाउन लगाउने, जस्तै : रोटी, ढिँडो, चिउरा, भुजिया, चाउचाउ, विस्कुट, नुडल्स, चिचेर, चिप्स, चप, सितन, पक्क, उसिनेका/तारेका / - भूटेका परिकार, सातु आदि - ती खानाहरूलाई अधिक र न्यून पौष्टिक तत्वका आधारमा वर्गीकरण गर्न लगाई छलफल गराउने - अधिक पौष्टिक तत्व भएका सुरक्षित तथा स्वस्थ खानाको प्रयोगले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने लाभका सम्बन्धमा छलफल गराउने 	चित्रहरू, परिकारका सूची, श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको सूची बनाउन लगाउनुहोस् । - ती खानाहरूलाई अधिक र न्यून पौष्टिक तत्वका आधारमा वर्गीकरण गर्न लगाउनुहोस् । 	६
व्यक्तित्व र रोजगारी (१४)	१. स्थानीय ख्याति प्राप्त व्यक्तित्व	आफ्नो वडामा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूको नाम र तिनीहरूलाई गरिने	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय व्यक्तित्वहरू जस्तै वडा सदस्य, वडा अध्यक्ष, वडा सचिव, विव्यस अध्यक्ष, सामाजिक सङ्घ/संस्थाका प्रमुख, व्यापारी, पत्रकार, खेलाडी, गायक, कवि आदिको नाम र प्रमुख काम बताइदिने - उपर्युक्त व्यक्तित्वहरूलाई स्थानीय विज्ञका रूपमा कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीसँग परिचय आदानप्रदान र आफ्ना कामको अनुभव बाँडने 		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूमध्ये ५ जनाको नाम थर बताउनुहोस् । - आदर र सम्मान जनाउने 	४

		<p>आदरका तरिकाहरू बताउन</p>	<p>कार्य गराउने</p> <p>- आदर तथा सत्कारको भाव जगाउन विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न व्यक्तित्वहरूको भूमिका दिई अभिनय गराउने</p>		<p>५ वटा शब्दहरूको नाम भन्नुहोस् ।</p> <ul style="list-style-type: none"> - (आफ्नो मातृभाषामा ती शब्दहरूलाई के भनिन्छ ? भन्न लगाउने) - तिमी आफ्ना समुदायका मान्यजनलाई कसरी आदर गर्दै ? २ वटा बुँदामा लेख । 	
	२. सामाजिक व्यक्तित्व विकास	<p>विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन</p>	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यालय तथा समुदायमा गरिने अन्तरक्रिया जस्तै : विद्यार्थी-विद्यार्थीबिच अन्तरक्रिया, शिक्षक-विद्यार्थीबिच अन्तरक्रिया; चित्र, तस्विर तथा श्रव्यदृश्य प्रस्तुत गरी गराइने अन्तरक्रिया, अभिभावक-विद्यार्थीबिच अन्तरक्रिया, सामुदायिक बाल क्लब र विद्यार्थीबिच अन्तरक्रिया आदिमा समूहगत रूपमा सहभागी गराउने - यस्ता अन्तरक्रियायाट विद्यार्थीमा आउने सकारात्मक परिवर्तनका विषयमा चर्चा गर्ने - विद्यालय नजिकका सामुदायिक क्रियाकलापहरूसँग सम्बन्धित विभिन्न समितिहरू जस्तै : टोल विकास समिति, बाटो निर्माण उपभोक्ता समिति, सरसफाइ समिति आदिद्वारा सञ्चालन हुने अन्तरक्रियात्मक गतिविधिहरूमा प्रत्यक्ष सहभागी गराई कक्षाकोठामा आआफ्ना अनुभव प्रस्तुत गर्न लगाउने 	तस्विर तथा चित्रहरू	<ul style="list-style-type: none"> - तिमी आफ्नो समुदायमा हुने के कस्ता गतिविधिहरूमा सामेल भएका छौ ? - अभिभावकसँग कुलो खन्न, बाटो सरसफाइ गर्न र वृक्षरोपण गर्न जाँदा तिमीलाई कस्तो अनुभव भयो ? ३ वटा बुँदा लेख । 	५
	३. रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना	<p>आफ्नो बडामा आयआर्जनका लागि गर्दै आएका व्यवसायहरू जस्तै : पसल, सिलाइबुनाइ, वाइरिड, प्लम्बिङ, तरकारी तथा फलफूल खेती, होटल आदि समूहगत भ्रमण गराई के कसरी आय आर्जन हुन सक्छ, भन्ने सम्बन्धमा टिपोट गराई कक्षाकोठामा छलफल गराउने</p> <ul style="list-style-type: none"> - विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठामा विभिन्न व्यवसायीहरूको ५ भूमिकामा समूह बनाई अभिनय विधि (Role Play Method) बाट आयआर्जनका स्रोतहरू पहिचान गराउने । - समुदायमा राम्रो आयआर्जन गरिरहेका व्यक्तिहरूलाई कक्षामा उपस्थित गराई आयआर्जनका अनुभवहरू सुनाउन लगाई विद्यार्थीहरूलाई लेख्न लगाउने । 	तस्विर र चित्र	<ul style="list-style-type: none"> - समुदायमा के कस्ता कामबाट आयआर्जन गर्न सकिने रहेछ ? - तिमो बुवाआमाले केके काम गर्नुहुन्छ ? - आयआर्जन गर्न सकिने तिमीले देखेका कुनै ३ वटा व्यवसायको नाम भन । 	५	

कक्षा-४

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	शिक्षण क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्यांकन प्रक्रिया	पा.घ.
हास्पी पालिका (२२)	भौगोलिक अवस्था	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सडकहरूको सङ्केत र नक्साइकन 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरी विद्यार्थीहरू बसेका वडा र त्यससँग सिमाना जोडिएका वडाहरूको भौगोलिक अवस्था तथा क्षेत्रफलसम्बन्धी छलफल गराउने - राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुसारका सडकका सङ्केतहरू जस्तै : नियामक सङ्केत (No entry, No pedestrians, No parking etc.), सावधानी सङ्केतहरू (Danger, Work in progress, School area etc), मार्गदर्शक सङ्केतहरू (Exit, Road narrows, Slow drive etc.)को चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू देखाई छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - समुदायका मुख्य-मुख्य सडकमा उक्त सङ्केतहरूको प्रयोग र तिनले दिन खोजेका सूचनाका सम्बन्धमा छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न समूहमा विभाजन गरी नियामक, सावधानी र मार्गदर्शक सङ्केतहरूको प्लेकार्ड बनाउन लगाई कक्षाकोठामा प्रदर्शन गराउने - नक्साइकन र त्यसका आधारभूत नियमका सम्बन्धमा छलफल गराउने - नगरपालिकाले विभिन्न सङ्ग्रह/संस्था, विद्यालय, बाटोघाटो आदिका नक्साडकान गरी तयार पारेका सामग्रीहरूको खोजी गरी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्ने र छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो र छिमेकी वडाको भौगोलिक नक्साका आधारमा सम्बन्धित वडा कार्यालय वा आफ्नो विद्यालयलाई केन्द्र मानी मुख्य-मुख्य सडकहरूको अवस्थिति भल्कन सक्ने गरी नक्साइकन कार्य गराउनका लागि समूहगत रूपमा विद्यार्थीलाई परियोजना कार्यमा सरिक गराउने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने (आवश्यकताका आधारमा 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिकाको नक्सा, चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य 	<ul style="list-style-type: none"> - आफू बसेको वडाले छुने छिमेकी वडाहरू कुनकुन हुन् ? भन। - नियामक सङ्केतका ३ वटा उदाहरणहरू देऊ। - सावधानी सङ्केतले के जनाउँछ ? - मार्गदर्शक सङ्केतहरूको प्रयोग गर्दा हुने ३ वटा फाइदा बताऊ। - नक्साइकन भनेको के हो ? - नक्साइकन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू केके हुन् ? - सडकको नक्साइकन गर्दा के फाइदा हुन्छ ? 	४

		सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानीय विज्ञको समेत सहयोग लिन सकिन्दू ।)			
सामाजिक बनावट	- आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न जातजातिको अवस्था भल्क्कने चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य सामग्री देखाई त्यसमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजाति (संस्कार र चालचलनका आधारमा) का सम्बन्धमा सामूहिक छलफल गराउने र तिनको संस्कार र चालचलन फरकफरक हुनाका कारण सोधखोज गर्न लगाउने - विद्यालय नजिकका समुदायमा बसोबास गर्ने केही जातजातिका व्यक्तिहरूसँग भेटघाट र अन्तरक्रिया गराउने - अवलोकन भ्रमण गराई विभिन्न जातजातिहरूका बारेमा टिपोट गर्न लगाउने 	चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र बसोबास गर्ने कुनै ५ वटा जातजातिको नाम बताऊ । - मानिसको चालचलन फरकफरक हुनाका २ वटा कारणहरू देऊ । 	४
ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	- आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य मुख्य धार्मिक स्थल तथा मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको नाम र ठेगाना	<ul style="list-style-type: none"> - ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, मठमन्दिर, शिक्षालय र हाटबजारका चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य सामग्री देखाई छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य धार्मिक स्थल तथा मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको नाम र ठेगानासहितको सूची बनाउन लगाउने - समूहगत रूपमा अवलोकन भ्रमणको माध्यमबाट छिमेकी वडाभित्रको मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको नाम, ठेगाना र तिनको उपयोगिता तथा मुख्य-मुख्य विशेषताहरूको खोजी गरी परियोजना कार्यलाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने 	चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो वा छिमेकी वडाभित्र पर्ने कुनै ३ वटा ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल वा मठमन्दिरको नाम भन । - छिमेकी वडाभित्र पर्ने कुनै ३ वटा विद्यालयको नाम र ठेगाना भन । - मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको उपयोगिता बताऊ । - मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारका ३/३ वटा विशेषताहरू बताऊ । 	४
प्रशासनिक व्यवस्था	- आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधि र वडा सचिवको काम कर्तव्य तथा अधिकारका सम्बन्धमा समूहगत रूपमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने	<ul style="list-style-type: none"> - वडा अध्यक्ष, वडा सदस्य र वडा सचिवको काम कर्तव्य तथा अधिकारका सम्बन्धमा समूहगत रूपमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने - विद्यार्थीहरूलाई नजिकको कुनै वडा कार्यालयको स्थलगत भ्रमण गराएर मुख्य-मुख्यव्यक्तित्वहरूसँग प्रत्यक्ष भेटवार्ता गराई उनीहरूका कार्यका सम्बन्धमा छलफल गराउने 	फ्लेक्स चार्ट, पोस्टर	<ul style="list-style-type: none"> - वडा अध्यक्षको कुनै ५ वटा काम कर्तव्य तथा अधिकार बताऊ । - वडा सदस्यको कुनै ३ वटा काम कर्तव्य तथा अधिकार बताऊ । - वडा सचिवले गर्ने कुनै ५ वटा कार्यहरू बताऊ । 	५

			<ul style="list-style-type: none"> - उक्त भ्रमणबाट सिकेका कुराहरूलाई कक्षाकोठामा छलफल गराउने 			
	वडाका प्रमुख सेवाहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो वडा कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू । 	<ul style="list-style-type: none"> - वडाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधा - (प्रशासनिक, नागरिक, आपत्कालीन, स्वास्थ्य, कृषि, सिप विकास आदि) समावेश भएको वडापत्र प्रस्तुत गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने - आआफ्ना अभिभावकहरूले वडा कार्यालयबाट लिएका सेवासुविधाहरूका सम्बन्धमा सोधखोज गरी तिनको सूची तयार पार्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । - वडा कार्यालयको स्थलगत भ्रमण गराई नागरिक वडापत्रमा उल्लिखित सेवाहरूको सूची तयार पार्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	संवाद डकुमेन्ट्र	<ul style="list-style-type: none"> - वडाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधाहरूको सूची तयार पार । - आफ्ना अभिभावकले वडा कार्यालयबाट लिएका सेवासुविधाहरू भन । - नागरिक वडापत्रमा उल्लेख भएका कुनै ५ वटा प्रमुख सेवाहरू भन । 	५
कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार (२०)	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका खेतबारीमा उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरूको सम्बन्धमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने र विद्यार्थीहरूलाई सूची बनाउन लगाउने, छुटेका कुराहरू शिक्षकले थप गरिदिने - उक्त सूचीका आधारमा ती कृषिजन्य वस्तुहरू जस्तै : च्याउ, कागती, धान, गहूँ, मर्के आदिको उत्पादन प्रक्रियाको स्थलगत अध्ययन गराउनका लागि योजना बनाई विद्यार्थीहरूलाई सामूहिक परियोजना कार्यमा सरिक गराउने 		<ul style="list-style-type: none"> - तिमो वडाभित्र उत्पादित मुख्य ५ वटा कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम भन । - च्याउ उत्पादन कसरी गरिन्छ ? स्थलगत अवलोकनका आधारमा बताऊ । 	५	
	घरपालुवा पशुपक्षीहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रभित्र पाइने मुख्य-मुख्य घरपालुवा पशुपक्षीहरूको परियोजना र उत्पादन प्रक्रिया बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रभित्र आयआर्जनमा प्रत्यक्ष टेवा पुऱ्याउने मुख्य-मुख्य घरपालुवा पशुपक्षीहरूको सम्बन्धमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराई त्यसबाट सूची तयार पार्न लगाउने, छुटेका कुराहरू शिक्षकले थप गरिदिने - उक्त सूचीका आधारमा घरपालुवा पशुपक्षीहरू जस्तै : कुखुरा पालन, सुँगुर पालन, गाई पालन आदि व्यवसायमा उत्पादन प्रक्रियाको स्थलगत अध्ययन गराउन योजना बनाई विद्यार्थीहरूलाई सामूहिक परियोजना कार्यमा सरिक गराई कक्षाकोठामा प्रस्तुत 		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो वडाभित्र के कस्ता घरपालुवा पशुपक्षीहरू पाइन्छन् ? सूची बनाऊ । - कुखुरा पालन व्यवसायबाट मासु तथा अन्डा उत्पादन कसरी गरिन्छ ? स्थलगत अवलोकनका आधारमा बताऊ । 	५

		गर्न लगाउने । यसका लागि One Stay Others Stray Method को प्रयोग गर्ने			
	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रभित्रमा धैरै मानिसहरू घुमफिर गर्ने मुख्य-मुख्य स्थलहरूको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन - आफ्नो बडा तथा वरपरका विभिन्न बडाभित्र धैरै मानिसहरू घुमफिर गर्ने मुख्य-मुख्य स्थलहरू जस्तै : मठमन्दिर, सिमसार क्षेत्र, रिसोर्ट, पार्क आदिका चित्रहरू प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - आफ्ना क्षेत्रका त्यस्ता स्थलहरूको अवलोकन भ्रमण गराउने र तिनको उपयोगितासम्बन्धी परियोजना कार्य दिने 	चित्र तथा पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - तिमो क्षेत्रमा मानिसहरू जमघट हुने मुख्य-मुख्य स्थलहरूको नाम बताऊ । - तिमीले ती स्थलहरूलाई के कसरी उपयोग गर्न सक्छौ ? बताऊ । 	५
	पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य-मुख्य विकास निर्माण कार्यहरूको अवलोकन गरी सहभागिता जनाउन - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य-मुख्य विकास निर्माणका कार्यहरू जस्तै : वाटो निर्माण, खानेपानी, ढल निकास आदि पालैपालो भन्न लगाउने - त्यसपछि ती विकास निर्माणका कार्यहरूको महत्त्व बताइदिने र त्यस्ता काममा आआफ्नो ठाउँबाट सक्दो सहयोग गर्न उत्प्रेरित गर्ने - आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रभित्र भइरहेका मुख्य-मुख्य विकास निर्माणका कार्यहरूको सूची बनाउन लगाउने र ती कार्यहरूमा आफ्नो ठाउँबाट गर्न सक्ने सहयोग बताउन लगाउने । One Stay Others Stray Method को प्रयोग गर्ने 	चित्र तथा पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य-मुख्य ३ वटा विकास निर्माणका कार्यहरू बताऊ । - ती कार्यहरूमा तिमो तर्फबाट पुग्ने सहयोग केकस्तो हुन सक्छ ? बताऊ । 	५
हाम्रो समुदाय र संस्कृति (१३)	हाम्रो समुदाय र संस्कृति	<ul style="list-style-type: none"> - आफू रहेको बडा र छिमेकी बडाका जातीय चिनारी घरपरिवार तथा विद्यालयका साथीहरूको जातीय चिनारी बताउन (पहिरन, धर्म, संस्कार र खानपानका आधारमा) 	<ul style="list-style-type: none"> - आफू रहेको बडा र छिमेकी बडाका जातीय चिनारी - भल्कै चित्र वा तस्विर (जातिगत पहिरन, धर्म, संस्कार र खानपानसम्बन्धी) को प्रदर्शनबाट जातीय चिनारीको सर्नदभमा छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई आफू रहेको बडा र छिमेकी बडाका घरपरिवार तथा विद्यालयका साथीहरूको जातीय पहिरन, धर्म, संस्कार र खानपानसम्बन्धी विवरण सङ्कलन गर्न कार्ययोजना बनाई स्थलगत अध्ययन गराउने र त्यसका आधारमा तयारी सामग्रीलाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गरी छलफल गराउने - Think Pair Share (TPS) Method को प्रयोगबाट 	<ul style="list-style-type: none"> - तिमो बडामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरूको सूची तयार पार । - तिमो बडाभित्र बसोबास गर्ने मानिसहरूले मान्ने धर्मको सूची तयार पार । - तिमो बडाभित्रका मानिसहरूको खानपानसम्बन्धी सूची तयार पार । 	१३

			जातिगत पहिरन, धर्म, संस्कार र खानपानको विवरणमा थप स्पष्ट पार्ने			
हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू (१४)	प्राकृतिक सम्पदाहरू	- आफ्नो र छिमेकी वडाका प्राकृतिक सम्पदाहरूको - उपयोगिता र संरक्षण	- आफ्नो र छिमेकी वडाका प्राकृतिक सम्पदाहरू - (वनजड्गल, बोटबिरुवा, भूबनोट, हावापानी, ढुङ्गा, बालुवा, खोला, पोखरी, सिमसार क्षेत्र आदि) भल्क्ने चित्र तथा तस्विरको प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा विद्यालय रहेको वडा तथा छिमेकी वडाका प्राकृतिक सम्पदाको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यसको उपयोगिता तथा संरक्षणका विषयमा बताइदिने । त्यस आधारमा तयार गरिएको समूहगत सामग्री कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाई छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - Think Pair Share (TPS) Method को प्रयोगबाट ती प्राकृतिक सम्पदाको सन्दर्भमा छलफल गराउने	चित्र तथा तस्विर	- तिम्रो वडा तथा छिमेकी वडाभित्रका प्रमुख प्राकृतिक सम्पदाहरू केके हुन् ? सूची बनाऊ । - ती प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र उपयोगिता कसरी गर्न सकिन्छ ? बताऊ ।	७
	मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरू	- आफ्नो र छिमेकी वडाका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण	- आफू रहेको वडा र छिमेकी वडाका मानव निर्मित सम्पदाहरू जस्तै : मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेलाथान देवीथान, रिसोर्ट, पार्क आदि भल्क्ने चित्र तथा तस्विरको प्रदर्शन गरी छलफल गराउने - स्थलगत अवलोकन भ्रमणका आधारमा आफ्ना तथा छिमेकी वडाभित्रका मानव निर्मित सम्पदाहरूको अध्ययन गराउने र तिनको उपयोगिता तथा संरक्षणका सम्बन्धमा छलफल गराई त्यसका आधारमा तयार गरिएको सामग्री कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने - Think Pair Share (TPS) Method को प्रयोगबाट ती मानव निर्मित सम्पदाको सन्दर्भमा छलफल गराउने	चित्र तथा तस्विर	- तिम्रो वडा र छिमेकी वडाभित्रका प्रमुख मानव निर्मित सम्पदाहरू केके हुन् ? सूची बनाऊ । - ती सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण कसरी सकिन्छ ? बताऊ ।	७
जैविक विविधता (१०)	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटी	- समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षण	- स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको नाम र तिनीहरूको उपयोगिताको बेगलाबेरलै सूची बनाई प्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर तथा छलफल गराउने - स्थलगत अवलोकन गराई विभिन्न वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको नाम, उपयोगिता र संरक्षणको अवस्था समूहगत रूपमा टिपोट गर्न लगाउने र कक्षाकोठामा		- स्थानीय स्तरमा रहेका वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको नाम र उपयोगिताको सूची बनाऊ । - यदि तलको अवस्था भएमा के हुन्यो होला? ३/३ वटा बुँदा तयार पार : क) वनस्पति नभएमा	१०

			प्रस्तुत गराउने		ख) जीवजन्तु नभएमा ग) जडीबुटी नभएमा	
स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन (१०)	स्थानीय व्यवसाय	- आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रभित्रका स्थानीय व्यवसायको पहिचान गर्न	- स्थानीय व्यवसायहरू जस्तै : हाटबजार र पसलहरू, कृषि, उद्योग तथा कारखानाहरू, निर्माण व्यवसायहरू आदि भल्कूने चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी मानिसहरू के कसरी रोजगारतर्फ उन्मुख भइरहेका छन् सोसम्बन्धी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो र छिमेकी बडा क्षेत्रभित्र रहेका स्थानीय व्यवसायहरूको नाम पालैपालो भन्न लगाउने र सूची तयार पार्ने । छुटेका कुराहरू शिक्षकले थपिदिने - यी व्यवसायहरूबाट मानिसहरूले केकसरी आयआर्जन गरी आत्मनिर्भर हुने प्रयास गरिरहेका छन् भनी प्रस्त पार्ने	चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	- आफ्नो क्षेत्रभित्रका कुनै ५ वटा स्थानीय व्यवसायहरूको नाम भन ।	५
	स्वावलम्बन	- स्वावलम्बनका लागि आवश्यक सिपहरू पहिल्याउन	- अधिल्लो विषयवस्तुसँग सन्दर्भ जोडेर स्वावलम्बनका विषयमा विद्यार्थीहरूलाई छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने - स्वावलम्बनका लागि व्यावसायिक सिप र दक्षता आवश्यक पर्ने कुरा बताउने - कुनै पनि व्यवसायप्रतिको अठोट र लगनशीलताले स्वावलम्बी बन्न सकिने कुरा चर्चा गर्ने; उदाहरणका लागि स्थानीय व्यवसायीहरूलाई विज्ञका रूपमा कक्षाकोठामा ल्याई विद्यार्थीहरूसँग परिचय र छलफल गराउने - स्थानीय सफल व्यवसायीहरूको उद्योग व्यवसाय वा फारामको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराई प्रश्नोत्तर वा छलफल गराउने र व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने सीपहरू जस्तै : सञ्चार, सहकार्य, जोखिम व्यवस्थापन आदिका बारेमा जानकारी गराउने		- व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने कुनै ३ वटा सिपहरू बताऊ । - स्वावलम्बी बन्न हामीलाई केकस्ता कुराहरू आवश्यक पर्छ ?	५

स्थानीय सङ्घ/संस्था र सेवा (१६)	शिक्षण संस्था	- आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका शिक्षण संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका शिक्षण संस्थाहरूको समूहगत रूपमा स्थलगत भ्रमण गराउने र तिनको नाम, अवस्थिति, विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षक सङ्ख्या, शैक्षिक क्रियाकलाप र तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरू सङ्कलन गराउने र त्यस आधारमा तयार भएको सामग्री कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने		- तिमीले अबलोकन भ्रमण गरेको विद्यालयको नाम र ठेगाना बताऊ । छिमेकी वडाका विद्यालयले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू भन ।	५
	वित्तीय सङ्घ/संस्था	- आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका वैदिक तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वा छिमेकी वडाभित्रका वैदिक तथा सहकारी संस्थाको समूहगत रूपमा स्थलगत भ्रमण गराउने र तिनको नाम, अवस्थिति, आर्थिक क्रियाकलाप र तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण सङ्कलन गराई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने		- तिमीले भ्रमण गरेको वित्तीय संस्थाको नाम र ठेगाना बताऊ । वित्तीय संस्थाले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू भन ।	५
	स्थानीय सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्था	- आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वा छिमेकी वडाभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको समूहगत रूपमा स्थलगत भ्रमण गराई तिनको नाम, अवस्थिति, क्रियाकलाप र तिनले प्रदान गर्ने सेवासम्बन्धी विवरणहरू सङ्कलन गर्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने		- तिमीले भ्रमण गरेको कुनै एउटा सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संस्थाको नाम र ठेगाना बताऊ । उक्त कार्यालय र संस्थाले प्रदान गर्ने तीन/तीनवटा सेवाहरू भन ।	६
सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई (१३)	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	- आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाई गर्ने	- सार्वजनिक स्थलहरूको फोहोर मैला विसर्जन तथा सरसफाई अभियानसँग सम्बन्धित चित्र तथा पोस्टर प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाका सम्बन्धमा छलफल गराई निष्पर्ष निकाल र त्यसलाई प्रस्तुत गर्न लगाउने - सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाई अभियानमा सहभागी गराउने - One Stay Others Stray Method को प्रयोगबाट ती सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाईमा सहभागी हुँदाका अनुभव साटासाट गर्न लगाउने	चित्र, तस्विर तथा पोस्टर	- विद्यालयवरपरको सरसफाई अभियानमा विद्यार्थीहरूको संलग्नताको अबलोकन गर्ने । - फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाहरू बताऊ । - सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाई अभियानमा सहभागी हुँदाका अनुभव बताऊ ।	६

	स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी	<ul style="list-style-type: none"> - स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - सार्वजनिक स्थलहरूमा उपलब्ध पानीका स्रोतहरूको प्रयोग र सरसफाइसँग सम्बन्धित चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल एवं प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा उपलब्ध पानीका मुहानहरूमा फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाका सम्बन्धमा छलफल गराई निष्कर्ष निकालेर कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने - पानीका मुहानहरूको सरसफाइ अभियानमा सहभागी गराउने। One Stay Others Stray Method को प्रयोगबाट पानीका मुहानहरूको सरसफाइमा सहभागी हुँदाका अनुभवहरू साटासाट गर्न लगाउने 	चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - विद्यालयबरपरका पानीका स्रोतहरूको सरसफाइ अभियानमा विद्यार्थीको संलग्नता अवलोकन गर्ने। - पानीका स्रोतमा फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाहरू बताऊ। - पानीका मुहानहरूको सरसफाइ अभियानमा सहभागी हुँदाका अनुभव सुनाऊ। 	७
व्यक्तित्व र रोजगारी (१०)	स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी गरी उनीहरूले पुऱ्याएका सामाजिक योगदान बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका खेलकुद प्रतियोगिता, पुस्तकालय सञ्चालन, सरसफाइ अभियान, वृक्षारोपण कार्यक्रम आदिका सम्बन्धमा चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी कक्षाकोठामा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने। विद्यार्थीहरूलाई यस्ता गतिविधिहरूमा सहभागिता जनाउन उत्प्रेरित गर्ने 		<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको सूची तयार पार। - ती व्यक्तिहरूले सामाजिक क्षेत्रमा पुऱ्याएका २/२ वटा योगदानहरू बताऊ। 	३
	सामाजिक व्यक्तित्व विकास	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरू जस्तै : स्थानीय खेलकुद प्रतियोगिता, पुस्तकालय सञ्चालन, सरसफाइ अभियान, वृक्षारोपण कार्यक्रम आदिका सम्बन्धमा चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी कक्षाकोठामा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने। विद्यार्थीहरूलाई समूहगत रूपमा उक्त गतिविधिमा स्वयंसेवकको भूमिका निर्वाह गर्ने अवसर प्रदान गरी प्राप्त अनुभवलाई कक्षाकोठामा छलफल गराउने। 	चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री		<ul style="list-style-type: none"> - सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाएको अवलोकन गर्ने। 	३

	<p>रोजगारका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना</p>	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र आयआर्जनका लागि गरिने कामहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - स्थानीय स्तरमा तत्काल आयआर्जन हुन सक्ने प्रमुख व्यवसायहरू जस्तै : सिलाइबुनाइ, वाइरिड, प्लम्बिङ आदिको नाम विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो सोधी टिपोट गराउने; छुटेका कुराहरू शिक्षकले थप गरिदिने र विद्यार्थीहरूलाई सूची तयार गर्न लगाउने - उक्त सूचीमा उल्लिखित व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको भूमिका दिई कक्षाकोठामा अभिनय गराउने - स्थानीय स्तरमा सञ्चालित व्यवसायहरू जस्तै : सिलाइबुनाइ, वाइरिड, प्लम्बिङ आदिबाट हुने आयआर्जनको तौरतरिका अध्ययनका लागि स्थलगत अवलोकन भएको कार्ययोजना बानाई विद्यार्थीहरूलाई समूहगत परियोजना कार्यमा संलग्न गराई प्राप्त सामग्रीलाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गराउने र निष्कर्षमा पुऱ्याउने 		
--	--	---	--	--	--

कक्षा-५

विषयक्षेत्र	विषयवस्तु	सिकाइ उपलब्धि	शिक्षण क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पा.घ.
हास्त्रो पालिका (२२)	भौगोलिक अवस्था	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमाना को सामान्य जानकारी - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सडक र तिनको नक्साको सामान्य रूपरेखा र तथ्यहरूको सङ्केत 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरी भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी दिने - नगरपालिकाको सडक योजना नक्सा (Road Planning Maps) का आधारमा नगर क्षेत्रभित्रका कालोपत्रे मुख्य-मुख्य सडकहरूको पहिचानका लागि कक्षाकोठामा प्रश्नोत्तर र छलफल गराउने - सडक नक्सा (Road Maps) सहित स्थानीय ठाउँको अवलोकन भ्रमण गराई मुख्य-मुख्य सडकहरूको बनावट तथा स्वरूपको अवलोकन गराउने। - अवलोकन गरिएका सडकको सामान्य रूपरेखा (नक्सा) खिच्न अभ्यास गराउने - नगरपालिकाको नक्सा तयार पार्न लगाई त्यसमा नगरका मुख्य-मुख्य सडकहरूको नाम भर्न तथा सङ्केत गर्न अभ्यास गराउने 	नगरपालिकाको नक्सा	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाको क्षेत्रफल र सिमाना बताऊ। - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मुख्य-मुख्य सडकहरूको नाम भन। - सडकको सामान्य नक्सा खिच्न सके वा नसकेको अवलोकन गर्ने। 	५
	सामाजिक बनावट	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न जातजातिको अवस्था 	<ul style="list-style-type: none"> - विभिन्न जातजातिको चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट खानपान, संस्कार र भाषाको आधारमा तुलनात्मक छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजाति र तिनको परम्परागत खानपान, संस्कार-संस्कृति र बोलिने भाषाहरूको खोजी गरी सूची बनाउन लगाउने र कक्षाकोठामा प्रस्तुत गरी छलफल गराउने - विभिन्न जातजाति, धर्म, लिङ्ग, वर्णविच सहिष्णुताको भाव जगाउने कथा, घटना आदि बनाई सुनाउने - विद्यार्थीलाई स्थानीय सामाजिक प्रचलनहरू जस्तै : परस्पर सद्भाव, मेलमिलाप, परम्परागत खानपान आदि तरिकाहरूको भूमिका दिई अभिनय गराउने । 	चित्र, पोस्टहरू तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका जातजाति र तिनले बोल्ने भाषाको सूची बताऊ। - स्थानीय सामाजिक प्रचलनहरूको अवलोकन गरी कुनै ५ वटाको सूची तयार पार। 	४
	ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य ऐतिहासिक स्थलहरू, मठमन्दिर, 	<ul style="list-style-type: none"> - ऐतिहासिक स्थलहरू, विभिन्न मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारका उदाहरणहरू दिई यसको महत्त्व र संरक्षणका सम्बन्धमा छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य मठमन्दिर, 	चित्र तथा पोस्टहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ऐतिहासिक स्थलहरूको सूची बनाऊ। - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मुख्य-मुख्य मठमन्दिरहरूको सूची तयार पार। 	४

		<p>शिक्षालय, हाटबजारको पहिचान गरी तिनको महत्व प्रस्तु पार्न</p>	<p>शिक्षालय, हाटबजारको पहिचान गरी तिनका राम्रा वा सकारात्मक पक्षहरू खोजी गरी सूची बनाउन लगाउने र प्रस्तुत गरी छलफल गराउने</p> <p>उक्त सूचीका आधारमा हाम्रा स्थानीय ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको सकारात्मक पक्षहरू र त्यसको महत्व बताउन लगाउने</p>		<p>यस्ता ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको महत्व बताऊ ।</p> <p>हाटबजारबाट हुने फाइदाहरू बताऊ ।</p>	
	<p>प्रशासनिक व्यवस्था</p>	<ul style="list-style-type: none"> - पालिकाभित्रका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरू र तिनका काम, कर्तव्य र अधिकार नगरपालिका अन्तर्गत सामाजिक विकासका क्षेत्रमा कार्यरत अन्य मुख्य-मुख्य व्यक्तिहरूले गर्ने कार्यहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाका नगर प्रमुख, उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, शिक्षा शाखा प्रमुख आदिको काम कर्तव्य तथा अधिकारका सम्बन्धमा समूहगत रूपमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराई कक्षाकोठामा त्यसको निष्कर्ष प्रस्तुत गर्न लगाउने - विद्यार्थीलाई नगरपालिकाको कार्यालय स्थलगत रूपमा भ्रमण गराई मुख्य-मुख्य व्यक्तित्वहरूसँग प्रत्यक्ष भेटवार्ता गराउने र उनीहरूको कार्यका सम्बन्धमा छलफल गराउने - उक्त भ्रमणबाट सिकेका वा अनुभव गरेका कुराहरूलाई कक्षाकोठामा छलफल गराउने । यसका लागि One Stay Others Stray Method को प्रयोग गर्ने - आफ्नो नगरपालिकाअन्तर्गत रहेका सामाजिक विकासका क्षेत्रमा कार्यरत अन्य मुख्य-मुख्य व्यक्तिहरूले सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन गरेका प्रमुख कार्यहरूको खोजी गरेर कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 		<ul style="list-style-type: none"> - नगर प्रमुखका कुनै ५ वटा काम कर्तव्य तथा अधिकारहरू बताऊ । - नगरपालिकाभित्र प्रशासनिक कामकाजको नेतृत्व मुख्य रूपमा कसले गर्दछ ? - शिक्षा शाखा प्रमुखले गर्ने कुनै ५ वटा कामहरू भन । - सामाजिक विकासका क्षेत्रमा कार्यरत अन्य मुख्य व्यक्तिहरूले गर्ने कार्यहरूको सूची बनाऊ । 	४
	<p>नगरपालिकाले प्रदान गर्ने प्रमुख सेवाहरू</p>	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाको कार्यालयबाट उपलब्ध प्रमुख सेवाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाका सम्बन्धमा नगर प्रमुख वा उपप्रमुखको श्रव्यदृश्य अन्तर्वार्ता प्रस्तुत गरी विद्यार्थीलाई सिकाइका लागि उत्प्रेरित गर्ने - नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधा (प्रशासनिक, नागरिक, आपत्कालीन, स्वास्थ्य, कृषि, सिप विकास आदि) समावेश भएको बडापत्र तयार गरी प्रस्तुत गर्ने र सिकाइ सहजीकरण गर्ने - आआफ्नो अभिभावकले नगरपालिकाको कार्यालयबाट 	<p>अन्तर्वार्ताको श्रव्यदृश्य, नगरपालिकाको बडापत्र, तस्विर तथा पोस्टर</p>	<ul style="list-style-type: none"> - अन्तर्वार्ताबाट तिमीले सिकेका ३ वटा कुरा बताऊ - नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने कुनै ४ वटा सेवा बताऊ - तिमो परिवारले नगरपालिकाबाट लिएका कुनै ३ वटा सेवा सुविधाको नाम भन । 	५

			<p>लिएका सेवा सुविधाहरूका सम्बन्धमा शोधखोज गरी तिनको सूची तयार पार्न लगाई कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने</p> <p>नगरपालिकाको नागरिक बडापत्रमा उल्लिखित सेवाहरूको सूची तयार पारी कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाई छलफल गराउने</p>		
कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार (२०)	कृषि	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरूको विवरण, चित्र, पोस्टर र श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने । - स्थानीय कृषिजन्य वस्तुहरू विक्रीवितरण हुने व्यापारिक केन्द्रहरू जस्तै : कृषि बजार, हाटिया, सब्जी पसल आदिको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराई तिनको पहिचान, बजार व्यवस्थापनको अवस्था र विक्रीवितरण प्रक्रियाका सम्बन्धमा टिपोट गराउने र कक्षाकोठामा छलफल गराई निष्कर्ष पुऱ्याउने 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरूको सूची तयार पार । - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र कृषिजन्य वस्तुहरू विक्रीवितरण हुने व्यापारिक केन्द्रहरूको नाम बताऊ । - ती केन्द्रहरूको भौतिक तथा व्यवस्थापकीय सुधार गर्न थप केके गर्नु आवश्यक देखिन्छ ? ३ वटा बुँदामा लेख । 	५	
	घरपालुवा पशुपक्षीहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू, तीनबाट उत्पादित वस्तुहरूको विवरण, चित्र, पोस्टर, श्रव्यदृश्य आदिको प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - स्थानीय घरपालुवा पशुपक्षीहरू र तीनबाट उत्पादित वस्तुहरू विक्रीवितरण हुने व्यापारिक केन्द्रहरू जस्तै : पशुबजार, हाटिया आदिको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराई बजार व्यवस्थापनको अवस्था तथा विक्रीवितरण प्रक्रियाका सम्बन्धमा टिपोट गराउने र कक्षाकोठामा छलफल गराई निष्कर्ष पुऱ्याउने 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र, पोस्टर, विवरण सूची र श्रव्यदृश्य 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा जनावरहरूको सूची बनाऊ । - नजिकको हाटबजारमा घरपालुवा पशुपक्षीहरूको विक्रीवितरणमा देखिएका ३ वटा समस्याहरू बताऊ । 	५
	पर्यटन	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा धेरै मानिसहरू घुमफिर गर्ने प्रमुख स्थलहरूको पहिचान, उपयोग र संरक्षण गर्ने - मठमन्दिर, सिमसार क्षेत्र, रिसोर्ट, पार्क आदिमा मानिसहरू घुमफिर गरिरहेको दृश्य भल्क्ने पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न मठमन्दिर, सिमसार, रिसोर्ट, पार्क आदिको नाम र अवस्थिति विद्यार्थीलाई पालैपालो सोध्ने र टिपोट गर्न लगाउने । 	<ul style="list-style-type: none"> - चित्र तथा पोस्टरहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका सिमसार क्षेत्रहरूको नाम र ठेगाना बताऊ । - ती सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षणमा स्थानीय सरकारले गरेका प्रमुख ३ वटा प्रयासहरू बताऊ । 	४

			<ul style="list-style-type: none"> - छुटेका कुराहरू शिक्षकले थप गरी सूची तयार गराउने - उक्त सूचीका आधारमा ती स्थलहरूको उपयोग र संरक्षणका सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूविच छलफल तथा प्रश्नोत्तर गराउने । आआफ्ना क्षेत्रका त्यस्ता स्थलहरूको उपयोग र संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याउन उत्प्रेरित गर्ने - स्थानीय तथा बाह्य मानिसहरूद्वारा त्यस्ता प्रमुख स्थलहरूको उपयोग र संरक्षण कार्यमा भइरहेका प्रयासहरूको अध्ययन गर्न विद्यार्थीलाई स्थलगत भ्रमण गराई कक्षाकोठामा समूहगत प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न लगाउने र छलफल गराउने 		
पूर्वाधार			<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा तत्काल भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरू बताउन र आफूले सक्ने सहयोग पुऱ्याउन - विद्यार्थीहरूलाई नगरपालिका क्षेत्रमा आफूले देखेका र भइरहेका मुख्य-मुख्य विकास निर्माण कार्यहरू जस्तै : सडक, खानेपानी, बिजुली विस्तार, विद्यालय भवन निर्माण, ढल निकास आदि पालैपालो भन्न लगाउने । विद्यार्थीले समेट्न नसकेका कुराहरू शिक्षकले बताइदिने र सूची तयार गर्न लगाउने - सबै विकास निर्माणका कार्यहरूको आआफ्नो ठाउँमा भएको महत्त्व बताइदिने र ती काममा सक्दो सहयोग गर्न उत्प्रेरित गर्ने - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका निर्माण व्यवसायी, इन्जिनियर, ओभरसियर, मिस्त्री आदिलाई विज्ञका रूपमा कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरूसँग छलफल गराउने र विद्यार्थीहरूको ठाउँबाट हुनसक्ने सहयोगको सम्भावना खोजी गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मुख्य-मुख्य ५ वटा विकास निर्माणका कार्यहरू बताऊ । - ती कार्यहरूमा तिम्रोतर्फबाट पुग्ने सहयोग कस्ता हुन सक्छन् ? बताऊ । 	६
हाम्रो समुदाय र संस्कृति (१३)	हाम्रो समुदाय र संस्कृति		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजाति, धर्म-संस्कृति, चालचलन, वेशभूषा र खानपानका विषयमा बताउन र तिनका विभिन्न जातजाति र तिनका चाडपर्व, संस्कार-संस्कृति, वेशभूषा र खानपानको सूची बनाउन लगाउने - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजातिहरूको सूची तयार पार । - आआफ्नो समुदायमा प्रचलित खानपानको तरिका तथा परिकारहरू भन । 	चित्र तथा तस्विर	१३

		सहभागी हुन	सम्बन्धमा प्रश्नोत्तर गर्ने र तिनमा सहभागिता जनाउन प्रेरित गर्ने			
हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू (१४)	प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्राकृतिक सम्पदाहरू जस्तै : वनजड्गल, बोटविरुवा, भूबनोट हावापानी, दुइगा बालुवा, खोला, पोखरी, सिमसार क्षेत्र आदिका सम्बन्धमा प्रश्नोत्तर र छलफल गराउने - विद्यार्थीलाई समूहगत रूपमा स्थानीय ठाउँको भ्रमण गराई प्राकृतिक सम्पदाको अवलोकन गराउने र भ्रमणपश्चात् कक्षाकोठामा छलफल गराउने र तिनको महत्त्व बताई संरक्षण कार्यमा संलग्न गराउने - आफू रहेको नगरपालिकाको भौगोलिक बनावट र प्राकृतिक सम्पदाको उपलब्धताअनुसार सामाजिक रहनसहनको तुलनात्मक रूपमा छलफल गराउने 	नगरपालिकाको प्राकृतिक नक्सा	<ul style="list-style-type: none"> - तिमी रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्रमुख प्राकृतिक सम्पदाहरू केके हुन् ? सूची बनाऊ । - वनजड्गलको संरक्षण गर्ने गरिएका प्रायासहरू बताऊ । 	७	
	मानव निर्मित सम्पदाहरू	<ul style="list-style-type: none"> - आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्र कामानव निर्मित सम्पदाहरूको खोजी र संरक्षण - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मानव निर्मित प्रमुख सम्पदाहरू जस्तै : मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, साकेलाथान, देवीथानको नाम भन्न लगाउने । उनीहरूले भनेअनुसार टिपोट गर्दै जाने र सूची तयार गरेर देखाउने - आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मानव निर्मित सम्पदाहरू मठमन्दिर, मस्जिद, चर्च, गुम्बा, महाराजाथान, ग्रामथान, देवीथान, साकेलाथान, पाटीपौवा, विद्यालय आदि कसले बनाएका हुन् ? र कहिले बनाइएको हो ? शोधखोज गराउने - मानव निर्मित सम्पदाहरू रहेका स्थलहरूको भ्रमण गराई तिनको महत्त्व बताएर संरक्षण कार्यमा संलग्न गराउने 	चित्र तथा पोस्टर	<ul style="list-style-type: none"> - तिमी रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मानव निर्मित प्रमुख सम्पदाहरू केके हुन् ?सूची बनाऊ । - ती सम्पदाहरू कहिले-कहिले र कक्सले बनाएका हुन् ? बताऊ । 	७	

जैविक विविधता (१०)	स्थानीय वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटी	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको खोजी, उपयोग र संरक्षण गर्न	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको बेगलावेगलै सूची प्रदर्शन गरी तिनको उपयोग र संरक्षणका सम्बन्धमा प्रश्नोत्तर तथा छलफल गराउने स्थलगत अवलोकन भ्रमणका आधारमा आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटी संरक्षण गर्न स्थानीय समुदाय, वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाले चालेका विभिन्न कदमहरूको टिपोट गराउने। तत्पश्चात् कक्षाकोठामा प्रस्तुत गरी छलफल गराउने र आआफ्नो स्तरबाट तिनको संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याउन सकिने सम्भावनाहरूको खोजी गर्ने	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने जडीबुटीहरूको सूची बनाउ। वनस्पति तथा जीवजन्तु संरक्षणका ३/३ वटा उपायहरू बताउ।	१०	
स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन (१०)	स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्थानीय व्यवसायको पहिचान गरी स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने सिपहरू बताउन	- स्थानीय व्यवसाय जस्तै : डिपार्टमेन्टल स्टोर, मिनि मार्ट / मार्केट, पार्टी प्यालेस, हाटबजार र पसलहरू, उद्योग तथा कारखानाहरू, निर्माण व्यवसाय आदि भल्क्ने चित्र, पोस्टर श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू प्रदर्शन गरी मानिसहरू के कसरी स्वरोजगार तथा आर्थिक उपार्जनतर्फ उन्मुख भइरहेका छन् सोसम्बन्धी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि नभइनहुने जीवनोपयोगी सिपहरू जस्तै : व्यवहारकुशल सिप, प्रयोग सिप, रचनात्मक सोचाइ सिप, समालोचनात्मक सोचाइ सिप, समस्या समाधान सिप, निर्णय क्षमता सिप आदि हाम्रा दैनिक समस्या समाधानका लागि उपयोगी हुन्छन् भन्ने धारणा स्पष्ट पार्न विद्यार्थीहरू विचमा छलफल गराउने	चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्रमुख ५ वटा व्यवसायहरूको नाम भन। व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने कुनै ५ वटा सिपहरू बताउ।	१०

स्थानीय सङ्घ/ संस्था र सेवा (१६)	शिक्षण संस्था	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षण संस्थाहरू जस्तै : आधारभूत विद्यालय, माध्यमिक विद्यालय, क्याम्पस, विश्वविद्यालय, सिपमूलक तालिम केन्द्र आदिको परिचय गराई कक्षामा छलफल गराउने आधारभूत विद्यालयको नाम बताउन गर्ने सेवाहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षण संस्थाहरू जस्तै : आधारभूत विद्यालय, माध्यमिक विद्यालय, क्याम्पस, विश्वविद्यालय, सिपमूलक तालिम केन्द्र आदिको परिचय गराई कक्षामा छलफल गराउने आधारभूत विद्यालयको नाम बताउन गर्ने सेवाहरू बताउन 	चित्र तथा पोस्टरहरू	<ul style="list-style-type: none"> - तिप्रो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका आधारभूत तहका कुनै ५ वटा विद्यालयको नाम बताउने। - सुन्दरहरैचा नगरपालिका क्षेत्रभित्रका कुनै ३ वटा माध्यमिक तहका विद्यालयको नाम भन्ने। - सुकुना बहुमुखी क्याम्पसले प्रदान गर्ने प्रमुख तीनवटा सेवाहरू बताउने। - पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालयले सञ्चालनमा ल्याएका कुनै २ वटा शैक्षिक कार्यक्रमहरू बताउने। 	५
वित्तीय सङ्घ/ संस्था		<ul style="list-style-type: none"> - नगरपालिका क्षेत्रभित्रका बैड्क तथा वित्तीय संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका 'क', 'ख' र 'ग' वर्गका बैड्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको समूहगत रूपमा स्थलगत भ्रमण गराउने र तिनको नाम, अवस्थिति, आर्थिक क्रियाकलाप र तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरू सङ्कलन गराउने र त्यस आधारमा तयार भएको सामग्री कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न लगाउने 		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका 'क' वर्गका बैड्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको नाम र ठेगानासहितको सूची बनाउने। - उक्त संस्थाहरूले प्रदान गरेका कुनै तीनवटा साभा सेवाहरू भन्ने। 	५
स्थानीय सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/ संस्था		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सरकारी कार्यालयहरू जस्तै : शिक्षा शाखा, बडा कार्यालय, कर कार्यालय, हुलाक, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी आदिको स्थलगत अवलोकन भ्रमण गराउने र त्यसका आधारमा तिनले दिने सेवाहरूको सङ्दिक्षित टिपोट तयार गर्न लगाएर कक्षामा छलफल गराउने 		<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ३ वटा सरकारी कार्यालयहरूको नाम र ठेगाना बताउने। - शिक्षा शाखाले विद्यालयलाई प्रदान गर्ने कुनै ३ वटा प्रमुख सेवाहरू बताउने। 	६

सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ (१३)	सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगर क्षेत्रभित्र नगरपालिकाले गर्ने सरसफाइको महत्त्व बताउन र आफू पनि आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाइमा सहभागी हुन 	<ul style="list-style-type: none"> - आफ्नो नगरपालिका भित्रका सार्वजनिक स्थलहरूको तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी फोहोर मैला विसर्जन गर्ने सम्बन्धमा छलफल गराउने फोहोर मैला गर्दा हुने हानी नोक्सानीको सम्बन्धमा समूहगत छलफल गराई निष्कर्ष निकाल लगाउने र विभिन्न उदाहरणसहित सरसफाइको महत्त्व बताइदिने सार्वजनिक स्थलको सरसफाइमा संलग्न हुन विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने 	तस्विर तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - फोहोर मैला गर्दा हुने हानी नोक्सानीहरू बताऊ । - सरसफाइको कुनै ५ वटा महत्त्व बुदाँगत रूपमा बताऊ । - सार्वजनिक स्थलको सरसफाइ अभियानमा विद्यार्थीको संलग्नताको अवलोकन गर्ने । 	७
		<ul style="list-style-type: none"> - स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्थापन (घरायसी र व्यावसायिक क्षेत्र) 	<ul style="list-style-type: none"> - स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्थाका लागि घरायसी तरिका वा प्रविधि (उमाल्ने, क्लोरिनेसन र सोडिस) को अनुभव साटासाट गर्न लगाई शिक्षकले टिपोट गरिदिने - आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानी तयारी तथा शुद्धीकरण गर्ने ससाना उद्योगका तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने - स्थानीय विज्ञहरूको सहयोगमा घरायसी तथा व्यावसायिक क्षेत्रमा स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानी तयार गर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा परियोजना कार्यका आधारमा शोधखोज गरी कक्षाकोठामा समूहगत रूपमा प्रस्तुत गर्न लगाउने 	तस्विर तथा श्रव्यदृश्य	<ul style="list-style-type: none"> - पानी शुद्धीकरण गर्ने साधनको नाम बताऊ । - पानी शुद्धीकरण गर्ने कुनै ३ वटा घरायसी तरिका बताऊ । - व्यावसायिक क्षेत्रमा पानी शुद्धीकरण गर्ने प्रक्रिया भन । 	६

व्यक्तित्व र रोजगारी (१०)	स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्व	- आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी गरी उनीहरूले पुऱ्याएका सामाजिक योगदान बताउन	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न पेसामा संलग्न ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरू जस्तै : सफल व्यापारी, सफल पत्रकार, खेलाडी, कलाकार, गायक, कवि आदिको तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी तिनले सामाजिक क्षेत्रमा पुऱ्याएका योगदानका सम्बन्धमा छलफल गराउने - त्यस्ता केही ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूको भूमिका दिई कक्षाकोठामा अभिनय गर्न लगाउने - विद्यालय नजिकमा रहेका विभिन्न पेसाका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी छलफल गराउने र उनीहरूले गर्ने कामको जानकारी लिन लगाउने	तस्विर तथा श्रव्यदृश्य	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न पेसामा संलग्न ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र उनीहरूले अपनाएका पेसाको सूची बनाऊ । - नगर स्तरमा चर्चित दुई जना सफल व्यापारीको नाम बताऊ र तिनले समाजका लागि पुऱ्याएका ३/३ वटा योगदानहरू बताऊ ।	३
	सामाजिक व्यक्तित्व विकास	- आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरू जस्तै : राष्ट्रपति रनिङ सिल्ड, मैयर कप प्रतियोगिता, पुस्तकालय सञ्चालन, सरसफाई अभियान, वृक्षारोपण कार्यक्रम आदिका सम्बन्धमा तस्विर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरी कक्षाकोठामा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने र यस्ता गतिविधिहरूमा सहभागिता जनाउन उत्प्रेरित गर्ने विद्यार्थीलाई समूहगत रूपमा उक्त गतिविधिमा स्वयंसेवकको भूमिका निर्वाह गर्ने अवसर प्रदान गरी प्राप्त अनुभवलाई कक्षाकोठामा छलफल गराउने	तस्विर, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य	- विद्यार्थीहरूले सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाएको अवलोकन गर्ने । - तिमो नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने सामुदायिक गतिविधिहरूको सूची बनाऊ । - मैयर कप प्रतियोगिता सम्बन्धमा एक अनुच्छेद लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर ।	३
	रोजगारीका स्थानीय क्षेत्र र सम्भावना	- आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा तत्काल आयआर्जन हुन सक्ने रोजगारीका सम्भावना भएका व्यवसायहरू जस्तै : अनलाइन सेवाहरू, मेकानिकल वर्कसप, मार्केटिङ, डिजाइनिङ, प्रिन्टिङ, मिनिमार्ट, कफी क्याफे, फास्टफुड रेस्टुराँ आदिबाट हुने आयआर्जन र रोजगारीका सम्बन्धमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने स्थलगत अवलोकन भ्रमणका आधारमा विद्यालयनजिक रहेका त्यस्ता व्यवसायहरू, त्यसबाट हुने आयआर्जन र उपलब्ध रोजगारीको स्थितिका सम्बन्धमा टिपोट गर्न लगाई कक्षाकोठामा समूहगत रूपमा प्रस्तुत गराउने		- स्थानीय स्तरमा आयआर्जन हुने ५ वटा प्रमुख व्यवसायको नाम बताऊ । - ती व्यवसायहरूबाट कसरी आयआर्जन गर्न सकिन्द ? ३/३ वटा बुँदा भन ।	४	

१०. मूल्यांकन प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रमको शिक्षण सहजीकरणका क्रममा विद्यार्थीको नियमित मूल्यांकनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरू निम्नअनुसार हुनेछन् :

१०.१. कक्षा सहभागिता

नियमित रूपमा कक्षामा नआउँदा शिक्षण सिकाइ कार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रूपमा हाजिरी र कक्षामा सहभागितामा पनि ध्यान दिनुपर्छ । विद्यार्थीको कक्षा कार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ ।

१०.२. लिखित तथा मौखिक कार्य

अध्ययन अध्यापनका क्रममा कुराकानी तथा छलफललगायत लिखित तथा मौखिक प्रश्नहरू गरेर पनि सिकाइ अवस्थाका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । कक्षा १-५ मा छोटा छोटा कक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू औपचारिक किसिमका र लामा नभई अनौपचारिक स्वरूपका छोटा हुन उपयुक्त हुन्छ । विषयवस्तुको स्वरूप तथा परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धिलाई विचार गरेर लिखित वा मौखिक प्रतिक्रिया प्राप्त हुने परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै कक्षामा गर्न दिएका कार्य नियमित रूपमा सक्रियतापूर्वक गरे नगरेका, यदि गरेको भए सही रूपमा गरे वा नगरेको हेरी विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले सही रूपमा कक्षाकार्य नगरेको भए आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुपर्दछ । कक्षामा गर्न नसकिएका कार्यहरू र थप अभ्यास गर्न केही गृहकार्य दिई त्यसमार्फत थप पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ तर कक्षा १-५ का विद्यार्थीलाई सामान्यतया गृहकार्यको बोझ हुने गरी दिनहुँदैन । यस तहका विद्यार्थीलाई गृहकार्य कुनै विशिष्ट अवस्थामा न्यून मात्रामा मात्र दिनुपर्छ, अर्थात् दैनिक र नियमित गृहकार्य दिनु राम्रो मानिन्दैन ।

१०.३. परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य

विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यवस्तुसँग मिल्दा र सिकाइ उपलब्धि पूरा गर्ने खालका परियोजना कार्य गर्न दिनुपर्छ ।

१०.४. अवलोकन

अवलोकन मूल्यांकनको विशिष्ट पक्ष हो । सिकेका कुरा व्यवहारमा प्रयोग गरे वा नगरेको, कार्यसम्पादन गर्न सकेवा नसकेको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

१०.५. विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन

विद्यार्थीले गरेका परियोजना कार्यहरूको प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ । यसमा सिर्जनात्मक कार्य, प्रतिवेदन लेखन, चित्र बनाउने आदिको प्रदर्शन पनि गराउन सकिन्छ ।

१०.६. घटनावृत्त अभिलेख

विद्यार्थीले कुनै कक्षामा प्रदर्शन गरेका व्यवहार तथा कार्यको विवरण सङ्कलन तथा व्याख्या गरी विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ ।

१०.७. छोटा परीक्षा

स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश कुनै विषयवस्तुको सिकाइपश्चात् विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार लिखित तथा मौखिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ । यस्तो अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गरिने परीक्षाले विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको त्रासबाट मुक्त गर्न सहयोग पुर्नाका साथै सहज ढड्गाबाट सिकाइ मूल्यांकन गर्न सकिन्छ ।

१०.८. स्व र सहपाठी मूल्यांकन

विद्यार्थीले आफूले केकति सिक्न सकें भनी सिकाइसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य सम्पादनलगायत अन्य माध्यमबाट सिकाइ अवस्थाको मूल्यांकन गरी स्वपृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइ सुधारको अवसर सिर्जना गर्न सक्छ । विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ तथा कार्यबाट अनुभव तथा सिकाइको प्रत्यावर्तन (reflection) गर्ने विभिन्न नमुनाहरूमा विद्यार्थीलाई प्रत्यावर्तन लेख लगाई त्यसका आधारमा विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ । त्यसै गरी कक्षामा सहपाठीहरूले एकअर्काका कार्यको मूल्यांकन गर्ने, सँगै बसेर गरिएका कार्यको मूल्यांकन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकिन्छ ।

१०.९. अभिभावकको प्रतिक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रममा समावेश पाठ्यवस्तुमा विद्यार्थीले कार्यसम्पादन, व्यवहारमा भएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइमा अभिभावकको राय तथा प्रतिक्रियाबाट पनि विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वा शिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबीच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ ।

१०.१०. विद्यार्थीको मूल्यांकनका सम्भाव्य तरिका तथा साधनहरू

क्र.सं.	मूल्यांकनको तरिका	मूल्यांकनका साधन	कैफियत
१	अवलोकन	रुजु सूची, संब्रिक्स र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	शिक्षकले व्यवस्थापन मिलाउने र प्रयोग
२	मौखिक कार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामग्री, सन्दर्भ, घटना, श्रव्य तथा दृश्य	

		सामग्री	गर्ने गराउने । (विद्यार्थीलाई आफैं आफ्नो सिकाइ स्तर थाहा हुने)
३	लिखित कार्य	प्रश्न, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृश्य सामग्री	
४	परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य	रुजु सूची, रुब्रिक्स र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
५	कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन	रुजु सूची, रुब्रिक्स वा श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
६	सहपाठी मूल्यांकन	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
७	स्वमूल्यांकन	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
८	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
९	कुराकानी, छलफल	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
१०	स्व र सहपाठी मूल्यांकन	रुजु सूची, श्रेणी मापन, फाराम	

उल्लिखित मूल्यांकन तरिका तथा साधनहरूमध्ये उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको उपलब्धि परीक्षण गरेर उपलब्धिस्तरलाई निम्नअनुसार रेटिङ गर्नुपर्दछ :

१०.११. मूल्यांकन गर्ने तरिका

- प्रत्येक विद्यार्थीले प्रत्येक विषयक्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिमा केकति उपलब्धि हासिल गरे भनी मूल्यांकनका उपयुक्त साधन प्रयोग गरी परीक्षण गरेर यकिन गर्नुपर्दछ ।
- विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरलाई तलको तालिकाअनुसार १ देखि ४ स्तरमा रेटिङ गरी विषयक्षेत्र अनुसारको सिकाइ उपलब्धिमा अभिलिखित गर्नुपर्दछ :

१०.१२. उपलब्धिस्तर मापन उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या

क्र.सं.	उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
१	कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
२	सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
३	राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको
४	उच्च (Advanced)	४	माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

उल्लिखित मापदण्ड विद्यार्थीको स्तर पहिचान गर्ने सामान्य आधार मात्र भएकाले विषयक्षेत्रगत रूपमा उल्लिखित आधार र व्याख्या थप विशिष्ट स्वरूपको हुने भएकाले विद्यार्थी मूल्यांकन गर्दा त्यसैलाई प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

- सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपर्दछ नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइका योजना तय गर्नुपर्दछ । प्रत्येक विषयक्षेत्रको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि ओटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावकसँग छलफल सम्भव नहुने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिमा सिकाइ भएका विषयक्षेत्रको मूल्यांकन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकताअनुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ ।
- नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्दछ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्दछ ।

१०.१३. विद्यार्थी मूल्यांकनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

- विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार राख्नुपर्दछ :

- विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्यांकन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलावद्ध गरी राख्नुपर्दछ ।
- कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिला मिलाई राख्नुपर्दछ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर भल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्दछ । यसमा यति नै कार्य समावेश गर्नुपर्दछ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने चारओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।

- ग) कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- घ) प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ५ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

२. विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नअनुसार प्रयोग सकिन्छ :

- क) शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन,
- ख) विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धिवारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन,
- ग) अभिभावकले विद्यार्थीले कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
- घ) विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षकको वृत्ति विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न ,
- ङ) विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न,

३.. विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्यांकन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फारामहरू :

- क) मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको सिकाइ स्तर पहिचान गर्नका लागि प्रयोग गर्न सकिने केही साधनका उदाहरण यहाँ दिइएको छ । शिक्षकले विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्दा प्रयोग गरेका साधनमध्ये फाराममा उल्लेख भएमा त्यसमा चिन्ह लगाउने र अन्य साधन प्रयोग गरेको भए सो साधनको उल्लेख सोही लहरमा उल्लेख गर्नुपर्दछ ।
- ख) हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गर्नुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दम बढी मूल्यांकन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कठिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।
- ग) सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्यांकनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्यांकनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्यांकन गरी फाराममा उल्लेखभएनुसार अभिलेखित गर्नुपर्छ
- घ) सामान्यतया सबै प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ३ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।
- ड) स्थानीय विषयको क्षेत्रगत तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अंडकन गरिसकेपछि क्षेत्रगत वा थिमगतको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धि स्तरको अंडको जोड}}{4 \times \text{मूल्यांकन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सदूङ्घ्य}} \times 100$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षरांकनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

११. उपलब्धि प्रतिशत र उपलब्धिस्तरको व्याख्या :

क्र.सं.	उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
१.	० - २०	E	ज्यादै कमजोर (Insufficient)
२.	२० - ४०	D	कमजोर (Below basic)
३.	४० - ६०	C	सामान्य (Basic)
४.	६० - ७५	B	राम्रो (Proficient)
५.	७५ - ९०	A	उच्च (Advanced)
६.	९० - १००	A ⁺	उत्कृष्ट (Excellent)

११.१. स्थानीय पाठ्यक्रमको कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अद्दक्का आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अद्दक्को जोड}}{8 \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको संख्या}} \times 100$$

११.२ स्थानीय पाठ्यक्रमको सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कन अभिलेख फाराम (कक्षा १-५)

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम, थर र ठेगना	जन्म मिति	हाम्रो पाठ्यक्रम	२ कृष्ण चर्यटन	२ पूर्वाधार	२ हाम्रो सम्बन्धित संस्कृत	२ हाम्रा चेता सम्पादक	२ जीविक विविधता	२ स्थानीय व्यवसाय तथा स्थानावलम्बन	२ स्थानीय सङ्घ सम्बन्ध	२ सामुदायिक स्वास्थ्य र सरकारी रोजगारी	२ व्यक्तित्व र रोजगारी	जम्मा

प्रत्येक विषयक्षेत्र अध्यापनको अन्त्यमा विद्यार्थीको स्तर अभिलेखीकरण गर्नुहोस् ।

कक्षा शिक्षक :

परीक्षा समिति :

प्रधानाध्यापक :

मिति:

मिति :

मिति :

११.३. विद्यार्थीको मूल्याङ्कन अभिलेख ढाँचा

विद्यार्थीको नाम :

कक्षा :

रोल नं :

विद्यालयको नाम :

सङ्केत नं :

शैक्षिक वर्ष :

उपस्थिति : विद्यालय सञ्चालन भएको दिन : उपस्थिति भएको दिन : प्रतिशत :

क्र.स.	विषय	पाठ्यधन्टा	सिकाइ उपलब्धि सङ्ख्या	स्तरअनुसार उपलब्धि सङ्ख्या	समग्र उपलब्धिस्तर
१.	स्थानीय पाठ्यक्रम			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	

नोट : स्थानीय विषयको प्रत्येक कक्षाको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सङ्ख्या ३६ हुनै पर्नेछ ।

कक्षा शिक्षक

परीक्षा समिति

प्रधानाध्यापक

मिति :

मिति :

मिति :

१२. सिकाइ उपलब्धिमा मूल्यांकन गरिने व्यवहारकुशल सिपहरूका अभिलेख तालिका

आधारभूत तह (कक्षा १-३) को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम २०७६ मा उल्लिखित व्यवहारकुशल सिपहरूका पाँच विस्तृत क्षेत्रअन्तर्गतका सिपहरूको विस्तृतीकरण र तिनको सम्भाव्य व्याख्याका आधारमा तयार गरिएको अभिलेख तालिका

विषयक्षेत्रहरू	व्यवहारकुशल सिपहरू	संख्या
१. हाम्रो पालिका	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, प्रयोग सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अनुशासन सिप, व्यक्तिगत लक्ष्य निर्धारण सिप, कार्यमा अग्रसरता सिप र दृश्य साक्षरता सिप।	१०
२. कृषि पर्यटन र पूर्वाधार	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, प्रयोग सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप र स्वअनुशासन सिप।	९
३. हाम्रो समुदाय र संस्कृति	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, प्रयोग सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वअनुशासन सिप, सांस्कृतिक र नैतिक सिप, समालोचनात्मक सिप र सहनशीलता र खुलापन सिप।	१२
४. हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, प्रयोग सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वअनुशासन सिप र सहनशीलता र खुलापन सिप।	१०
५. जैविक विविधता	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वअनुशासन सिप, सहनशीलता र खुलापन सिप र दृश्य साक्षरता सिप।	१०
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वअनुशासन सिप, स्वव्यवस्थापन सिप र सहनशीलता र खुलापन सिप।	१०
७. स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वव्यवस्थापन सिप, सहनशीलता र खुलापन सिप र समय व्यवस्थापन सिप	१०
८. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, रचनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वव्यवस्थापन सिप, सहनशीलता र खुलापन सिप र समय व्यवस्थापन सिप	१०
९. व्यक्तित्व र रोजगारी	सिकाइ सिप, सञ्चार सिप, सहकार्य सिप, सक्रियतापूर्वक सुन्ने सिप, चनात्मक सोच सिप, अग्रसरता सिप, दृश्य साक्षरता सिप, स्वव्यवस्थापन सिप, सहनशीलता र खुलापन सिप र समय व्यवस्थापन सिप	१०

नोट : हरेक विषयक्षेत्रबाट प्रत्येक विद्यार्थीले न्यूनतम ४० प्रतिशत व्यवहारकुशल सिपहरू हासिल गरेको हुनुपर्छ।

१३. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख

कक्षा १

हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा विषयको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख मापन तरिका :

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिका लागि दिइएका उपलब्धि सूचक विद्यार्थीले हाँसिल गरेका आधारमा अड्कन महलमा लेख्नुहोस् । तपाईंले थप सूचक प्रयोग गर्नुभएको भए सोही महलमा लेख्नुहोस् ।

कक्षा : १

वर्गः

विद्यार्थीको नामः

रोल नं.:

सङ्केत नं.:

विषयवस्तुको क्षेत्र (थिम)	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन			थप सहायतापछिको मूल्यांकन			मूल्यांकनका सम्भाव्य साधन
			सकेको/ नसकेको	मिति	अड्कन	सकेको/ नसकेको	मिति	अड्कन	
१. हाम्रो पालिका	१. आफू र आफ्ना साथीहरूको नाम र ठेगाना बताउन	१. आफ्नो परिचय दिन र ठेगाना बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो घरको ठेगाना अभिभावकसँग सोधेर कक्षाकोठामा प्रस्तुत गर्न							मौखिक प्रश्न
		३. नाम र ठेगाना थाहा पाउँदा हुने फाइदाहरू बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. जोडी समूहमा एकअर्काको परिचय (नाम र ठेगाना) दिन							अवलोकन
	२. आफ्नो घर तथा कक्षाकोठाको फैलावटको सामान्य व्याख्या र दिशा पहिचान गर्न	१. सानो-ठुलो, लामो-छोटो, तल-माथि, यता-उता, टाढा-नजिकको धारणा दिन							अवलोकन
		२. कक्षाबाहिरको वातावरणबाट सूर्योदय र सूर्यास्तको दिशाबोध गर्न							अवलोकन
		३. आफ्नो कक्षाकोठाको ढोका कुन दिशामा पर्छ							प्रश्नोत्तर
		४. कक्षाकोठाभित्रका भागहरूको दिशा छुट्याउन							प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो वडाभित्रको ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, विद्यालय / क्याम्पस / ४. विश्वविद्यालय, हाटबजारको महत्त्व बताउन	१. ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल / मठमन्दिर, नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो वडाभित्रका हाटबजारको महत्त्व बताउन							मौखिक प्रश्न
		३. आफ्नो वडाभित्रको विद्यालय / क्याम्पस / विश्वविद्यालयको महत्त्व बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. तिमो घर नजिकका विद्यालयहरूको नाम बताऊ ।							मौखिक अभिव्यक्ति
	५. आफ्नो घरको पारिवारिक संरचना तथा परिवारका	१. आफ्ना परिवारका सदस्यहरूको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्ना परिवारका सदस्यहरूको नाता सम्बन्ध बताउन							रुजुसूची
		३. आफ्ना परिवारका सदस्यहरूको काम बताउन							प्रश्नोत्तर

	सदस्यहरूको नाम र काम बताउन	४. आफ्नो घरको पारिवारिक साइगठानिक ढाँचा बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
२. कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार	१. आफ्नो घरको करेसामा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम बताउन र उपयोग गर्न	१. जाने-वुझेका खाद्यान्न, फलफूल र तरकारीका नाम बताउन २. खाद्यान्न, फलफूल र तरकारीको उपयोगिता बताउन ३. खाद्यान्न, फलफूल र तरकारीका टिपोट गरी सूची तयार गर्न ४. घर करेसा बारीमा उत्पादन हुने र नहुने कृषिजन्य वस्तुहरूको वर्गीकरण गर्न						प्रश्नोत्तर
	२. आफ्ना घरका घरपालुवा जनावर र पशुपक्षीहरूको नाम बताउन	१. घरपालुवा जनावर र पक्षीहरूको चित्र हेरेर फरक छुट्ट्याउन २. आफ्ना र छिमेकीका घरपालुवा जनावर तथा पक्षीको नाम भन्न ३. घरपालुवा जनावर तथा पशुपक्षीको सूची तयार गर्न ४. घरपालुवा जनावर तथा पशुपक्षीको वर्गीकरण गर्न						अवलोकन
	३. आफ्नो टोल तथा वरपर मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँहरूको नाम बताउन	१. चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्री हेरी मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँको नाम बताउन। २. आफ्नो टोल र छिमेकी टोलमा भएका मानिसहरू बढी जमघट हुने ठाउँको नाम भन्न ३. विद्यालयवरपरका मानिसहरू बढी जमघट हुने प्रमुख ठाउँहरूको नाम बताउन ४. विद्यालयवरपरका मानिसहरू बढी जमघट हुने प्रमुख ठाउँहरूसँग परिचित हुन						अवलोकन, रुजुसूची
	४. आफ्नो घरवरपर भइरहेका निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन	१. तस्विर र चित्र प्रदर्शनबाट निर्माण कार्यको अवधारणा बताउन। २. आफ्नो घर तथा विद्यालयवरपर भइरहेका निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन ३. आफुले भ्रमण गरेका स्थानमा भइरहेका निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन ४. तस्विर, चित्र तथा पोस्टरको प्रदर्शनबाट निर्माण कार्यको					प्रश्नोत्तर	

		अवधारणा बताउन							अभिव्यक्ति
३. हास्त्रो संस्कृति	१. आफू र आफ्नो परिवारको जातीय चिनारी बताउन	१. आफ्नो जातजाति, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. साथीहरूको जातजाति, प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा तथा धर्मसंस्कृतिको नाम भन्न							प्रश्नोत्तर
		३. तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीद्वारा विभिन्न जातजाति, चाडपर्व, वेशभूषा, धर्म र संस्कृतिको अवधारणा बताउन							अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		४. आआफ्नो घरपरिवारमा सोधेर आफ्नो प्रमुख चाडपर्व, वेशभूषा र धर्मसंस्कृतिको चिनारी दिन							अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
	२. आफ्नो पारिवारिक मूल्य र मान्यताअनुरूपको व्यवहारहरू प्रदर्शन गर्न	१. चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीद्वारा पारिवारिक मूल्यमान्यताहरूको अवधारणा बताउन							अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		२. चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीद्वारा सामूहिक खानपानको विषयमा बताउन							अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		३. अभिवादन, सम्मान, माया, हार्दिकता, स्वागत, विदाइ, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारी जस्ता पारिवारिक मूल्यमान्यताहरू बताउन।							मौखिक अभिव्यक्ति
		४. अभिवादन, सम्मान, माया, हार्दिकता, स्वागत, विदाइ, सामूहिक खानपान, जिम्मेवारीलाई अभिनय तथा भूमिका निवाह गरी देखाउन							अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
४. हास्त्र स्रोत र सम्पदाहरू	१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन २. विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन ३. विद्यालयको आसपासका प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन ४. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन	१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर	
		२. विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		३. विद्यालयको आसपासका प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन							मौखिक अभिव्यक्ति
	२. स्थानीय स्तरका मानव निर्मित	१. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको पहिचान गर्न							प्रश्नोत्तर
		२. विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न मानव निर्मित							प्रश्नोत्तर

		सम्पदाहरू	सम्पदाहरूको नाम बताउन								
			३. विद्यालयको आसपासका मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम बताउन								प्रश्नोत्तर
			४. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन								मौखिक अभिव्यक्ति
५. जैविक विविधता	१. आफू बसेको ठाउँवरपरका वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीहरूको पहिचान गरी नाम बताउन	१. समुदायमा रहेका वनस्पति तथा जडीबुटीहरूको पहिचान गर्न २. आसपासमा रहेका वनस्पति तथा जडीबुटीहरूको नाम बताउन। ३. समुदायमा रहेका जीवजन्तुहरूको पहिचान गर्न ४. आसपासमा रहेका जीवजन्तुहरूको नाम बताउन								मौखिक अभिव्यक्ति प्रश्नोत्तर मौखिक अभिव्यक्ति प्रश्नोत्तर	
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्नो घरवरपरका हाटबजार र पसलहरूको नाम बताउन	१. हाटबजार र पसलको धारणा बताउन २. टोल/वडा वा छिमेकी वडामा लाग्ने साप्ताहिक हाटको नाम बताउन ३. विद्यालय नजिकका हाटबजार वा विभिन्न प्रकारका पसलहरूको सूची तयार पार्न ४. हाटबजार तथा पसलहरूको उपयोगिता बताउन									मौखिक अभिव्यक्ति प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर मौखिक अभिव्यक्ति
	२. आफ्नो घर वा वरपर उत्पादन हुने तयारी वस्तुहरूको वर्गीकरण गर्न	१. आफ्ना घर वा वरपर उत्पादन हुने तयारी वस्तुहरूको नाम बताउन २. विद्यालय आसपासका स्थानहरूमा तयार पारिने वा उत्पादन हुने वस्तुहरूको नाम बताउन ३. बाँस वा काठबाट बनेका ३ वटा सामानहरूको नाम भन ४. घर तथा विद्यालय आसपासमा उत्पादित तयारी वस्तुहरूको वर्गीकरण गर्न									अवलोकन, प्रश्नोत्तर अवलोकन, प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन
	३. आफू बसेको घर निर्माणमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको नाम भन्न	१. तस्विर, चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शनबाट निर्माण कार्यको परिचय दिन २. निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको नाम बताउन									प्रश्नोत्तर अवलोकन, प्रश्नोत्तर

		३. विद्यार्थीहरू आफू बसेको घर निर्माणमा प्रयोग भएका निर्माण सामग्रीहरूको नाम बताउन ४. घर निर्माणमा प्रयोग भएका निर्माण सामग्रीहरूको उपयोगिता बताउन						अवलोकन, प्रश्नोत्तर
		१. आफ्नो समुदायभित्र का शिक्षण संस्थाका नाम र ठेगाना बताउन २. आफु पढ्ने विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन ३. आफ्नो समुदायभित्रका विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन ४. आफ्नो साथीहरू अध्ययन गर्ने समुदायभित्रका विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
७. स्थानीय सङ्घ संस्था र सेवा	१. आफ्नो समुदायभित्र का शिक्षण संस्थाका नाम र ठेगाना बताउन २. पैसा जम्मा गर्ने साधनको नाम बताउन ३. आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम बताउन	१. तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शनबाट विद्यालय वा शिक्षण संस्थाको परिचय दिन २. आफु पढ्ने विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन ३. आफ्नो समुदायभित्रका विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन ४. आफ्नो साथीहरू अध्ययन गर्ने समुदायभित्रका विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन १. आफ्नो घरमा पैसा जम्मा गर्ने साधनहरूको नाम बताउन २. तिम्रो आमाले पैसा के मा राख्नुहुन्छ ३. तिम्रो बाबाले पैसा के मा राख्नुहुन्छ ४. तस्विर, चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शनबाट पैसा जम्मा गर्ने साधन/संस्थाको जानकारी दिन १. सामाजिक तथा सरकारी कार्यालयहरूको सामान्य परिचय दिन २. सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम र ठेगाना बताउन ३. विभिन्न कार्यालयहरूको अवलोकन भ्रमणपश्चात् तिनीहरूको सम्बन्धमा आफ्नो अवधारणा बताउन ४. आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम बताउन						अवलोकन, प्रश्नोत्तर
		१. आफ्नो घरको कोठा र कक्षाकोठामा उत्पन्न हुने फोहोरको सङ्क्षिप्त जानकारी दिन २. घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न फोहोर ठिक ठाउँमा विसर्जन गर्न						प्रश्नोत्तर
८. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई		१. आफ्नो घरको कोठा र कक्षाकोठामा उत्पन्न हुने फोहोरको सङ्क्षिप्त जानकारी दिन २. घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न फोहोर ठिक ठाउँमा विसर्जन गर्न						अवलोकन, रुजुसूची

		३. घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न फोहोर विसर्जन गर्ने उपयुक्त तरिका बताउन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		४. उत्पन्न फोहोरलाई विसर्जन वा व्यवस्थापन गर्ने व्यक्ति / संस्था सङ्केत गर्ने						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
	२. आफ्नो घरमा खानेपानी सुदूरीकरण गर्ने र खान प्रयोग हुने भाँडाबर्तन तथा साधनहरू चिन्न र सरसफाइ गर्ने	१. घरमा खानेपानी र त्यसको सुदूरीकरणका लागि प्रयोगमा आउने भाँडाबर्तन तथा साधनहरूको नाम बताउन २. खानेपानी र त्यसको सुदूरीकरणका लागि प्रयोगमा आउने भाँडाबर्तन तथा साधनहरूको प्रयोग, सरसफाइ तथा जतन गर्ने ३. घरमा खानेपानी र त्यसको सुदूरीकरणका लागि प्रयोगमा आउने भाँडाबर्तन तथा साधनहरूको सूचि बनाउन ४. खानेपानी र त्यसको सुदूरीकरणका लागि काम गर्ने व्यक्ति / संस्था सङ्केत गर्ने						प्रश्नोत्तर
	३. घरमा पकाइने र तयारी अवस्थामा पाइने खानेकुराहरू चिन्न	१. घरमा पकाइने तथा तयारी अवस्थामा पाइने खानेकुराहरूको पहिचान गर्ने २. घरमा पकाइने र तयारी अवस्थामा पाइने आधारमा खानेकुराको सूचि तयार गर्ने ३. घरमा पकाइने र तयारी अवस्थामा पाइने आधारमा खानेकुराको वर्गीकरण गर्ने ४. स्थलगत भ्रमण गराई तत्काल पकाइएका र तयारी अवस्थामा प्रयोग गरिएका खानेकुराहरूको प्रकृति बताउन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
९. व्यक्तित्व र रोजगारी	१. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको पहिचान गर्ने	१. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको पहिचान गर्ने						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		२. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको आदर गर्ने						अवलोकन,

		४. आफ्नो टोलका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको प्रमुख काम बताउन						रुजुसूची प्रश्नोत्तर
	२. घरपरिवारका सदस्य, छिमेकी र साथी समूहमा गरिने अन्तरकिया र निकटता बताउन ।	१. घरायसी गतिविधिहरूको जानकारी दिन २. छिमेकी आफ्नो घरमा आउँदा हुने वार्तालाप/संवादको तरिका बताउन ३. कक्षामा कामको बाँडफाँडको तरिका बताउन ४. परिवारका सदस्यहरू, छिमेकीहरू तथा साथीहरूको भूमिकामा सरल प्रकृतिको अन्तरकियात्मक अभिनय वा भूमिका निर्वाह गर्न						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति प्रश्नोत्तर अवलोकन, रुजुसूची
	३. आफ्नो घर र गाउँटोलमा गरिने कामहरूको नाम भन्न	१. आफ्नो घर र गाउँटोलमा गरिने चारवटा कामहरूको नाम भन्न २. छिमेकीहरूले गर्ने कामहरू के के हुन् ३. विद्यार्थीको घरमा गरिने कामको नाम भन्न लगाउनुहोस् । ४. आफ्नो घर र गाउँटोलका मानिसहरूले घरबाहिर गर्ने अन्य तीनवटा कामहरूको नाम भन्न						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर

कक्षा २

हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा विषयको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख मापन तरिका :

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि का लागि दिइएका उपलब्धि सूचक विद्यार्थीले हाँसिल गरेका आधारमा अंडकन महलमा लेख्नुहोस् । तपाईंले थप सूचक प्रयोग गर्नुभएको भए सोही महलमा लेख्नुहोस् ।

कक्षा : २ वर्गः

विद्यार्थीको नाम :

रोल नं.:

सङ्केत नं.:

विषयवस्तुको क्षेत्र (थिम)	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन			थप सहायतापछिको मूल्यांकन			मूल्यांकनका सम्भाव्य साधन
			सकेको / नसकेको	मिति	अंडकन	सकेको / नसकेको	मिति	अंडकन	
१. हाम्रो पालिका	१. आफ्नो समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम, फैलावट र दिशा बताउन	१. चित्र, पोस्टर, पम्प्लेटको प्रदर्शनबाट समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको परिचय दिन							मौखिक अभिव्यक्ति
		२. समुदायमा रहेका सडक, गल्ली, गोरेटोको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		३. ती सडक, गल्ली, गोरेटोको फैलावट र दिशा बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. विद्यालय नजिकका सडक, गल्ली, गोरेटोको स्थलगत अवलोकन पश्चात् सामान्यतः लम्बाइ र चौडाइको जानकारी दिन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
	२. आफ्नो वडाभित्रको धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/ क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको नाम बताउन	१. आफ्नो वडाभित्रको धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/ क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. ती धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/ क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको सरल रेखांडकन गर्न							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. ती धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/ क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको दिशा बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. ती धार्मिक स्थलहरू, विद्यालय/ क्याम्पस/ विश्वविद्यालय, हाटबजारको सामान्य परिचय दिन							मौखिक अभिव्यक्ति
	४. आफ्ना समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूले गर्ने प्रमुख कार्यहरूको सूची प्रस्तुत गर्न	१. समुदायका अगुवा व्यक्तिहरूको नाम बताउन ।							प्रश्नोत्तर
		२. शिक्षकको मुख्य कामहरू भन्नुहोस्							प्रश्नोत्तर
		३. तिमो घरमा कक्षले केके काम गर्नुहन्छ							प्रश्नोत्तर
		४. अगुवा व्यक्तिहरूको भूमिका, प्रमुख पेसा र असल काम बताउन							प्रश्नोत्तर
२. कृषि पर्यटन	१. आफ्नो समुदायका	१. आफ्नो समुदायका खेतबारीमा उत्पादित कृषिजन्य							प्रश्नोत्तर

१. पूर्वाधार	खेतवारीमा उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम र समूह बताउन	वस्तुहरूको नाम बताउन									
		२. ती कृषिजन्य वस्तुहरूको समूह बताउन									प्रश्नोत्तर
		३. कृषिजन्य वस्तुहरूको महत्त्व बताउन									प्रश्नोत्तर
		४. प्रमुख कृषिजन्य वस्तुहरूको फाइदा बताउन									प्रश्नोत्तर
	२. आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको नाम र समूह बताउन	१. आफ्नो समुदायमा पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरूको नाम बताउन									प्रश्नोत्तर
	२. ती घरपालुवा पशुपक्षीहरूको समूह बताउन									प्रश्नोत्तर	
	३. घरपालुवा पशुपक्षीहरूको महत्त्व बताउन									प्रश्नोत्तर	
	४. मानिसहरू घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने आफ्नो वडाभित्रका प्रमुख स्थलहरूको उपयोगिता बताउन									प्रश्नोत्तर	
	३. आफ्नो वडाभित्र धेरै मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको सङ्ख्यात्कृत परिचय दिन	१. मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको महत्त्व बताउन									प्रश्नोत्तर
	२. ती स्थलहरूमा मानिसहरू घुमफिर तथा अवलोकन गर्न आउने प्रमुख कारणहरू बताउन									मौखिक प्रश्न	
	३. विद्यार्थीहरूले अवलोकन गरेका ठाउँको नाम, ठेगाना र मुख्य-मुख्य कुराहरू बताउन।									प्रश्नोत्तर	
	४. मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको परिचय बताउन									अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
	४. आफ्नो समुदायभित्रका निर्माणाधीन कार्यहरू र तिनको अवस्था बताउन	१. समुदायमा सञ्चालित विभिन्न निर्माणाधीन कार्यहरूको नाम बताउन									प्रश्नोत्तर
	२. ती निर्माणाधीन कार्यहरूको अवस्था बताउन									प्रश्नोत्तर	
	३. ती निर्माणाधीन कार्यहरूको महत्त्व बताउन									प्रश्नोत्तर	
	४. निर्माणाधीन कार्यहरूमध्ये कुनै एकको स्थलगत अवलोकनबाट भइरहेका कामको प्रगति बताउन									प्रश्नोत्तर	
३. हात्तो संस्कृति	१. चाडपर्व, वेशभूषा, धर्मसंस्कृति र खानपानका आधारमा जातीय चिनारी दिन	१. तिम्रो घरपरिवारले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू बताऊ									प्रश्नोत्तर
		२. तिम्रो छिमेकीले मनाउने चाडपर्व बताऊ									प्रश्नोत्तर
		३. चाडपर्वमा लगाउने पोसाकको नाम बताऊ									प्रश्नोत्तर
		४. तिम्रो घरमा खाइने प्रमुख खानाहरू बताऊ ?									प्रश्नोत्तर
	२. आफ्नो पारिवारिक मूल्य- मान्यताहरूको अवलम्बन र अभ्यास	१. चित्र, पोस्टर तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शनबाट पारिवारिक मूल्य- मान्यताहरूको सूचि बनाउन									मौखिक अभिव्यक्ति
		२. विद्यार्थी क्रियाकलापको अवलोकन गर्ने।									प्रश्नोत्तर

	गर्न	३. तिमी आफुभन्दा सानालाई कसरी सहयोग गर्छौ ? ४. तिमो साथीको घरमा अपनाउने कुनै ३ वटा पारिवारिक मूल्यहरू बताऊ						प्रश्नोत्तर
								प्रश्नोत्तर
४. हास्त्र स्रोत र सम्पदाहरू	१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता	१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
		२. विद्यार्थीका घरवरपर रहेका विभिन्न प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. विद्यालयको आसपासका प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
	२. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको उपयोगिता	१. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको पहिचान गर्न						प्रश्नोत्तर
		२. विद्यार्थीका घरवरपर रहेका मानव निर्मित विभिन्न सम्पदाहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. विद्यालयको आसपासमा रहेका मानव निर्मित सम्पदाहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
५. जैविक विविधता	१. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको पहिचान गर्न	१. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको पहिचान गर्न						मौखिक अभिव्यक्ति
		२. ती वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको सामान्य चित्राङ्कन गर्न						अवलोकन
		४. वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको सामान्य चित्राङ्कन गरी रङ भने						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्ना समुदायका हाटबजार तथा पसलबाट प्राप्त सेवाहरू	१. आफ्ना समुदायमा लाग्ने हाटबजारको नाम बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
		२. हाटबजारबाट प्राप्त सेवाहरू बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
		३. आफ्ना समुदायका पसलहरूको नाम बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न

		४. आफ्ना समुदायका हाटबजार तथा पसलबाट प्राप्त सेवाहरू						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
	२. आफ्नो समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय दिन	१. समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको सामान्य परिचय दिन २. ती घरेलु तथा साना उद्योगको नाम बताउन ३. घरनजिकको घरेलु उद्योगबाट तयार हुने वस्तुहरूको सूची बनाउन ४. समुदायमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगको महत्त्व बताउन						प्रश्नोत्तर	
	३. आफ्नो समुदायका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरू प्रस्तुत गर्न	१. समुदाय वा वरपरका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरूको नाम बताउन २. समुदायका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरूको सूची प्रस्तुत गर्न ३. आफ्नो समुदायका निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित कार्यहरूको नाम बताउन ४. निर्माण व्यवसायसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रकारका कामको उपयोगिता बताउन							प्रश्नोत्तर मौखिक अभिव्यक्ति
७. स्थानीय सङ्घ/ संस्था र सेवा	१. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको सङ्ग्रहित परिचय दिन	१. शिक्षण संस्थाको सङ्ग्रहित परिचय दिन २. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको नाम बताउन ३. आफ्नो समुदायभित्रका शिक्षण संस्थाको वर्गीकरण गर्न ४. शिक्षण संस्थाहरूको महत्त्व बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर मौखिक अभिव्यक्ति	
	२. परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैड्क/सहकारीहरूको नाम र ठेगाना बताउन	१. परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैड्क/सहकारीहरूको नाम र ठेगाना बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति	
	३. सहकारीहरूको चिनारी	२. परिवारसँग भएको पैसा जम्मा गर्ने बैड्क/ ३. सहकारीहरूको चिनारी						मौखिक अभिव्यक्ति	
	४. आफ्नो समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालयको नाम बताउन	४. बैड्क/सहकारी संस्थाहरूको सामान्य चिनारी दिन						मौखिक अभिव्यक्ति	
	२. समुदायमा रहेका सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको नाम							प्रश्नोत्तर	

	सामाजिक सङ्घ / संस्थाहरूको सङ्खिप्त परिचय दिन	बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
५.	(आमा समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, ज्येष्ठ नागरिक मञ्च, टोल विकास संस्था, क्लब जस्ता संस्थाहरू)	३. समुदायमा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ / संस्थाहरूको सङ्खिप्त परिचय दिन ४. ती सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ / संस्थाहरूको काम बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
६. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	१. आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा उत्पन्न हुने फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन गर्न २. आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा भएका सफा र फोहोर पानीको पहिचान गर्न ३. आफ्नो घर तथा समुदायमा उपलब्ध खानेकुराहरूको वर्गीकरण गर्न	१. समुदायमा व्यवस्थित र अव्यवस्थित रूपमा राखिएका वा थुपारिएका सामान तथा फोहोर मैलाहरूको चित्र प्रदर्शन गर्न २. कक्षाकोठा सफा राख्दा हुने फाइदा र वेफाइदाहरू बताउन ३. घर सफा राख्दा हुने फाइदा र वेफाइदाहरू बताउन ४. फोहोरलाई तोकिएको ठाउँमा व्यस्थापन गर्न १. पानीका स्रोतहरू बताउन २. सफा पानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्न ३. समुदाय तथा विद्यालयमा भएका सफा र फोहोर पानीको पहिचान गर्न ४. पानीका स्रोतहरू फोहोर हुने कारण बताउन १. आफ्नो घरमा बनाइने खानेकुराहरूको नाम बताउन २. आफ्नो घर तथा छिमेकमा पाइने विभिन्न खानेकुराहरूको नाम बताउन ३. उद्योगमा तयार गरिने खानेकुराहरूको नाम बताउन ४. आफ्नो घर तथा समुदायमा उपलब्ध खानेकुराहरूको वर्गीकरण गर्न (घरमा बनाइने र तयारी अवस्थामा पाइने आधारमा)							अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
९. व्यक्तित्व र रोजगारी	१. आफ्नो टोल तथा समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको	१. टोल र समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको नाम बताउन २. त्यस्ता ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको काम बताउन							प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर

	नाम बताउन र तिनीहरूलाई आदर गर्न	३. टोल र समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूलाई आदर गर्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	४. सत्कार तथा आदरको भाव जनाउने भूमिका निर्वाह गर्न							अवलोकन
	२. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा गरिने अन्तरक्रिया र निकटताको सम्बन्ध बताउन	१. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूको जानकारी दिन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		२. शिक्षक र विद्यार्थी बीच हुने अन्तरक्रिया र त्यसका सकारात्मक पक्षहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		३. परिवारका सदस्यहरू, छिमेकीहरू तथा साथीहरूको भूमिकामा सरल प्रकृतिको अन्तरक्रियात्मक अभिनय वा भूमिका निर्वाह गर्न						मौखिक अभिव्यक्ति
		४. अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रममा चासो तथा सहभागिता जनाउन						अवलोकन, रुजुसूची
	३. आफ्नो टोल तथा समुदायमा आय आर्जनका लागि गरिने कामको जानकारी दिन	१. आफ्नो टोल तथा समुदायमा आयआर्जनका लागि गरिने कामको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		२. टोल तथा समुदायमा आयआर्जनका लागि गरिने कामको पहिचान गर्न						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		३. आयआर्जनका लागि गरिने कामको महत्व बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति
		४. आयआर्जनका लागि गरिने कामको जानकारी दिन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति

कक्षा ३

हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा विषयको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख मापन तरिका :

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिका लागि दिइएका उपलब्धि सूचक विद्यार्थीले हाँसिल गरेका आधारमा अंडकन महलमा लेख्नुहोस् । तपाईंले थप सूचक प्रयोग गर्नुभएको भए सोही महलमा लेख्नुहोस् ।

कक्षा : ३ वर्गः

विद्यार्थीको नाम :

रोल नं.:

सङ्केत नं.:

विषयवस्तुको क्षेत्र (थिम)	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन			थप सहायतापछिको मूल्यांकन			मूल्यांकनका सम्भाव्य साधन
			सकेको/ नसकेको	मिति	अंडकन	सकेको/ नसकेको	मिति	अंडकन	
१. हाम्रो पालिका	१. आफ्नो वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना र मुख्य-मुख्य सडकहरूको सामान्य रेखांडकन गर्न	१. आफ्नो वडाको भौगोलिक फैलावट, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		३. सडकको रेखांडकनका लागि आवश्यक सामग्रीको नाम बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. सडकको रेखांडकन गर्न र क्षेत्रफल पत्ता लगाउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	२. आफ्नो वडाभित्रको ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता र मुख्य-मुख्य विशेषताहरू बताउन	१. आफ्नो वडाभित्रको ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल, मठमन्दिरको उपयोगिता बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. विद्यालयको उपयोगिता बताउन							प्रश्नोत्तर
		३. हाटबजारको उपयोगिता बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारका विशेषताहरू बताउन							प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो वडा कार्यालयको राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचनाको सङ्केतिपत्र जानकारी दिन	१. आफू बसेको वडाको वडा नम्बर बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफू बसेको वडा कार्यालयको प्रमुखको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		३. वडा कार्यालयको प्रशासनिक प्रमुखको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. वडा कार्यालयमा रहने जनप्रतिनिधिहरूको सङ्ख्या बताउन							प्रश्नोत्तर
२. कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार	१. आफ्नो समुदायभित्र कृषि तथा पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनको	१. समुदायभित्रका कृषि तथा पशुपालन व्यवसायहरूको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. ती कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा लगानीका पक्षहरू बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न

	उत्पादन प्रणाली बताउन ।	३. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायमा उत्पादनको तरिका बताउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. अवलोकन भ्रमण गरी तयार पारिएको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
२. मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने आफ्ना वडाभित्रका प्रमुख स्थलहरूको मुख्य मुख्य विशेषताहरू पहिचान गर्न ।	१. मानिसहरूले घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने आफ्ना वडा भित्रका प्रमुख स्थलहरूको नाम बताउन								प्रश्नोत्तर
	२. आफूले अवलोकन गरेका त्यस्ता कुनै ऐटा स्थलको विशेषताहरू बताउन								प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो परिवारले अवलोकन गरेका त्यस्ता कुनै ऐटा स्थलको विशेषताहरू बताउन								प्रश्नोत्तर
	४. मानिसहरूले बढीजसो घुमफिर तथा अवलोकन गर्ने प्रमुख स्थलहरूको विशेषताहरू बताउन								प्रश्नोत्तर
४. सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यमा उत्सुकता जनाउन र सहयोग गर्न	१. टोलमा भइरहेका सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन								प्रश्नोत्तर
	२. आफूले सहभागिता जनाई सहयोग पुऱ्याएका सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यहरूको नाम बताउन								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	३. सामुदायिक विकास तथा निर्माण कार्यमा सहभागी भई काम गर्दाका अनुभवहरू बताउन								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	४. त्यस्ता विकास तथा निर्माण कार्यहरूको क्षेत्र अवलोकन भ्रमणबाट सिकेका कुराहरू बताउन								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
३. हात्तो संस्कृति	१. आफ्नो वडाभित्रको जातीय चिनारी बताउन ।	१. समुदायमा रहेका जातजाति र तिनीहरूले मनाउने चाडपर्वको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. तिनीहरूको समुदायमा प्रचलित खानपानको नाम बताउन ।							प्रश्नोत्तर
		३. समुदायमा रहेका विभिन्न जातजाति र तिनका प्रचलित वेशभूषाको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		४. समुदायमा बसोबास गर्ने जातजाति र तिनीहरूले अपनाएका धर्मसंस्कृतिको सङ्क्षिप्त जानकारी दिन							प्रश्नोत्तर
	२. पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको अवलम्बन गरी अन्यसँग तुलना गर्न	१. विभिन्न जातजातिका आफ्ना प्रचलनअनुसारका पारिवारिक मूल्य मान्यताहरू बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो घरमा आउने पाहुनालाई स्वागत् सम्मान							प्रश्नोत्तर

	(आफ्ना परिवार र समुदायबिच)	गर्ने तरिका बताउन							
		३. आफ्ना परिचित नातेदारहरू, जेठापाका तथा समुदायका अगुवा व्यक्तित्वहरूलाई सम्मान, स्नेह र शिष्ट व्यवहार प्रदर्शन गर्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
		४. आफ्नो र अन्य परिवारको पारिवारिक मूल्य मान्यताहरूको तुलना गर्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
४. हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	१. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न	१. हाम्रा प्रमुख प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको नाम बताउन २. वनजडगलको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन ३. जडीबुटी प्रयोगका क्षेत्रहरू बताउन ४. स्थानीय सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर	
	२. मानव निर्मित स्थानीय सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रयोग गर्न	१. मानव निर्मित हाम्रा स्थानीय सम्पदाहरूको नाम बताउन २. खेलमैदानको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन ३. रिसोर्ट प्रयोगका क्षेत्रहरू बताउन ४. स्थानीय मठमन्दिरको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर	
५. जैविक विविधता	१. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु तथा जडीबुटीको संरक्षण र सदुपयोग गर्न	१. समुदायमा पाइने वनस्पति र जडीबुटीको उपयोगिता बताउन २. समुदायमा पाइने जीवजन्तुको उपयोगिता बताउन ३. समुदायमा पाइने जीवजन्तुको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन ४. समुदायमा पाइने वनस्पति र जडीबुटीको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्नो समुदाय वा क्षेत्रभित्रका हाटबजार र पसलहरूको वर्गीकरण गर्न	१. आफ्नो समुदायमा लाग्ने स्थानीय हाटबजारहरूको नाम बताउन । २. आफ्नो समुदायमा सञ्चालित पसलहरूको नाम बताउन ३. समय र स्थानका आधारमा स्थानीय हाटबजारको						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक	

		वर्गीकरण गर्न						प्रश्न
		४. वस्तुको सङ्ख्या र व्यापारको फैलावटका आधारमा पसलको वर्गीकरण गर्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	२. आफ्नो वडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरू र तिनका सेवाहरूको जानकारी दिन	१. तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने वडाभित्रका घरेलु तथा साना उद्योगहरूको नाम बताउन २. चित्र, पोस्टर तथा अन्य स्रोतसामग्रीका आधारमा तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरूको सूची तयार गर्न ३. आफूले तयार पारेका सूचीबाट समुदायमा भएका घरेलु तथा साना उद्योगहरूलाई वर्गीकरण गर्न ४. वडाभित्र तयारी वस्तु उत्पादन गर्ने घरेलु तथा साना उद्योगहरूले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी दिन					प्रश्नोत्तर	
	३. आफ्नो समुदायका निर्माण व्यवसायी र तिनका कार्यहरूको जानकारी दिन	१. चित्र, पोस्टर तथा आफूलाई जानकारी भएको आधारमा समुदायका निर्माण व्यवसायीहरूको सूची तयार गर्न। २. आफ्नो समुदायभित्रका निर्माण व्यवसायीले गर्ने नाम बताउन ३. आफ्नो समुदायभित्रका निर्माण व्यवसायीले गर्ने कार्यहरू बताउन ४. निर्माण व्यवसायीले गर्ने कामको महत्व बताउन					अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
७. स्थानीय सङ्घ/ संस्था र तिनको सेवा	१. आफ्नो समुदायभित्र का शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	१. विद्यालयले दिने सेवाहरू बताउन २. निजीस्तरका सिपमूलक तालिम केन्द्रहरूले दिने सेवाहरू बताउन ३. क्याम्पसले दिने सेवाहरूबताउन ४. शिक्षण संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
	२.	१. पैसा जम्मा गर्ने बैडक तथा सहकारी संस्थाहरूको नाम र ठेगाना बताउन २. बैडकले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन ३. सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन ४. आफ्नो समुदायभित्रका निर्माण व्यवसायीले गर्ने						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर मौखिक प्रश्न

		कार्यहरूको फरक बताउन						
८. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	३. आफ्नो बडामा रहेका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले दिने सेवाहरू बताउन	१. आमा समूहले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन						मौखिक प्रश्न
		२. बडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. ज्येष्ठ नागरिक मञ्चले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन						मौखिक प्रश्न
		४. टोल विकास संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
९. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई	१. आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कारणहरू बताउन	१. आफ्नो घर, घरवरिपरि र विद्यालय परिसरमा फोहोर उत्पन्न हुने कारणहरू बताउन।						प्रश्नोत्तर
		२. ती फोहोरहरूलाई व्यवस्थापन गर्ने उपायहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. पानी सफा गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. पानीका स्रोतहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
	२. आफ्नो समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा पानीको प्रयोग गर्न	१. समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा पानीको प्रयोग गर्न						प्रश्नोत्तर
		२. समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा पानीको प्रयोग गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर रुजुसूची
		३. समुदाय र विद्यालयमा उपलब्ध सफा पानीको प्रयोग नगर्दा हुने बेफाईदा बताउन						प्रश्नोत्तर अवलोकन,
		४. सफा खानेपानीको प्रयोगबाट स्वास्थ्यमा हुने फाईदाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो घर तथा समुदायमा तयार हुने प्रचलित खानाहरूको वर्गीकरण गर्न	१. आफ्नो घर तथा समुदायमा प्रचलित खानाहरूको नाम बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. खानाका परिकारहरूलाई कक्षामा छलफल गरी सूची तयार गर्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. खानाका परिकारहरूलाई अधिक र न्यून पौष्टिक तत्वका आधारमा वर्गीकरण गर्न						
		४. स्वस्थ खानाको प्रयोगले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने लाभ बताउन						प्रश्नोत्तर

९. व्यक्तित्व र रोजगारी	१. आफ्नो वडामा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरू को नाम र तिनीहरूलाई गरिने आदरका तरिकाहरू बताउन २. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन	१. समुदायमा रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		२. आदर तथा सम्मानबोधक शब्दहरू भन्न						
		३. सामाजिक सङ्घ/संस्थाका प्रमुखको काम बताउन						
		४. स्थानीय ख्यातिप्राप्त व्यक्तित्वहरूले गर्ने कामहरू बताउन						
	३. आफ्नो वडामा आयआर्जनका लागि गरिने काम बताउन	१. विद्यालय तथा समुदायका गतिविधिहरूको जानकारी दिन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		२. शिक्षक र विद्यार्थीविच हुने अन्तरकिया त्यसका सकारात्मक पक्षहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
		३. विद्यालय तथा समुदायका सदस्यहरू तथा साथीहरूको भूमिकामा सरल प्रकृतिका अन्तरकियात्मक अभिनय वा भूमिका निर्वाह गर्न						मौखिक अभिव्यक्ति
		४. अन्तरकियात्मक कार्यक्रममा साथीहरूको चासो तथा सहभागिताको अवलोकन गर्न						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
	४. आफ्नो वडामा आयआर्जनका लागि गरिने काम बताउन	१. समुदायका मानिसहरूले आयआर्जनका लागि गर्दै आएका व्यवसायहरूको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर
		२. ती व्यवसायीहरूको कार्यबाट आयआर्जनका स्रोतहरू पहिचान गर्न						प्रश्नोत्तर
		३. आफ्नो वडामा आयआर्जनका लागि गरिने कामको महत्व बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. आफ्नो वडाभित्र आय आर्जनका लागि गर्न सकिने कामहरूको सूची बनाउन						अवलोकन, रुजुसूची

कक्षा ४

हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा विषयको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख मापन तरिका :

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि का लागि दिइएका उपलब्धि सूचक विद्यार्थीले हाँसिल गरेका आधारमा अंडकन महलमा लेख्नुहोस् । तपाईंले थप सूचक प्रयोग गर्नुभएको भए सोही महलमा लेख्नुहोस् ।

कक्षा : ४ वर्गः

विद्यार्थीको नाम :

रोल नं.:

सङ्केत नं.:

विषयवस्तुको क्षेत्र (थिम)	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन		थप सहायतापछिको मूल्यांकन		मूल्यांकनका सम्बाव्य साधन
			संकेतको संख्या	मिति	संकेतको संख्या	मिति	
१. हाम्रो पालिका	१. आफ्नो र छिमेकी वडाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी २. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सङ्कहरूको सङ्केत र नक्साङ्कन	१. आफू बसेको वडाको क्षेत्रफल र सिमाना बताउन					प्रश्नोत्तर
		२. आफू बसेको वडाले छुने छिमेकी वडा नम्बरको जानकारी दिन					प्रश्नोत्तर
		३. नियामक सङ्केतका कुनै ३ वटा उदाहरणहरू बताउन					प्रश्नोत्तर
		४. नक्साङ्कन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू बताउन					प्रश्नोत्तर
		१. सङ्क तथा बाटाघाटाको नक्साङ्कन गर्दा हुने फाइदाहरू बताउन					प्रश्नोत्तर
		२. नक्साङ्कन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुरा बताउन					प्रश्नोत्तर
		३. सङ्क तथा बाटाघाटाको सामान्य रूपमा नक्साङ्कन गर्न					प्रश्नोत्तर
		४. मार्गदर्शक संक्तहरूको प्रयोग गर्दा हुने ३ वटा फाइदा बताऊन					अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति ।	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका कुनै ५/५ जातजातिको नाम बताउन					प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेको जातजातिको परिचय बताउन					प्रश्नोत्तर
		३. मानिसको चालचलन फरकफरक हुनाका कुनै ३ वटा कारणहरू बताउन					प्रश्नोत्तर
		४. अवलोकन भ्रमणबाट थाहा पाएका कुनै ५ जातजातिहरूको नाम बताउन					प्रश्नोत्तर
	४. आफ्नो र छिमेकी	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका कुनै ३ वटा धार्मिक					प्रश्नोत्तर

	वडाभित्र रहेका ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थल/मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको नाम र ठेगाना	स्थल वा मठमन्दिरको नाम र ठेगाना बताउन २. आफू अध्ययन गर्नेवाहेकका कुनै ४ वटा विद्यालयको नाम र ठेगाना बताउन ३. मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको उपयोगिता बताउन ४. मठमन्दिर, विद्यालय र हाटबजारको ४/४ वटा विशेषताहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
	५. आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधि र वडा सचिवको काम कर्तव्य तथा अधिकार	१. वडा अध्यक्षको ३ वटा काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन २. वडा सदस्यको ३ वटा काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन ३. वडा अध्यक्ष र वडा सचिवको कामको फरक बताउन ४. वडा सचिवको ३ वटा काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	६. आफ्नो वडा कार्यालयका प्रमुख सेवाहरू	१. वडावाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाहरूको सङ्खिप्त जानकारी बताउन २. वडावाट प्राप्त हुने सेवासुविधाको सूची तयार पार्न ३. आफू र आफ्ना अभिभावकले वडा कार्यालयवाट लिएका सेवा सुविधाहरू बताउन ४. वडाको नागरिक वडापत्रमा उल्लेख भएका कुनै ५ वटा प्रमुख सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर
२. कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरू पहिचान गर्ने र उत्पादन प्रक्रिया बताउन २. आफ्नो र छिमेकी वडाक्षेत्रभित्र पाइने मुख्य मुख्य घरपालुवा पशुपक्षीहरूको पहिचान र उत्पादन प्रक्रिया बताउन	१. आफ्नो वडाभित्र उत्पादित मुख्य ५ वटा कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम बताउन २. छिमेकी वडाभित्र उत्पादित मुख्य ५ वटा कृषिजन्य वस्तुहरूको नाम बताउन ३. कागती तथा धान उत्पादन गर्ने तरिका बताउन ४. च्याउ उत्पादन गर्ने तरिका बताउन १. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र पाइने घरपालुवा जनावरहरूको सूची तयार पार्न २. कुखुरा पालन व्यवसायबाट मासु तथा अन्डा उत्पादन गर्ने तरिका बताउन ३. कुखुरा पालन व्यवसायबाट हुने फाईदा बताउन ४. पशुपालन व्यवसायबाट उत्पादन हुने चिजहरूको नाम						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर

		बताउन							
३. आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रभित्रमा धेरै मानिसहरू धुमफिर गर्ने मुख्य-मुख्य स्थलहरूको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन	१. धेरै मानिसहरूले धुमफिर गर्ने आफ्नो वडाभित्रका मुख्य ३ वटा स्थलहरूको नाम बताउन २. ती स्थलहरूमध्ये आफूले भ्रमण गरेका कुनै २ वटा स्थलको सङ्केत जानकारी दिन ३. आफ्ना छिमेकी वडाभित्रका त्यस्ता महत्वपूर्ण स्थलहरूको नाम भन्न ४. ती स्थलहरूलाई कसरी उपयोग गरिन्छ ? भन्ने कुरा बताउन							प्रश्नोत्तर	
									प्रश्नोत्तर
									अवलोकन, मौखिक प्रश्न
									अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	४. आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रमा भइरहेका मुख्य-मुख्य विकास निर्माण कार्यहरूको अवलोकन गरी सहभागिता जनाउन	१. आफ्नो वडाभित्र भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरूमध्ये कुनै ३ वटाको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर	
		२. आफ्ना छिमेकी वडाभित्र भइरहेका विकास निर्माण कार्यहरूमध्ये कुनै ३ वटाको नाम बताउन						प्रश्नोत्तर	
		३. आफूले प्रत्यक्ष देखेका ५ वटा विकास निर्माण कार्यको सूची बनाउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
		४. आफूले सेवा लिएका वा लाभान्वित भएका ५ वटा विकास निर्माण कार्यको जानकारी दिन।						प्रश्नोत्तर	
३. हाम्रो समुदाय र संस्कृति	१. आफू रहेको वडा र छिमेकी वडाका घरपरिवार तथा विद्यालयका साथीहरूको जातीय चिनारी बताउन २. (पहिरन, धर्म, संस्कार र खानपानका आधारमा)	१. आफू बसेको वडाभित्रका विभिन्न जातजातिहरूको सूची तयार पार्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
		२. आफू बसेको वडाभित्रका कुनै ५ जातजातिको पहिरनको सूची तयार पार्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
		३. आफू बसेको वडाभित्रका मानिसहरूले अवलम्ब गरेका कुनै ३ वटा धर्मको नाम भन्न						प्रश्नोत्तर	
		४. आफू बसेको वडाभित्रका मानिसहरूको खानपानका परिकारहरू बताउन						प्रश्नोत्तर	
४. हाम्रा स्रोत र सम्पदाहरू	१. आफ्नो र छिमेकी वडाका प्राकृतिक सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण ।	१. आफूले प्रयोग गरिआएका कुनै ५ वटा प्राकृतिक सम्पदाको सूची तयार पार्न						प्रश्नोत्तर	
		२. समूहगत कक्षामागरिएको छलफल पछि प्राकृतिक सम्पदाको उपयोगिता र संरक्षणको बताउन						प्रश्नोत्तर	
		३. आफू बसेको वडामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको उपयोगिता बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न	

		४. छिमेकी वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	३. आफ्नो र छिमेकी वडाका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता र संरक्षण	१. आफू बसेका र छिमेकी वडामा रहेका कुनै ५ वटा मानव निर्मित सम्पदाहरूको सूची तयार पान २. समूहगत कक्षामागरिएको छलफल पछि मकाव निर्मित सम्पदाको उपयोगिता र संरक्षणको बताउन ३. आफू बसेका र छिमेकी वडामा रहेका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन। ४. ती मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न
५. जैविक विविधता र जडीबुटी	४. समुदायमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको उपयोगिता र संरक्षण	१. स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति तथा जडीबुटीको उपयोगिता बताउन २. स्थानीय स्तरमा पाइने जीवजन्तुको उपयोगिता बताउन ३. आफूले देखेका र चिनेका कुनै ५ वटा जडीबुटीको नाम भन्न ४. स्थानीय स्तरमा पाइने वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीहरूको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्नो र छिमेकी वडा क्षेत्रभित्रका स्थानीय व्यवसायहरूको सूची तयार पान २. आफ्नो परिवार तथा आफन्त संलग्न कुनै ५ वटा व्यवसायहरूको नाम बताउन ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका स्थानीय व्यवसायहरूको नाम बताउन ४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका ५ वटा स्थानीय व्यवसायहरूको नाम बताउन २. स्वावलम्बनका लागि आवश्यक सिपहरू पहिल्याउन	१. आफूले देखेका र जानेका स्थानीय व्यवसायहरूको सूची तयार पान २. आफ्नो परिवार तथा आफन्त संलग्न कुनै ५ वटा व्यवसायहरूको नाम बताउन ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका स्थानीय व्यवसायहरूको नाम बताउन ४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका ५ वटा स्थानीय व्यवसायहरूको नाम बताउन १. व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने ३ वटा सिपहरू बताउन २. व्यवसायबाट आयआर्जन गरी आत्मनिर्भर बन्ने तरिकाहरू बताउन ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका ५ जना स्थानीय सफल						अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न मौखिक प्रश्न मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक

		व्यवसायीहरूको नाम बताउन						प्रश्न
७. स्थानीय सङ्घ/ संस्था र सेवा	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका विद्यालयहरूका उद्योग व्यवसायको नाम बताउन	४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका व्यवसायीहरूका उद्योग व्यवसायको नाम बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		१. शिक्षण संस्थाको सङ्ग्रहालय परिचय बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका कुनै ५ वटा विद्यालयहरूको नाम र ठेगाना बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. विद्यालयले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू बताउन।						प्रश्नोत्तर
		४. क्याम्पसले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू बताउन।						प्रश्नोत्तर
	२. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका वैद्यक तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन।	१. वैद्यक तथा सहकारी संस्थाको छोटो परिचय दिन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. आफूले भ्रमण गरेको कुनै वैद्यक तथा सहकारी संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. वैद्यकले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	१. सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको परिचय दिन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. आफूले भ्रमण गरेको कुनै एक सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरूको जानकारी दिन						
		४. सरकारी कार्यालयहरूले प्रदान गर्ने कुनै तीनवटा सेवाहरूको जानकारी दिन						प्रश्नोत्तर
८. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ	१. आफ्नो वरिपरि तथा सार्वजनिक स्थलहरूको सरसफाइ गर्न	१. विद्यालयवरपरको सरसफाइ अभियानमा विद्यार्थी संलग्नताको महत्व स्पष्ट पार्न						प्रश्नोत्तर
		२. फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका स्थलहरूको सरसफाइ अभियानमा संलग्नता जनाउन						अवलोकन, रुजु सूची
		४. सरसफाइ अभियानमा सहभागी हुँदाको अनुभव बताउन।						प्रश्नोत्तर
	२. स्वच्छ र सुरक्षित	१. पानीका स्रोतको सरसफाइ अभियानमा संलग्नता जनाउन						अवलोकन, रुजु सूची

	खानेपानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्न	२. पानीका स्रोतमा फोहोर मैला गर्दा हुने बेफाइदाहरू बताउन ३. स्वच्छ, र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्न ४. पानीका मुहान सरसफाई अभियानमा सहभागी हुँदाको अनुभव बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति अवलोकन, रुजु सूची अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति
१. व्यक्तित्व र रोजगारी	१. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र रहेका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी गरी उनीहरूले पुऱ्याएका सामाजिक योगदान बताउन २. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरू मा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र आयआर्जनका लागि गरिने कामहरू बताउन	१. आफूले सुनेजानेका ५ जना चर्चित खेलाडीको नाम बताउन २. स्थानीय स्तरमा चर्चित खेलाडीहरूको नामबाटी तयार पार्न ३. ती खेलाडीहरूले पुऱ्याएका २ वटा सामाजिक योगदान बताउन ४. स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार बन्ने कुनै ५ वटा व्यवसाय बताउन						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
		१. सामुदायिक गतिविधिमा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन २. सामुदायिक गतिविधिमा स्वयंसेवकको भूमिका निर्वाह गर्न ३. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्रका सामुदायिक गतिविधिहरूमा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन ४. सामुदायिक गतिविधिमा हुने समूह कार्यमा सहभागी हुन						अवलोकन, रुजु सूची अवलोकन, रुजु सूची अवलोकन, रुजु सूची अवलोकन, रुजु सूची
		१. आयआर्जन हुने प्रमुख व्यवसायको नाम बताउन २. सिलाइ बुनाइबाट आयआर्जन हुने तरिकाहरू बताउन ३. वाइरिड, प्लम्बिङ आदि व्यवसायबाट आयआर्जन गरिरहेका कुनै ३ व्यक्तिहरूको नाम बताउन ४. आफ्नो र छिमेकी वडाभित्र आयआर्जनका लागि गरिएका कामहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर मौखिक अभिव्यक्ति मौखिक अभिव्यक्ति

कक्षा ५

हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा विषयको विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख मापन तरिका :

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि का लागि दिइएका उपलब्धि सूचक विद्यार्थीले हाँसिल गरेका आधारमा अंडकन महलमा लेख्नुहोस् । तपाईंले थप सूचक प्रयोग गर्नुभएको भए सोही महलमा लेख्नुहोस् ।

कक्षा : ५ वर्गः

विद्यार्थीको नाम :

रोल नं.:

सङ्केत नं.:

विषयवस्तुको क्षेत्र (थिम)	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछिको मूल्यांकन			थप सहायतापछिको मूल्यांकन			मूल्यांकनका सम्भाव्य साधन
			सकेको/ नसकेको	मिति	अंडकन	सकेको/ नसकेको	मिति	अंडकन	
१. हाम्रो पालिका	१. आफ्नो नगरपालिका को भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमानाको सामान्य जानकारी	१. आफ्नो नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था, क्षेत्रफल र सिमाना बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य सडक र तिनको नक्साको सामान्य रूपरेखा र तथ्यहरूको सङ्केत	२. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मुख्य-मुख्य सडकहरूको नाम भन्न						प्रश्नोत्तर
		३. नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सडकको रूपरेखा बताउन	३. नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सडकको रूपरेखा बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. नक्सामा सडकको सङ्केत चिन्ह देखाउन	४. नक्सामा सडकको सङ्केत चिन्ह देखाउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न जातजातिको अवस्था	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका कुनै १० वटा जातजातिहरूको नाम बताउन							प्रश्नोत्तर
		२. आफ्नो नगर क्षेत्रभित्रका जातजाति र तिनले बोल्ने भाषाको सूची बनाउन	२. आफ्नो नगर क्षेत्रभित्रका जातजाति र तिनले बोल्ने भाषाको सूची बनाउन						प्रश्नोत्तर
		३. मानिसको चालचलन फरकफरक हुनाका कुनै ३ वटा कारणहरू बताउन	३. मानिसको चालचलन फरकफरक हुनाका कुनै ३ वटा कारणहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. अवलोकन भ्रमणबाट पता लगाएका जातजातिहरूको सूची तयार पार्न	४. अवलोकन भ्रमणबाट पता लगाएका जातजातिहरूको सूची तयार पार्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मुख्य-मुख्य ऐतिहासिक स्थलहरू, मठमन्दिर, शिक्षालय, हाटबजारको पहिचान गरी	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ऐतिहासिक स्थलहरूको सूची बनाउन							अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. यस्ता ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको महत्त्व बताउन	२. यस्ता ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको महत्त्व बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. कुनै ३ वटा मठमन्दिरको नाम र ठेगाना बताउन	३. कुनै ३ वटा मठमन्दिरको नाम र ठेगाना बताउन						प्रश्नोत्तर

	तिनको महत्व प्रस्त पार्न	४. मठमन्दिर, विद्यालय, हाटबजारको उपयोगिता बताउन						प्रश्नोत्तर
५. पालिकाभित्रका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरू र तिनका काम, कर्तव्य र अधिकार	१. नगर प्रमुखको काम, कर्तव्य तथा अधिकार बताउन २. प्रशासकीय प्रमुखको काम, कर्तव्य तथा अधिकार बताउन ३. नगर उपप्रमुखको काम, कर्तव्य तथा अधिकार बताउन ४. नगर शिक्षा शाखा प्रमुखको काम, कर्तव्य तथा अधिकार बताउन							प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न
								प्रश्नोत्तर
								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
								प्रश्नोत्तर
६.आफ्नो नगरपालिका को कार्यालयबाट उपलब्ध प्रमुख सेवाहरू	१. नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधाहरू बताउन २. अभिभावकले नगरपालिकाबाट लिएका सेवासुविधाहरू बताउन ३. नगरपालिकाको नागरिक वडापत्रमा उल्लेख भएका कुनै ५ वटा प्रमुख सेवाहरू बताउन ४. आफ्नो नगरपालिकाको कार्यालयबाट उपलब्ध प्रमुख सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर	
								प्रश्नोत्तर
								प्रश्नोत्तर
								प्रश्नोत्तर
२. कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार	१.आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको पहिचान गर्न वस्तुहरूको पहिचान र तिनको विक्रीवितरणका लागि बजार व्यवस्थापनको अवस्था	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित कृषिजन्य वस्तुहरूको पहिचान गर्न २. नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित मुख्य-मुख्य कृषिजन्य वस्तुहरूको सूची तयार पार्न ३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका कृषिजन्य वस्तुहरू विक्रीवितरण हुने व्यापारिक केन्द्रको नाम बताउन ४. ती केन्द्रहरूमा भौतिक सुधारका लागि थप गर्नु पर्ने कुराहरू भन्न					प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न	
								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
								अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	२. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू, तिनबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनको बजार व्यवस्थापन	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा जनवारहरूको सूची तयार पार्न २. घरपालुवा पशुपक्षीहरूको विक्रीवितरणमा देखिएका कुनै ३ वटा समस्याहरू बताउन ३. घरपालुवा पशुपक्षीहरू र तीनबाट उत्पादित वस्तुहरू विक्रीवितरण हुने व्यापारिक केन्द्रहरूको अवस्था बताउन					प्रश्नोत्तर	
								प्रश्नोत्तर
								प्रश्नोत्तर

		४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने घरपालुवा पशुपक्षीहरू, तिनबाट उत्पादित वस्तुहरू र तिनको बजार व्यवस्थापन						प्रश्नोत्तर
	३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा धेरै मानिसहरू घुमफिर गर्ने प्रमुख स्थलहरूको पहिचान, उपयोग र संरक्षण गर्ने	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सिमसार क्षेत्रहरूको नाम र ठेगाना बताउन २. नगरपालिका क्षेत्रभित्र मानिसहरू घुमफिर गर्ने स्थलहरूको उपयोगिता बताउन ३. ती स्थलहरूको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन ४. सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षणमा स्थानीय सरकारले गरेका प्रमुख ५ वटा प्रयासहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न अवलोकन, मौखिक प्रश्न
	४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा तत्काल भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरू बताउन र आफूले सक्ने सहयोग पुऱ्याउन	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मुख्य ५ वटा विकास निर्माण कार्यहरू बताउन २. आफु सहभागी भएको कुनै ५ वटा विकास निर्माण कार्यको नाम बताउन ३. विकास निर्माण कार्यमा आफ्नो तर्फबाट पुग्ने सहयोग बताउन ४. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रमा भइरहेका विकास निर्माणका कार्यहरू बताउन र आफूले सक्ने सहयोग पुऱ्याउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
३. हास्त्रो समुदाय र संस्कृति	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजाति, धर्म-संस्कृति, चालचलन, वेशभूषा तथा खानपानका विषयमा बताउन र ती जातजातिका विभिन्न चाडपर्वहरूमा सहभागी हुन	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न जातजातिहरूको सूची तयार पार्न २. ती जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वको नाम बताउन ३. आआफ्नो खानपानको सन्दर्भ सङ्क्षेपमा बताउन ४. नगरपालिका क्षेत्रभित्र बहुसङ्ख्यक रूपमा बसोबास गर्ने ५ जातजातिहरूको नाम भन्न						अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न
४. हास्त्रो स्रोत र सम्पदाहरू	१. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका प्राकृतिक सम्पदाहरूको अध्ययन गरी त्यसको महत्त्व र	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका कुनै ५ वटा प्राकृतिक सम्पदाको नाम बताउन २. स्थानीय सरकारले वनजड्गलको संरक्षण गर्ने गरेका प्रयासहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर

	उपयोगिता बताउन २.	३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदाको उपयोगिता बताउन ४. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						प्रश्नोत्तर
	३. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका मानव निर्मित सम्पदाको खोजी र संरक्षण गर्ने	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मानव निर्मित सम्पदाहरूको सूची तयार पार्न २. स्थानीय सरकारले मठमन्दिरको संरक्षण गर्ने गरेका प्रायासहरू बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मानव निर्मित सम्पदाहरूको उपयोगिता बताउन ४. ती मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने तरिका बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर
५. जैविक विविधता	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पति, जीवजन्तु र जडीबुटीको खोजी, उपयोग र संरक्षण गर्ने	१. नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने वनस्पति तथा जडीबुटीहरूको नाम बताउन। २. ती वनस्पति तथा जडीबुटीहरूको उपयोगिता र संरक्षण गर्ने तरिका बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने प्रमुख वनस्पतिको खोजी, उपयोग बताउन ४. नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने जीवजन्तुको उपयोगिता र संरक्षण गर्ने तरिका बताउन।						प्रश्नोत्तर अवलोकन, मौखिक प्रश्न प्रश्नोत्तर
६. स्थानीय व्यवसाय तथा स्वावलम्बन	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्थानीय व्यवसायको पहिचान गरी स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने सिपहरू बताउन	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका आफूले जानेका ५ वटा व्यवसायहरूको नाम बताउन। २. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफू वा आफ्नो परिवारले सामान किन्ने वा कुनै सेवा लिने क्रममा सम्पर्क हुने कुनै ५ वटा व्यवसायहरूको नाम भन्ने ३. स्थानीय व्यवसायहरू कसरी स्वरोजगार तथा आर्थिक उपार्जनका स्रोत बनिरहेका छन् ? भन्ने कुरा बताउन ४. व्यावसायिक स्वावलम्बनका लागि आवश्यक पर्ने कुनै ५ वटा सिपहरू बताउन						प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर प्रश्नोत्तर
७. स्थानीय सङ्घ /	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षण संस्था र	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका कुनै ५ वटा विद्यालयहरूको नाम र ठेगाना बताउन						मौखिक प्रश्न

संस्था र सेवा	तिनले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन	२. आफूले भ्रमण गरेको क्याम्पसको नाम र ठेगाना बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. विद्यालयले प्रदान गरेका कुनै ५ वटा सेवाहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. पूर्वान्वय विश्वविद्यालयले सञ्चालनमा ल्याएका कुनै २ वटा शैक्षिक कार्यक्रमहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		२. नगरपालिका क्षेत्रभित्रका कुनै २ वटा वैडक तथा सहकारी संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरू बताउन		२. नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफूले भ्रमण गरेको वैडक तथा सहकारी संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		३. सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने कुनै ५ वटा सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		४. वैडक तथा सहकारी संस्थाले प्रदान गर्ने कुनै ५ वटा सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		१. सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाहरूको परिचय दिन						प्रश्नोत्तर
८. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाई		२. कुनै ३ वटा सरकारी कार्यालय तथा सामाजिक सङ्घ/संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. आफू वा परिवारले प्रत्यक्ष सेवा लिने आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ३ वटा सरकारी कार्यालयहरूको नाम र तिनले दिने सेवा बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. नगर शिक्षा शाखाले विद्यालयलाई प्रदान गर्ने कुनै ३ वटा प्रमुख सेवाहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		१. आफ्नो नगर क्षेत्रभित्र नगरपालिकाले गर्ने सरसफाईको महत्त्व वृद्धामा बताउन र आफू पनि आफ्नो वरिपरि तथा सावजनिक स्थलहरूको सरसफाइमा सहभागी हुन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
२. स्वच्छ र सुरक्षित		२. फोहोर मैला गर्दा हुने असरहरू बताउन						प्रश्नोत्तर
		३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र सरसफाई गर्नु पर्ने आवश्यकता ५ वटा वृद्धामा बताउन						अवलोकन, मौखिक प्रश्न
		४. विद्यालय वरपरको सरसफाई अभियानमा आफ्नो सलगनताको अनुभव बताउन						प्रश्नोत्तर
		१. पानी शुद्धीकरण गर्ने साधनका नामहरू बताउन						प्रश्नोत्तर

		पिउने पानीको व्यवस्थापन ३.(घरायसी र व्यावसायिक क्षेत्र)	२. पानी शुद्धीकरण गर्ने कुनै ३ वटा घरायसी तरिकाहरू बताउन ३. व्यावसायिक क्षेत्रमा पानी शुद्धीकरण गर्ने चरणहरू भन्न ४. स्वच्छ र सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्थापन प्रक्रिया बताउन						प्रश्नोत्तर
									प्रश्नोत्तर
									प्रश्नोत्तर
९. व्यक्तित्व र रोजगारी	१. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्रका ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको खोजी गरी उनीहरूले पुऱ्याएका सामाजिक योगदान बताउन	१. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको नाम र उनीहरूको पेसा बताउन २. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न ख्यातिप्राप्त व्यक्तिहरूको पेसा बताउन ३. नगर स्तरमा चर्चित दुई जना सफल व्यापारीको नाम बताउन ४. ती व्यक्तिहरूले समाजका लागि पुऱ्याएका ३/३ वटा योगदानहरू बताउन						अवलोकन, मौखिक अभिव्यक्ति	
		१. सामुदायिक गतिविधिमा उत्सुकता जनाउन २. सामुदायिक गतिविधिमा सहभागी बन्न ३. सामुदायिक गतिविधिमा स्वयंसेवकको भूमिका निर्वाह गर्न ४. समूह कार्यमा सहभागी हुन						मौखिक अभिव्यक्ति	
		१. आयआर्जन हुने ५ वटा प्रमुख व्यवसायको नाम बताउन २. ती व्यवसायबाट आयआर्जन गर्ने तरिकाहरू बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गर्न सकिने ५ वटा कामहरू बताउन ४. आयआर्जनका कामले जीविकोपार्जनमा कसरी सहयोग पुऱ्याउँदछ भन्ने कुरा बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति	
									मौखिक अभिव्यक्ति
	२. आफू रहेको नगरपालिका क्षेत्रभित्र सामुदायिक गतिविधिहरू मा उत्सुकता र सहभागिता जनाउन	१. सामुदायिक गतिविधिमा उत्सुकता जनाउन २. सामुदायिक गतिविधिमा सहभागी बन्न ३. सामुदायिक गतिविधिमा स्वयंसेवकको भूमिका निर्वाह गर्न ४. समूह कार्यमा सहभागी हुन						अवलोकन, रुजुसूची	
		१. आयआर्जन हुने ५ वटा प्रमुख व्यवसायको नाम बताउन २. ती व्यवसायबाट आयआर्जन गर्ने तरिकाहरू बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गर्न सकिने ५ वटा कामहरू बताउन ४. आयआर्जनका कामले जीविकोपार्जनमा कसरी सहयोग पुऱ्याउँदछ भन्ने कुरा बताउन						अवलोकन, रुजुसूची	
									अवलोकन, रुजुसूची
									अवलोकन, रुजुसूची
	३. आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गरिने कामहरू बताउन	१. आयआर्जन हुने ५ वटा प्रमुख व्यवसायको नाम बताउन २. ती व्यवसायबाट आयआर्जन गर्ने तरिकाहरू बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गर्न सकिने ५ वटा कामहरू बताउन ४. आयआर्जनका कामले जीविकोपार्जनमा कसरी सहयोग पुऱ्याउँदछ भन्ने कुरा बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति	
		१. आयआर्जन हुने ५ वटा प्रमुख व्यवसायको नाम बताउन २. ती व्यवसायबाट आयआर्जन गर्ने तरिकाहरू बताउन ३. नगरपालिका क्षेत्रभित्र आयआर्जनका लागि गर्न सकिने ५ वटा कामहरू बताउन ४. आयआर्जनका कामले जीविकोपार्जनमा कसरी सहयोग पुऱ्याउँदछ भन्ने कुरा बताउन						मौखिक अभिव्यक्ति	
									मौखिक अभिव्यक्ति
									मौखिक अभिव्यक्ति

अनुसूची १ : विद्यार्थीको समग्र प्रगतिप्रतिवेदनको ढाँचा

विद्यार्थीको प्रगतिप्रतिवेदन

विद्यार्थीको नाम :

कक्षा :

रोल नं. :

विद्यालयको नाम :

सङ्केत नं. :

शैक्षिक वर्ष :

उपस्थिति :

विद्यालय सञ्चालन भएको दिन : उपस्थित भएको दिन :

प्रतिशत :

क्र.सं.	विषय	पाठ्यघन्टा	सिकाइ उपलब्धि सङ्ख्या	स्तरअनुसार उपलब्धि सङ्ख्या	समग्र उपलब्धि स्तर
१.	नेपाली			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	
२.	गणित			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	
३.	अङ्ग्रेजी			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	
४.	हाम्रो सेरोफेरो			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	
५.	हामी र हाम्रो सुन्दरहरैचा			कमजोर : सामान्य : राम्रो : उच्च :	

नोट : स्थानीय विषयको प्रत्येक कक्षाको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि सङ्ख्या ३६ हुनै पर्नेछ ।

.....
कक्षा शिक्षक

.....
परीक्षा समिति

.....
प्रधानाध्यापक

मिति :

सन्दर्भ सामग्रीहरू

इन्द्रपुर गाउँ विकास समिति (२०७०), इन्द्रपुर गाउँ विकास समितिको पाश्वर्चित्र २०७०, इन्द्रपुर : लेखक ।
कोसीहरैचा नगरपालिका (२०७२), वार्षिक नगर विकास योजना : नीति, कार्यक्रम, बजेट तथा निर्णयहरू, इन्द्रपुर : लेखक ।
गाउँ विकास समिति इन्द्रपुर (२०६७), गाउँ विकास समितिको पाश्वर्चित्र २०६६, इन्द्रपुर : लेखक ।
गाउँ विकास समिति हरैचा (२०७०), गाउँ पाश्वर्चित्र २०७०, हरैचा : लेखक ।
जिल्ला विकास समिति मोरड (२०५९), जिल्ला पाश्वर्चित्र, विराटनगर : जिल्ला विकास समिति, सूचना, अनुसन्धान तथा प्रकाशन इकाई ।
जिल्ला विकास समिति मोरड (२०७०), जिल्ला पाश्वर्चित्र २०७०, विराटनगर : लेखक ।
नेकपा (एमाले) (२०७४), नेकपा (एमाले) को घोषणापत्र, सुन्दरहरैचा : निर्वाचन परिचालन कमिटी ।
नेपाली काइग्रेस (२०७४), नेपाली काइग्रेसको घोषणापत्र, सुन्दरहरैचा : चुनावप्रचार प्रसार समिति ।
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०७६), आधारभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम २०७६, सानोठिमी : लेखक ।
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०७६), आधारभूत तह (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम २०७६, सानोठिमी : लेखक ।
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०७६), विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, सानोठिमी : लेखक ।
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०७६), स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, सानोठिमी : लेखक ।
सामाजिक विकास मन्त्रालय प्रदेश नं.१ (२०७७), नमुना स्थानीय पाठ्यक्रम २०७७, विराटनगर : लेखक ।
सुन्दरहरैचा नगरपालिका (२०७४), नगर कार्यपालिकाको वार्षिक नगर विकास योजनाथाव २०७६/२०७७, विराटचोक : लेखक ।

सुन्दरहरैचानगरपालिका (२०७४), सुन्दरहरैचा नगरपालिकाको पाश्वर्चित्र २०७४, विराटचोक, लेखक ।
सुन्दरहरैचा नगरपालिका (२०७७), आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ का लागि वार्षिक नगर विकास योजना : बजेट, नीति तथा कार्यक्रम, विराटचोक : लेखक ।
सुन्दरहरैचा नगरपालिका (२०७७), सुन्दरहरैचा नगरपालिका शैक्षिक अवस्था : एक भलक, विराटचोक : शिक्षाशाखा ।
सुन्दरहरैचा नगरपालिका स्तरीय स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल (२०७७), स्थानीय पाठ्यक्रम (कक्षा १-५) निर्माणसम्बन्धी प्रश्नावली २०७७, सुन्दरहरैचा : लेखक ।

- Bloom, B. S. (Ed.). (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals, by a committee of college and university examiners*. New York: Longmans.
- CDC (2007). *National curriculum framework for school education in Nepal*. Bhaktapur: Ministry of Education and Sports.
- John's, W. and Hanson at al. (1966). *Education and the Development of the Nations*. Bombay: The Times of India Press.
- Ornstein, A. C. & Hunkins, F. (1993). *Curriculum foundation, principles and theory*, 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Print, M. (1993). *Curriculum development and design*. 2nd ed. St. Leonards: Allen & Unwin Pvt. Ltd.
- Saylor, J. G. & Alexander, W. M. (1974). *Planning curriculum for schools*. New York: Holt, Rinehart and Wonston, Inc.
- Taba, H. (1962). *Curriculum development theory and practice*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- UNESCO (1998). *Teachers and Teaching in a Changing World*. UNESCO World Education Report. The author.
- Wiles, J. W. & Bondi, J. C. (2011). *Curriculum development a guide to practice*. 8th ed. New Jersy: Pearson.
- Zais, R. S. (1976). *Curriculum principles and foundations*. New York: Harper & Row Publishers.
<http://mosd.p1.gov.np>
<https://moecdcdc.gov.np>
<https://www.sundarharaichamun.gov.np>